

F O N T E S
HISTORIAE DACO-ROMANORUM

FASCICULUS XII

BCU Cluj Central University Library Cluj
B R O D N I C I

EDITIT

G POPA-LISSEANU

B U C U R E S T I
TIPOGRAFIA «BUCOVINA», I. E. TOROUTIU
1 9 3 8

IZVOARELE ISTORIEI ROMÂNILOR

VOLUMUL XII

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BRODNICII

TEXT, TRADUCERE ȘI COMENTARII DE

G. POPA-LISSEANU

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA «BUCOVINA», I. E. TOROUȚIU

1 9 3 8

Amico dilecto

Georgio Cioriceanu

Rerum historicarum amantissimo

d. d. d.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PREFAȚA

Spre a înlătura dela început orice nedumerire, ne vedem siliți să precizăm încă odată scopul ce-l urmărim cu această publicațiune a noastră. Nu ne-am propus să facem critica textelor, nici să discutăm autenticitatea lor și nici nu urmărim să resolvim noi marile probleme ale istoriei noastre naționale. De altfel, nici n'am avea posibilitatea să cercetăm acum, dacă letopiseșele rusești, ori izvoarele bizantine sau documentele occidentale, ce ne dau înformațiuni despre Brodnicii cu cari ne ocupăm aci, sunt sau nu autentice, ori dacă cuprind sau nu interpolări. Această lucrare o lăsăm pe seama altora ¹⁾.

Dar, publicând textele, după ultimile ediții critice ce există, precum și traducerea acestor texte, ne găsim îndemnați, spre a veni în ajutorul cetitorului mai puțin inițiat, să tragem din lectura izvoarelor și oarecari concluziuni ce ni se par mai logice. Noi însă nu urmărim să facem operă de sinteză generală, ci scoatem doar din anumite premise niște încheieri și facem numai niște sugestii, lăsându-i cetitorului libertatea ca, pe baza documentelor ce-i procurăm, să-și formeze însuși părerea ce o socotește mai nimerită.

De aceea, noi nu ne punem chestiunea dacă un Anonymus, bunăoară, scrie sau nu «fabule», după cum spun unii istorici de ai noștri, — deși în istoriografia Ungurilor Anonymus trece de cel mai mare cronicar al acestora — nici dacă Cronica lui Nestor, așa precum o avem, este sau nu interpolată, ci tragem din studiul izvoarelor concluziunile ce ni se par mai firești, luând de bază pentru Anonymus textul critic, redat pe cale fotografică de Fejér-

1) O astfel de lucrare a întreprins în timpul din urmă d. Jos. Schlopul. Vezi și revista ce conduce *Dacia Istorică*, No. 1—3, Cluj, 1937.

pataky, sau, pentru cronica lui Nestor, ediția critică germană, din 1931, a lui Trautmann și tot astfel pentru Rogerijs, Vopiscus și toți ceilalți autori din colecția noastră.

Socotim însă că nu ne este îngăduit să negăm valoarea istorică a unor date admise de istoriografia străină, numai fiindcă ipercritica unor istorici români găsește cu cale să nege ceea ce recunosc autorii străini¹).

Tratând, în acest al XII-lea volum al colecției noastre de izvoare istorice, problema Brodnicilor, sperăm să fi făcut dovada despre existența uneia dintre cele mai vechi organizațiuni politice românești și despre existența celui dintâi voevod moldovean.

G. POPA-LISSEANU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) În ultimul număr din *Ungarische Jahrbücher* (1937, pag. 57) istoricul ungar Elemér Moór, în studiul său *Die Anfänge der höfischen Kultur in Ungarn*, nu numai că nu neagă afirmațiunile lui Anonymus în privința Românilor, dar constată, între altele, din lectura acestui cronicar — după el a scris pe la anul 1200 — influența cavalerismului asupra literaturii ungurești din secolul al XII-lea și găsește elemente de cavalerism în numirea de *milites*, dată Ungurilor, numire ce designa, pe acea vreme, pe cavalerii medievali, față de caracterizarea înjosoare dată Românilor și Slavilor (cap. 25): «...habitatores terre illius uiliores homines essent tocius mundi, quia essent Blasii et Sclaul, quia alia arma non haberent nisi arcum et sagittas, et dux eorum Geleou minus esset tenax et non habiret circa se bonos milites».

INTRODUCERE

Înainte de a se fi constituit, în unități politice, populațiunile române din Dacia Traiană ce duceau o viață mai mult patriarhală și aveau un regim familiar, deci, înainte ca principatele române să se fi constituit, pe bază teritorială, cel al Munteniei pe la sfârșitul veacului al XIII-lea și cel al Moldovei cu o jumătate de secol mai târziu, se constată în regiunile noastre existența unei populațiuni, având un teritoriu al său propriu, dar despre caracterul cărei populațiuni istoricii până astăzi n'au căzut încă de acord. Cât timp va fi dăinuit viața istorică a acestei populațiuni, unde anume va fi locuit, ce fel de neam de oameni va fi fost, sunt atâtea întrebări cărora până în prezent nu li s'a găsit un răspuns sigur și mulțumitor.

Este poporul Brodnicilor despre care ne vorbesc atât izvoarele rusești și bizantine cât și diplomele regale ungurești și bulele papale.

Problema Brodnicilor, populațiune care prin aceea că a trăit în țara noastră formează, chiar numai prin acest fapt, unul din izvoarele istoriei Românilor, n'a fost în deajuns studiată și nici complet prezentată.

Cercetând această problemă pe temeiul documentelor, socotim că încheierile la cari am ajuns, și cari, de altfel, sunt coroborate și de celelalte concluziuni ce se desprind din analiza izvoarelor noastre istorice, sunt singurele ce se impun ca logice și firești.

De aceea, potrivit normelor trase de noi, când am inițiat publicarea acestei colecții de izvoare istorice, vom reproduce, în original și în traducere, textul tuturor datelor ce avem privitoare la Brodnici, precedându-le de această *Introducere*. În cazul când cetitorul n'ar fi de acord cu

concluziunile și, uneori, cu sugestiile noastre din această introducere, va avea cel puțin înaintea sa niște texte originale, privind istoria noastră medievală, cea mai însemnată parte, de sigur, din istoria Românilor și cea mai stângaci prezentată de scriitori, și va putea, având libertate de apreciere, să ajungă la concluziunile ce va crede mai merite.

Pe Brodnici îi întâlnim pentru întâiași dată la anul 1147, iar pentru ultima oară la anul 1359, deci într'un răs-timp destul de apreciabil, de 212 ani.

În izvoarele rusești întâlnim pe Brodnici, sub anii 1147, 1216 și 1224 în cele mai multe din letopisețele Ipatiev-scaia, Lavrentiev-scaia, Niconova, Novgorodscaia, Vos-cresenscaia și Tverscaia, iar în izvoarele bizantine la anul 1186. În documentele latine, emanate dela regii unguri, îi întâlnim la anii 1222, 1223, 1254 și 1359, iar în cele ce provin dela Scaunul apostolic din Roma sub anii 1222, 1227 și 1231. În total avem, prin urmare, șaisprezece dovezi medievale cari ne vorbesc cu mai multe ori mai puține amănunte despre poporul și țara Brodnicilor.

Iată cuprinsul acestor izvoare:

I. *Izvoarele rusești.* Acestea fac mențiune despre Brodnici în următoarele împrejurări:

1. În războiul ce a pornit, la anul 1147, principele rus Sviatoslav împotriva Viaticilor, armata sa a fost întărită, pe malurile râului Oka, un afluent al fluviului Volga, între alte trupe, și de trupele Cumanilor și de cele ale Brodniciilor¹⁾.

Iată cum se exprimă despre acest fapt marele istoric rus N. M. Karamzin²⁾.

«Sviatoslav, fiind îmbărbătat, s'a întors pe malurile râului Oka. Aci, s'au unit cu el chanii Cumani, unchii săi,

1) *Cronica Ipatiev-scaia*, colecțiunea cronicilor ruse, ed. St. Petersburg, II, pag. 242.

2) Karamzin, *Istoria statului rusesc*, II, 2, pag. 131; trad. fr. St. Thomas et Jeauffret, III, pag. 273; tr. ger. Hauenschöld, III, pag. 200. Cu acest prilej, traducătorul german adaugă: Diess Wort (Brodnik) ist schon früher erklärt worden (Herumzöglinge); die Brodnik (Landstreicher) bildeten bei dem Heere der Mongolen wohl eine Art von Vorhut des Heeres, und mochten die leichteste Schaar seyn.

și așa numiții Brodnici, despre care aicea se pomenește pentru prima dată. Acești oameni erau creștini, locuiau în stepele Donului printre barbari, asemănându-se cu aceștia prin viața lor sălbatică, cum probabil erau în cea mai mare parte dintre fugarii ruși; ei pentru bani serveau pe principii în certurile lor».

Știrea ce o găsim asupra Brodnicilor în letopisețul Ipatiev ne este astfel redată în cronica Niconova³⁾: Jurii Dolgoruki din Susdali i-a trimis lui Sviatoslav în ajutor 14.000 de Brodnici. După ce Sviatoslav a plecat la Deviogorsk îi mai vin în ajutor un grup de Polovci (Cumani) și Brodnicii.

În lupta aceasta a sa, Sviatoslav fusese sprijinit și de Iwan Berladnic care însă, în urmă, îl părăsește, alipindu-se de dușmanul aceluia, Iziaslav, fiul lui Mstislav⁴⁾.

2. În anul 1216, deci după un restimp de șapte decenii, ni se povestește în letopisețele rusești despre un războiu între Mstislav din Novgorod purtat împotriva lui Iaroslav din Susdali. De partea acestuia din urmă erau, între alții, și Brodniții, numiți și Bronnikii⁵⁾.

3. În anul 1224, în lupta dela Calca, fluviu ce se varsă în marea de Azov, luptă dată între Tătari și Ruși, Brodnicii sub conducerea voevodului lor Ploscânea, au venit în sprijinul Tătarilor și, în același timp, cu această împrejurare, voevodul a jurat, în numele Tătarilor, că dacă Mstislav, asediat de trei zile, se va supune, el îi va da libertatea, în schimbul unei sume de bani. După predare însă, Ploscânea și-a călcat cuvântul, dând în mâinile Tătarilor pe Mstislav, împreună cu cei doi generi ai acestuia.

Iată cum ne redă acest eveniment cronica rusă, numită Academicascaia: «Se luptau Rușii cu Tătarii. De partea principilor ruși erau Brodnicii și Cumanii. Aceștia din urmă, la un moment dat, au început să fugă, producând prin aceasta un mare neajuns oștirii ruse. Principele Mstislav din Chiev rămâne pe o stâncă, în apropiere de râul Calca, pentru continuarea luptei și începe să facă întări-

3) *Cronica Niconova IX*, p. 171. Cf. A. V. Boldur, *Istoria Basarabiei*, p. 113.

4) *Cronica Vosresenscaia II*, pag. 38.

5) *Cronica Novgorodscaia*, pag. 22 sq. Cf. și *Cronica Academicascaia* p. 469, la Boldur, *op. cit.* p. 113.

turi. Mai erau cu el doi principii. Erau și Brodniții bătrâni⁶⁾, cu voevodul lor Ploscânea și el, blăstămatul, a sărutat crucea principelui Mstislav și a ambilor principii că nu-i va bate și-i va lăsa pentru rescumpărare și amăgind blăstămatul i-a predat legați Tătariilor; orașul (întăritura) a fost ocupat, oamenii uciși, iar principii prizonieri ruși puși sub scânduri, pe cari s'au așezat Tătarii, triumfând și bucurându-se de victoria lor⁷⁾).

Iată cum se exprimă Karamzin despre lupta dela Calca.

«Pământul rusesc dela începutul său, după cuvintele letopisetului, n'a văzut o asemenea nenorocire. O minunată oștire, voioasă și puternică, a dispărut aproape cu desăvârșire; abia a zecea parte din ea a scăpat. Numai Chieveni au căzut pe loc zece mii. Cei mai prețioși prieteni ai noștri, Cumanii, vinovați de acest războiu și de acest dezastru, omorau pe Ruși, ca să le ia caii și îmbrăcămintea. Mstislav din Galiția, încercând pentru întâiaș dată nestatornicia soartei, mirat și măhnit, s'a aruncat într'o luntre și, trecând peste Dnipro, a dat ordin să se distrugă toate vasele, pentru ca Tătarii să nu se poată lua după el. Și a plecat la Halici, iar Vladimir Riuricovici din Smolensc la Chiev. Pe când Mstislav Romanovici din Chiev era încă pe malurile râului Calca, într'o tabără întărită, de pe un mal stâncos, a văzut fuga Rușilor și n'a voit să se miște din loc: minunat exemplu de mărire sufletească și de mândrie ostășească! Tătarii se apropieau de această întăritură; trei zile s'au luptat cu Rușii și n'au putut să-i învingă și i-au oferit lui Mstislav Romanovici să-l lase liber, dacă el le va da prețul rescumpărării pentru dânsul și pentru drujina lui. Principele s'a învoit. Voevodul Brodnicilor cu numele de Ploscânea, fiind atunci în slujba Mongolilor, în numele lor, a jurat pentru dreapta îndeplinire a condițiilor; însă el a înșelat pe Ruși și legându-l pe nenorocitul de Mstislav cu cei doi gineri ai lui, principele Andrei și Alexandru Dubrovecchi, i-a predat comandanților Cingiscanului. Furioși

6) Brodniții bătrâni, adecă Brodnicii de veche organizație patriarhală.

7) *Cronica rusă*, numită Academică, anexă la *cronica Lavrientievscăia*, III, p. 482, la Boldur, *op. cit.* pag. 114. Cf. și *cronica Novgorodscaia*, pag. 40 sq.

de mânie din cauza dârzei rezistențe a mărinimosului Mstislav al Chievului, și aducându-și aminte de uciderea solilor lor în tabăra noastră, i-au tăiat pe toți Rușii, pe cei trei principii i-au sufocat sub scânduri și s'au așezat să treacă peste corpurile lor. În felul acesta s'a sfârșit această primă luptă cu vărsarea de sânge a strămoșilor noștri cu Mongolii, cari, după relatările istoricului tătar, intenționat i-a atras pe Ruși în stepa periculoasă și s'au luptat cu ei șapte zile întregi ⁸⁾).

II. Izvoarele bizantine.

Spre sfârșitul veacului al XII-lea și anume la anul 1185, din cauza birurilor prea mari ce le-a pus împăratul Isaac Angel pe poporul de jos și în special pe păstorii români din munții Balcani, pentru ca el să facă față enormelor cheltueieli ce avea la nunta sa cu fiica regelui Bela al III-lea al Ungariei, doi frați, Petru și Asan, pornesc în solie la împărat, la Constantinopol, ca să protesteze împotriva impunerilor ce-i loveau atât de greu. Împăratul nu numai că n'a dat satisfacție soliei, dar a primit-o cu palme. Atunci Petru și Asan, întorcându-se acasă, încearcă și izbutesc să provoace o răscoală printre Români și Bulgari. În același timp, Asan este proclamat ca rege.

Uniți cu Bulgarii, Românii poartă mai multe lupte cu Bizantinii. Într'una din aceste lupte fiind biruiți, Petru și Asan se văd nevoiți să treacă Dunărea, pentruca să ceară ajutor dela popoarele cari, pe acea vreme, stăpâneau teritoriile dela nordul Dunării.

Cu sprijinul primit de peste Dunăre, Asaneștii înving la anul 1190 armatele bizantine, le pun pe fugă și le pricinuesc un adevărat dezastru.

Scriitorii bizantini cari ne vorbesc despre aceste evenimente ne spun că alături de Cumani au venit în ajutorul Vlăchilor și Bulgarilor dela Sudul Dunării și Vlăchii din Nordul acestui fluviu ⁹⁾). Scriitorul Nicetas Choniates Acominatus, într'un pasagiu reprodus de noi în original mai

8) Karamzin, *op. cit.*, III, 8, p. 144—145.

9) Nicetas Choniates, *Hist.*, ed. Bonn, p. 663: Σκούδαί μετὰ μοίρας Βλάχων τὸν Ἰστρον διαβάντες.

jos, ne arată că alături de Cumani se găseau și Brodnicii (Bordonii), adăugând că aceștia sunt o ramură a Taurosciților, că sunt viteji și disprețuitori de moarte.

Și este de remarcat că atunci când Nicetas ne vorbește despre Bordoni, alătura de Cumani, nu pomenește nici un cuvânt despre Vlachi dela Nordul Dunării; aceasta ar putea să ne servească drept dovadă că, în mintea sa, identificarea dintre Vlachi și Bordoni era un lucru dela sine înțeles; în același timp, mai rezultă și faptul indiscutabil că Bordonii nu sunt Cumani, dar că locuiau în vecinătatea lor, la stânga Dunării, într'o regiune pe care el nu o determină.

Dar, dacă izvoarele rusești și bizantine nu pot să ne fixeze localitatea unde trăiau acești Brodnici, aruncându-i câteodată în stepele Rusiei și chiar pe malurile îndepărtatului Don, documentele ungurești și bulele papale ne dau în această privință câteva informațiuni foarte prețioase; ele ne arată nu numai timpul aproximativ când au trăit acești Brodnici, dar, într'u câțva, chiar localitățile pe cari ei le au ocupat.

III. Izvoarele ungurești. Diplomele regilor unguri. Bulele papale.

Ele sunt în număr de șapte, iar cuprinsul lor în rezumat este următorul:

1. Din anul 1222, ni s'a păstrat o diplomă a regelui Ungariei, Andrei al II-lea, diplomă prin care se confirmă actul de dănie făcut de același rege cavalerilor Teutoni din țara Bârsei. Este deci o confirmare a diplomei prin care li se dăruise acestor cavaleri țara Bârsei, deșartă și nelocuită — *deserta et inhabitata* — și se enumeră și condițiunile în care se face actul de dănie. Când însă examinăm mai de aproape aceste condițiuni, vedem că țara Bârsei nu era nici pustie nici nelocuită, ci că se găseau în ea locuitori cari își aveau îndeletnicirile lor și cari locuitori constituiau pe acea vreme, pe lângă teritoriul, bogăția regatului ungar.

— În timpul din urmă, în temeiul unor judicioase studii ale d-lui Iosif Schiopul, s'a pus la îndoială autenticitatea acestor diplome. Noi însă, până ce nu se va fi pronunțat în mod definitiv istoriografia noastră asupra faptelor puse

în discuție și până nu se va fi făcut dovada, cari anume diplome sunt false și cari nu, și întru cât ele sunt false sau autentice, luăm de bun conținutul lor¹⁰⁾.

În diploma de mai sus a regelui Andrei se spune între altele:

Ca aurul și argintul ce se va fi găsit în țara dată cavalerilor ca feud să treacă jumătate la fiscul regelui, iar cealaltă jumătate să fie a ordinului¹¹⁾; ca târgurile să fie libere, iar veniturile lor să treacă în întregime pe seama ordinului, pentru ca din ele să aibă mijloace de a apăra regatul — ad munimen — în contra Cumanilor; ca să aibă voie să ridice și cetăți de piatră, nu numai de lemn. În urmă, diploma fixează hotarele țării dăruite.

Apoi diploma mai adaugă: Le-am mai acordat pe deasupra și fortăreața (castrum) Cruceburg¹²⁾, pe care cavalerii Teutoni o construiseră din nou și împreună cu aceasta și livezile de lângă fortăreața și apoi, dela hotarul teritoriului Cruceburg, teritoriul ce duce până la hotarele Brodniciilor — usque ad terminos Prodnicorum — și dela castrul dela Almage (Hălmeag) până la izvoarele Bârsei și de aci până la Dunăre.

În același timp, li se mai dăruiește fraților ordinului teuton dreptul de a avea șase corăbii pe Olt și șase pe Mureș și scutire de a plăti vamă, când vor trece prin țara Vlăchilor și când vor trece prin țara Secuilor.

Intrucât până în acest an, anul datării diplomei regelui Andrei al II-lea (1222), cucerirea Ardealului nu era completă¹³⁾, iar colonizarea Secuilor nu se făcuse încă în regiunea Treiscaunelor și a Ciucului, pare plauzibilă părerea exprimată în articolul canonicului Karácsonyi că vama românească și cea secuiască — fapt ce presupune o oarecare organizare politică a celor două popoare — a fost la apus de țara Bârsei. Românii vor fi avut vama lor în regiu-

10) Vezi discuțiunea aceasta în *Țara Bârsei*, din anii 1933, 1934 și 1935 și la care a luat parte domnii Em. C. Lăzărescu, I. Lupaș, Aur. Sacerdoțeanu și Ios. Schiopul.

11) Vezi nota dela pag. 66.

12) Cruceburg se indentifică cu Kreuzburg. Tellu (urg. Nyén), deși unii învățați cred că acest castru ar fi în munți, la vechiul hotar al Ardealului.

13) Cf. G. Popa-Lisseanu, *Sicules et Roumains*, p. 27.

nea Pierșani—Hălmeag, iar Secuii în regiunea Cohalmului¹⁴). Căci numai pe aci erau drumuri mari, pe de o parte, drumul Făgărașului, oraș pe acea vreme neînsemnat, spre Cârța, localitate vestită, unde se stabilise ordinul călugărilor Cistercensi, cu o impozantă mănăstire ale cărei urme se văd și astăzi, iar pe de altă parte, drumul spre Nord-vest spre Târnava și Mureș, pela Homorod. Un drum ducea pe la Români din țara Făgărașului, iar celălalt pe la Secuii din regiunea Odorheiului.

După ce li se mai acordă cavalerilor teutoni și alte câteva concesiuni cu scopul de a fi ei pe viitor ca un zid de apărare al regatului ungar — tamquam firmum propugnaculum, — diploma este întărită prin pecetie regală și iscălită de întregul cler și de întreaga curte a regelui.

Nu ne putem opri de a atrage atenția asupra faptului că în diploma regală nu se determină hotarele daniei decât în partea dinspre apus, nu și în cea dinspre răsărit. Aceasta este o dovadă, credem noi, că spre apus erau regiuni organizate, pe când, spre răsărit și miază noapte, nu. Feudul regal din Ardeal nu este deci hotărnicit în spre răsărit și miază noapte, fiindcă aci se găseau populațiuni cu o organizațiune politică rudimentară, fie că aceste populațiuni erau Români, fie că erau populațiuni româno-slave.

2. Tot din anul 1222, din luna Decembrie, ni s'a păstrat o bulă papală¹⁵) care cuprinde confirmarea din partea papei Honoriu al III-lea a donațiunei dată de regele Andrei al II-lea cavalerilor teutoni din țara Bârsci. Papa aprobă condițiunile puse de rege. Dar, fiindcă, pentru cancelaria papală, Brodnic și Blac (Valach) erau două noțiuni identice, ea înlocuește vorba Brodnic prin cea de Blac și spune: que procedit usque ad terminos Blacorum¹⁶).

Editia lui Zimmermann-Werner, din 1892, cuprinzând textul critic al acestei bule papale, ne arată că în original era Prodnicorum, iar nu Blacorum. N'avem posibilitatea să colationăm textele și nici să punem la îndoială veraci-

14) Karácsonyi, *Megjegyzések az oláh telepités kérdéséhez*, în *Századok*, 1908, pag. 847.

15) Vezi și Ios: Schiopul, *Dacia Istorică*, 2, pag. 70.

16) Documentul, în cele mai multe ediții, cuprinde *ad terminos Blacorum* în loc de *Brodnicorum*.

tatea spuselor editorilor germani. Versiunea ad terminos Blacorum se baza pe un copiar dela începutul veacului al XV-lea. Autorul acestui copiar propusese această identificare, probabil fiindcă, pe la anul 1400, exista conștiința că Brodnicii sunt aceiași cu Români.

3. In anul următor, 1223, regele Ungariei, Andrei al II-lea, confirmă actul de danie făcut mai înainte mănăstirei Cârța (Kerch, Candela) din județul Făgărașului. Documentul păstrat în original și într'un transsumpt, ambele autentice¹⁷), cuprinde de fapt confirmarea a două dauii, a două moșii, ale căror hotare le descrie.

Mai întâi, se dă consimțământul regesc pentru cedarea către mănăstirea cisterciensă din Cârța a unei moșii din județul Sibiului, a moșiei Cisnădioara (Kis Disznod, Michelsberg — Mons sancti Michaelis).

Preotul Gocelinus, pentru devotamentul său, primise dela rege proprietatea Cisnădioara, împreună cu biserica și cu tot teritoriul ce-i aparținea și, dintr'un profund sentiment religios, a dăruit, la rândul său, această moșie cu tot ce se ținea de ea, mănăstirei din Cârța a ordinului călugăresc cisterciens. Proprietatea aceasta fusese luată dela biserica din Sibiu, în schimbul proprietății Boroethnic, — quem de Zebeniensi ecclesia in concambium terre Boroethnik receperamus. — Pentru valabilitatea daniei, preotul Gocelinus cere asentimentul regelui care, firește, nu i-l refuză.

Cu această împrejurare se arată și hotarele moșiei ce se găsea între Rășinari, Cristian și Sibiu.

Tot prin prezentul privilegiu regal se confirmă și dania ce se făcuse aceleeași mănăstiri prin voevodul de atunci Benedict și se spune că pământul a fost smuls dela Blacci — terram quam prius eidem monasterio contuleramus, exemptam de Blaccis.

In același timp se arată și hotarele moșiei: Oltul, pârâul Arinilor (Egwerpotak), Făgetul (Nogebik-Nagybükk), Arpașelul (rivulus Arpas), munții Carpați (Alpes) și râul Cârța (Kurchz).

Din lectura acestui document reținem două fapte precise: întâi, că regele Andrei luase dela biserica din Sibiu

17) Jos. Schiopul, *Dacia Istorică*, I, p. 5. In aceeași revistă, in ultimul număr (II, 1), d. Al. Doboși caută să facă dovada că și acest document este un falsificat.

proprietatea Cîsnădioara, în schimbul moșiei Brodnic (în lectură ungureasca Borotnic) și că a dat-o preotului Gocelinus care, la rândul său, a dăruit-o mănăstirii din Cârța și, al doilea, că regele a luat dela Români, — a smuls de la Români, exemptam de Blaccis — nu știm subt ce motiv, — proprietatea ce aceștia aveau la Cârța, până sus la munte și a dăruit-o aceleeași mănăstiri catolice. Românii fiind ortodocși și, deci schismatici, probabil că chiar acest fapt va fi fost motivul pentru care li s'a luat de rege moșia lor dela Cârța.

Brodnicii de aci nu încape îndoială că sunt cetățeni ai regatului ungar, din județul Sibiu sau Făgăraș.

4. În anul 1227, papa Grigorie al IX-lea numește pe arhiepiscopul din Strigoniu ca legat apostolic al Sfântului Scaun pentru țara Cumanilor și pentru țara Brodnic și-l autoriză să predice, să boteze, să înființeze biserici și să instituie preoți și chiar episcopi. Căci, zice bula papală: «Am văzut din scrisoarea ta că mai mulți nobili din neamul Cumanilor au venit la tine ca să-i botezi și că însuși principele lor, Bortz, a venit cu supușii săi la tine ca să primească credința creștină, că te-au rugat să te duci la ei să le arăți calea vieții pe care să poată să ajungă la cunoașterea adevăratului Dumnezeu. De aceea, mi-ai trimis pe arhidiacoul din Zala ca să mă roage ca, liberându-te de făgăduiala ta (votum) ce ai făcut (de a merge la locurile sfinte), să te duci în Cumania și Brodnic, țară vecină — terra illa vicina — având delegația noastră de a predica în numele nostru, de a boteza, de a clădi biserici, de a numi preoți și chiar de a face episcopi și în genere tot ce privește cultul și lățirea credinței»¹⁸⁾.

Din această interesantă scrisoare a papei Grigorie al IX-lea rezultă că poporul Cumanilor fusese înainte vreme păgân și că acum a găsit momentul potrivit să treacă la creștinism, fie din convingere, fie din considerațiuni de ordin politic spre a se pune subt protecția bisericii catolice, în acel timp atât de influentă și puternică. Alături de Cumani

18) Documentul din 1228, Hurmuzaki, *Doc. I*, p. 107, ne dă și numele episcopului numit în țara Cumanilor. Este Teodoric ce avea să fie ajutat de călugării predicatori, trimiși de papă pentru propagandă în țările din răsăritul Europei.

cari trăiau în această vreme în țara noastră, și în special în Moldova, ca pătură conducătoare, mai sunt amintiți și Brodnicii — de cuius gentis conversione speratur.

Nu putem ști cu precisiune dacă acest «de cuius gentis conversione speratur» se rapoartă numai la Cumani cari erau păgâni sau numai la Brodnici cari, precum o știm din alte izvoare, erau creștini. Gramatica latină admite ambele interpretări. În ipoteza a doua ar fi vorba numai despre convertirea la catolicism a Brodnicilor ortodocși. Noi înclinăm pentru ipoteza a doua, fiindcă, în afară de faptul că Brodnicii, ca Români, după cum vom vedea, erau creștini de multă vreme, dar ortodoxismul lor constituia un mare neajuns pentru Scaunul apostolic de la Roma.

Dovezi despre aceasta avem, — pe lângă împrejurarea că în actele medievale numirea de «infideles» se rapoartă la ortodocși, iar nu la necreștini, cari se numesc heretici sau «păgâni», — mai multe documente din aceeași epocă¹⁹⁾.

Unde locuiau acești Brodnici? Documentul ne spune

BCU Cluj / Central University Library Cluj

19) Dăm conținutul numai a două documente :

Din anul 1234, există scrisoarea principelui de coroană, viitorul rege al Ungariei, Bela al IV-lea, către papa Grigorie al IX-lea, prin care scrisoare își la asupra sa îndatorirea să distrugă prin toate mijloacele pe ortodocși și pe falșii creștini. — *Universos hereticos et alios christianos qui relicta fide christianitatis ad superstitionem Ysmahelytarum vel Judaeorum pervertuntur, quocumque nomine censeantur et falsos christianos de terris nostris bona fide studebimus pro viribus extirpare.* — Hurmuzaki, *Doc. I*, pag. 128.

Tot din același an, ni s'a păstrat o scrisoare a papei Grigorie al IX-lea către același Bela, prin care scrisoare ni se spune că în episcopia Cumanilor se gădesc niște popoare cari se numesc Români și cari primesc tainele bisericesti dela niște falși episcopi de ritul grecesc și că se fac una cu Românii chiar și Ungurii și Nemții din regatul Ungariei și-l invită ca episcopul Cumanilor să numească pe seama Românilor un episcop catolic din neamul lor. — *In Cumanorum episcopatu, sicut accepimus, quidam populi, qui Walati vocantur, existunt, qui etsi censeantur nomine christiano, sub una tamen fide varios ritus habentes et mores, illa committunt, que huic sunt nomini inimica. Nam Romanam ecclesiam contemptes non a venerabili fratre nostro... Episcopo Cumanorum, qui loci diocesanus existit, sed a quibusdam pseudoepiscopis Grecorum ritum tenentibus universa recipiunt ecclesiastica sacramenta et nonnulli de regno Ungarie tam Ungari quam Theutonici et alii orthodoxi, morandi causa cum ipsis transeunt ad eosdem, et sic cum eis, quia populus unus facti cum eisdem Walathis, eo contempto, premissa sacramenta in grave orthodoxorum scandalum et derogationem non modicam fidei christiane...* Hurmuzaki, *Doc. I*, pag. 132.

clar: «in terra illa vicina», care nu poate fi decât partea de răsărit a Munteniei sau Moldova de jos, împreună cu regiunile Ardealului răsăritean, încă necucerit și încă necolonizat de Unguri în această epocă, deși o suzeranitate vagă maghiară se întindea și peste ținuturile Moldovei și ale Munteniei.

5) Cu patru ani în urmă, și anume în anul 1231, papa Grigorie al IX-lea felicită pe arhiepiscopul din Strigoniu — el se numea Robert — că a întors la legea creștină pe mai mulți Cumanii și-l numește legat apostolic al său în provinciile Cumanilor și ale Brodnicilor, cu dreptul de a predica în aceste țări, de a înființa biserici, de a institui preoți și chiar episcopi. Bula aceasta papală este concepută aproape în aceiași termeni ca și cea din 1227 și, în mare parte, îi reproduce cuprinsul. În aceasta însă se vorbește nu de țara Cumanilor și a Brodnicilor, ci de Cumanorum et Brodnicorum proviciis sibi vicinis, de quorum gentis conversione speratur.

6) În anul 1254, regele Ungariei Bela al IV-lea scrie papei Inocențiu al IV-lea că Tătarii au de gând să năvălească din nou asupra Ungariei și-l roagă să-i dea ajutor atât în contra Tătarilor, cât și împotriva celorlalți dușmani ai săi, împotriva Rutenilor, Brodnicilor, Bulgarilor și Bosniacilor, popoare vecine cu Ungaria dinspre răsărit și miază-zi.

Căci, după marea invazie mongolă din 1241 care a pustiit în lung și în lat întreaga Ungarie și la care pare a fi luat parte și România, dimpreună cu Cumanii și cu celelalte popoare din răsăritul Carpaților, se anunță acum o nouă expediție de jaf a Tătarilor. Regele Bela disperat se adresează papei, cerându-i ajutor și arătându-i primejdia nu numai pentru sine, ci și pentru întreaga creștinătate. «Căci până acum, spune desnădăjduit regele, deși am făcut apel în apus, la papă, la împărat și la Franci, n'am primit de nicăiri nici o mângâiere, nici un ajutor, de cât doar vorbe — de quibus omnibus nichil consolacionis vel subsidii accepimus, nisi verba.

În același timp, regele Bela amintește papei că, numai în interesul creștinătății și numai având în vedere foloase politice, și-a măritat cele două fete, una după un principe al Rutenilor și pe cealaltă după un principe din Polonia,

iar pe fiul său mai mare l-a făcut să ia în căsătorie o Cumană și că a introdus chiar Cumani în țara sa. Dar, acum, spre părerea sa de rău, constată că totul este de geaba, căci se vede silit să lupte cu ajutorul păgânilor ca să-și apere țara — per paganos hodie regnum nostrum defendimus —. Iar popoarele cari odinioară ne erau supuse nouă, popoare megieșe cu țara noastră dinspre răsărit, s'au unit acum cu Tătarii și vor să nimicească toată Europa — regiones que ex parte Orientis cum regno nostro conterminantur, sicut Ruscia, Cumania, Brodnici, Bulgaria, que in magna parte nostro dominio antea subiacebant... contra totam Europam suum innumerabilem exercitum destinaverunt.

În pasagiul acesta din scrisoarea regelui Bela al IV nu poate fi vorba, firește, de Brodnicii dela Făgăraș, ori de cei dela Sibiu, ale căror ținuturi, precum știm, fuseseră pustiite de Tătari în prima lor invazie, când au intrat în Ardeal prin pasul Branului, ci de Brodnicii cari vor fi locuit la răsărit și la miazăzi de regatul Ungariei și în regiunea Treiscaunelor, încă necolonizată de Secui.

Tot din această scrisoare se mai constată că singurul sprijin pe care se poate bizui regele este cel al călugărilor ordinului Ospitalier, pe cari i-a așezat în locurile cele mai expuse, la hotarul Cumanilor și al Buigarilor.

Este, prin urmare, neîndoios ca arhiepiscopul Robert din Strigoniu care obținuse dela papă delegația de a converti pe Cumani și pe Brodnici, înțelege pe iocuatorii din afară de regatul Ungariei, că prin urmare Brodnicii sunt un popor ce locuiau mai ales în Moldova de mai târziu ²⁰).

7) Pentru ultima oară întâlnim pe Brodnici într'un document din anul 1359, emanat din cancelaria regelui Ungariei Ludovic I ²¹).

Prepozitul din Sibiu s'a plâns regelui că Sașii din scaunul Cincului au pus stăpânire cu puterea — potentialiter — pe moșia sa Proștea, Prepostfalva, — alio nomine Prodnik nuncupata — și că acum o dețin ocupată samavolnic în prejudiciul și paguba sa. De aceea, regele însărcinează Capitlul din Alba Iulia să cerceteze faptele și la prima con-

20) Karácsonyi, *Századok*, a. 1908, pag. 609.

21) Documentul original se găsește în arhiva Capitlului dela Alba Iulia.

gregație generală dela Alba Iulia, unde era acum reședința episcopatului din Ardeal, să-i raporteze cum știau în realitate lucrurile.

Comuna Proștea, numită astfel de sigur după numirea germană de Probstdorf, se găsește în județul Târnava Mare, p'asa Agnita, și are o populațiune, în marea ei majoritate, formată din Români, câțiva Unguri și restul Sași. Satul se numea altă dată, după cum ne arată documentul de mai sus, Prodnik.

Nu încapе îndoială că avem de a face în această comună cu urmașii foștilor Brodnici²²⁾.

Brodnicii în istoriografia străină și în cea română. — Cu problema Brodnicilor s'a ocupat atât scriitorii străini cât și scriitorii noștri; nici unii nici alții însă n'au ajuns la o soluțiune definitivă.

Toți au pornit dela însemnarea cuvântului de Brodnic și cei mai mulți au admis că profesiunea ce se ascunde sub numele acesta ar fi putut să dea numele întregului popor. În adevăr, după unii, vorba Brodnic ar veni, după cum a arătat-o marele slavist Miklosich²³⁾, din radicalul «brod», vad, și sufixul «nic» și ar însemna locuitori dela vaduri, locuitori dela poduri.

Cuvântul slav «brod» a trecut și în limba română sub formele de brod, brodar, brodina sau brudină, a brodi sau a se brodi și, în sfârșit, brodite.

Brod însemnează și în limba noastră vad și pod pluti-

22) Karácsonyi I., *A borodnok ország in Századok*, pag. 613 greșește când crede că precum au imigrat în Ardeal cete de Ruși și Pecenegi, tot astfel au imigrat din Moldova de mai târziu cete mici de Brodnici și că o astfel de ceată ar fi descins în teritoriul comunei Proștea de astăzi; de aceea ar fi și fost numit satul în secolul al XIII, satul Brodnicilor, ung. Borothnik. Dar, nu numai cete, ci chiar păstori singurateci ar fi vizitat, în vederea pășunatului, teritoriul nelocuit al Treiscaunelor și ar fi putut astfel să dea, mai ales în partea de miazăzi a județului Treiscaune o sumă de numiri slave ca Boroșinău, Covasna, Osdola, Zagon, Papoș și alte multe.

23) Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, *Etymologisches Wörterbuch; Die slavische Elemente im Rumunischen*, sub voce. În această ultimă lucrare, Miklosich citează vorbele *brod*, vadum, *brod*, navis (în l. sârbă); *brod*, *brudina*, traiectus, *brudariu*, portitor, *brodesc*, deliro, *broditi*, blatepare, *brodesală* = eventus.

tor; brodar, cu aceeași însemnare ca podar, ne arată pe cel ce mână brodul sau podul; brodină sau brudină, și chiar prudină, însemnează întâi vad ca în proverbul «a se feri de puțină și a da peste brudină»; în al doilea rând, luntre sau pod și, în a treia însemnare, taxa ce se dă pentru trecutul unei ape cu brodul, ca în «De vei avea să-ți plătești brudina, nimeni nu te oprește să intri în corabie»²⁴⁾.

Tot din brod pare a veni și cuvântul nostru popular a brodi sau a se brodi, adecă a ajunge la o apă tocmai în momentul potrivit, când te poți urca pe brod ca să te treacă pe celălalt mal. Și tot din brod derivă și brodite, pe brodite, adecă pe nimerite.

Și, fără îndoială, din verbul «broditi» care în limba slavă însemnează «a colinda», «a merge încoace și încolo», s'a ajuns la concepțiunea de «nomad», dată Brodnicilor, în limba germană Herumzöglinge sau Landstreicher, cum îi numește traducătorul german al lui Karamzin.

Scriitorii ruși, aproape în unanimitate, luându-se după însemnarea cuvântului de «brodnic» și după cea a lui «broditi» au considerat acest popor, ca popor slav și anume rusc. În sprijinul teoriei lor ei au, în afară de cuvântul ce neîndoielnic este de origine slavă, și faptul că întâlnim pe Brodnici în stepele Rusiei și, uneori, fiind aruncați până în regiunile îndepărtate ale Donului.

Astfel istoricul rus, Karamzin, socotește, după cum am amintit mai sus, pe Brodnici drept creștini, locuind printre barbari — deși cronicile nu o spun — cu cari se aseamănă prin vieța lor și fiind recrutați printre Rușii pribegi și punându-se pentru bani în serviciul principilor ruși în certurile dintre ei²⁵⁾.

Hruševskiy, istoricul poporului ucrainian, ținând seama de arătările analelor rusești și mai ales fiind influențat de informațiunile culese din Karamzin consideră pe Brodnici drept o populațiune rusească, locuind în veacul al XII și XIII, la gurile Donului și ducând o vieță de stepă²⁶⁾.

24) *Dicționarul limbii române*, sub voce.

25) Karamzin. *Histoire de l'Empire de Russie*, III, 8, pag. 144, trad. franceză.

26) Mih. Hruševskiy, *Geschichte des Ukrainischen (Ruthenischen) Volkes*, I, pag. 127: Eine zahlreiche ukrainische Steppen Bevölkerung, die Brodniki (Freigänger) welche in enger Verbrüderung mit den Nomadenhorden, den Beherrschenden der Steppen, in diesen Steppen zu leben vermochte».

Tot ca Ruși socotesc pe Brodnici și scriitorii Ilovaischi și Veselago, așezându-i în apropiere de marea Neagră sau marea de Azov și considerându-i ca marinari creștini ²⁷).

Hunfalvy, istoric ungar cu cunoscute prejudecăți, și care s'a ocupat în special cu problemele românești, socotește pe Brodnici ca Români și urmărind chimera de a demonstra lipsa de continuitate a elementului roman în Dacia Traiană, crede a fi descoperit în această identificare nomadismul poporului român ²⁸).

Și Peisker deduce nomadismul Românilor și originea lor asiatică, precum și o înrudire a lor cu popoarele turco-tătare, din identificarea cu Brodnicii cari ar fi locuit odinioară în regiunile îndepărtatului Don ²⁹).

Istoricii noștri sunt împărțiți pe chestiunea Brodnicilor în două tabere: unii cred că sunt Români, alții că nu sunt Români.

Cel dintâi care a studiat la noi problema Brodnicilor a fost Radu Rosetti. Acesta credea că Brodnicii ar fi aceiași cu Bârladnicii, adică cu locuitorii Berladului, că ei ar fi locuit spre miazăzi de Bolochoveni cari trăiau ceva mai la miazănoapte și că ar fi format, în veacul al XII-lea, cea dintâi organizație de stat în Moldova. Și, aceiași Bârladnici sunt descriși de Karamzin, după cronicile rusești, aproape cu aceleași cuvinte ca și Brodnicii, de cari nu s'ar deosebi întru nimic, de cât doar că ei locuiesc în Moldova, având de capitală Bârladul ³⁰).

Și, după cum Bolochovenii dela Nord ³¹) — continuă

27) Citați de d. A. V. Boldur, *op. cit.* pag. 115, și ale căror lucrări nu ni-au fost accesibile.

28) Hunfalvy, *Die Rumänen und ihre Ansprüche*, pag. 77: «Der Hirte, namentlich der Gebirgshirte ist zum Wandern gezwungen, er führt ein unstätes Leben. In den slavischen Sprachen heisst der herumvagierende Mensch «brodnik», und siehe da, auch unter diesem Namen kommen die Wlachen als Brodniken vor».

29) Peisker, *Die Abkunft der Rumänen*, pag. 201. Cf. și Sacerdoșeanu, *Considerațiuni asupra Istoriei Românilor în evul mediu*, pag. 148.

30) R. Rosetti, *Revista Nouă*, III, pag. 55.

31) Numele Bolochovenilor,—dela Voloch, cum numeau Rușii pe Români—se întâlnește, în documentele vremii, în numirea localității Bolechow din Galiția, numită Villa Valachorum cf. Onciul, *Orig. princip. rom.*, pag. 237. Domnul A. V. Boldur, *op. cit.*, pag. 120, enumeră o sumedenie de localități cari ne

să-și desvolte R. Rosetti ideea — s'au putut împăca cu Tătarii sub îndatorirea de a cultiva grâul și meiul (mălaiul)³²) trebuitor oștirilor lui Bati, tot astfel și Brodnicii, de mai la Sud, vor fi obținut probabil aceleași condițiuni ca și consangeniilor lor de mai la Nord. — În marea pustiere a Mongolilor se pare că numai Românii, ca popor sedentar³³), vor fi găsit mijlocul de a se adapta împrejurărilor, fie unindu-se în lupte cu barbarii, ca în cazul voevodului Ploscânea, fie servindu-i cu alimente, de cari aceștia aveau atâta nevoie.

Dumitru Onciul, întrebuițând și în problema Brodnicilor o metodă critică riguroasă, ajunge la concluziunea că Brodnicii nu pot să fie decât Români și ne atrage luarea aminte în special asupra împrejurării că ei sunt numiți întotdeauna alături de Cumani și nici odată nu se confundă cu aceștia³⁴). Brodnicii sunt, după Onciul, aceiași cu Vlahii dela nordul Dunării, cu cari însă întotdeauna se confundă.

«Această confundare a ambelor numiri, zice Onciul, pe lângă faptul că Brodnicii sunt deosebiți ca popor și de Cumani și de Ruși, cum și că ei ajută pe Asanești în luptele acestora cu Bizantinii, lupte la cari au luat parte și Românii din Țara Românească, ar indica că Brodnicii din Moldova meridională erau Români. Dar numele lor este slav, derivând din slav. brod (=vad) și ar putea să însem-

amintesc pe Bolohovenii de odinioară. Domnul Iorga se miră în *Revista Istorică*, XXI, pag. 100, că noi ne-am ocupat în vol. VII al acestei colecții de Izvoare istorice și de Bolohoveni pe cari d-sa în «*Brodnicii și Românii*», pag. 150 îi considera ca «lichidați», și al căror nume n'are nimic a face cu Românii; deși chiar d-sa în *Ist. Rom.* III, pag. 81 socotește că ar putea fi crezuți și ca Români, căci ne spune: «Dacă, mult mai sus cronica rusească a lui Ipatie pomeneste la 1150, Bolohovo la Bug, iar la 131 Bolohovsci între Chiev, Haliciu și Volinia, putem sau ba să-i admitem ca Români, cum s'a făcut în general până acum. De fapt, Bolohovenii par a fi în adevăr numai capi de foarte mici ocoale de oraș».

32) Letopisețul lui Ipatie, ediț. III, a Comis. Arch. St. Petersburg, pag. 626. «De acolo arzând și robind țara Bolohoveană, i-a lăsat pe ei Tătarilor, pentru ca să le are și samene grâu și meiu».

33) Cf. Sacerdoțeanu, *Românii și Barbarii în secolul al IX*, pag. 7: «Barbarul fiind militar, fie de luptă regulată, fie de jefuire, după cum era cazul, trebuie neapărat să fi fost cineva obligat să producă întreținerea».

34) Asupra simbiozei Românilor cu Cumani, vezi *Izvoarele Istoriei Românilor XI. Cronica pictată dela Viena*, pag. XLVIII.

ne locuitori pe vad sau lângă un râu mai mare, cum ar fi Prutul sau Nistrul. Acest nume slav dându-le și diplomele ungurești, în cari ei se găsesc menționați până la invaziunea Tătarilor, pe când Ungurii numesc pe Români Vlachi (ung. Oláh), ar urma că Brodnicii erau mai probabil o populațiune mixtă, compusă din Români și Slavi, cu organizație deosebită de cea a Rușilor propriu ziși, ca și de cea a Cumanilor, de cari popoare ei sunt deosebiți în știrile ce avem despre ei».

Și observă mai departe istoricul Onciul: «Faptul că ei nu fac cauză comună cu Rușii și Cumanii în contra Tătarilor, vorbește invederat pentru caracterul lor străin de aceste popoare în ce privește naționalitatea și organizațiunea lor, cum și naționalitatea română, cel puțin pentru a elementului conducător între ei, pentru organizațiunea lor cnezească. Iar dacă întâlnim la ei un voevod, menționat în analele rusești cu ocaziunea unui războiu, acesta pare să fie numai un conducător în timp de războiu care înțeles îl are cuvântul voevod în limba rusească. Ori cum voevodul Brodnicilor nu poate fi considerat ca fiind investit cu putere monarhică, cum erau voevozii români de apoi. Organizațiunea cnezească a Brodnicilor, cu urmele posterioare de cnezi ce se constată pe teritoriul lor, are în tot cazul cea mai multă probabilitate pentru sine»³⁵).

Pornind tot de la etimologia cuvântului «brodnic», canonicul Augustin Bunea socotește pe Brodnici ca Români; numele de «brodnic» însă îl identifică nu cu cel de Vlah, cum credea Onciul, ci cu cel de Muntean. «Căci, zice Augustin Bunea, singura dificultate care s'ar putea aduce în contra naționalității române a Brodnicilor este acest nume al lor. Cei mai mulți istoriografi deduc numirea aceasta dela cuvântul slav brod = prudină, brudină, pod umblător, vad, și astfel Brodnicii ar însemna podari sau oameni cari locuiesc la vadurile râurilor. Dar această explicație ni se pare nefirească, mai întâi pentru că nu se poate închipui ca un popor și o provincie întreagă să se numească după o îndeletnicire a unor puțini oameni care îndeletnicire se află la toate popoarele. Apoi este și dificultatea că din brod,

35) D. Onciul, *Originele Principatelor Române*, pag. 90.

pod, ca să faci podar, nu se adaugă sufixul «nik», ci «ar» și astfel podarii ar trebui să se cheme în limba slavă «bro-dar». De aceea, lăsând în grija slaviștilor explicațiunea firească a acestei numiri, observăm că cuvântul Brodnic, Prodnic, stă alături la un scriitor bizantin cu numirea Bordoni cari împreună cu Cumanii ajută pe Asanești în contra Bizantinilor în luptele urmate la întemeierea imperiului româno-bulgar în 1186. Deci se poate ca numirea Brodnicilor să se derive dela slavicul brodo=munte, ceea ce cu sufixul nik ar însemna Muntean, ca Berladnic=Bârlădean. Știm însă că Românii la sărărit și miază zi de Ardeal s'au numit Munteni și țara lor Muntenia sau latinește Transalpina³⁶⁾, care numire se întâmpină în documente încă din veacul al XIII-lea. Astfel țara Brodnic sau Borodnic n'ar fi alta decât numirea slavă a țării care mai târziu s'a numit latinește Transalpina, iar Românii i-au spus Muntenia. Țara aceasta a Muntenilor a fost odinioară însă cu mult mai mare și se întindea și în Munții Ardealului, până ce i-au scos de acolo, Ungurii lăsându-le în Ardeal numai țara (terra Blacorum) dintre Olt și Carpați³⁷⁾».

Părerăa canonicului Aug. Bunea o admite și C. Kogălniceanu³⁸⁾ care în sprijinul unei păreri de ordin lincvistic aduce un argument de ordin istoric și anume un fapt pe care ni-l citează călugărul dominican Ascelinus. La anul 1246, acest călugăr, făcând un raport despre misiunea ce a avut la Cumani, ne vorbește despre masacrele Tătarilor asupra popoarelor, mai cu seamă creștine, și ne citează pe Unguri, pe Munteni și pe Poloni — de tanta occisione hominum et maxime Christianorum ac potissime Hungarorum Montanorum et Polonorum³⁹⁾. Prin Munteni, Kogălniceanu crede că Ascelinus a voit să înțeleagă pe Brodnici,

36) Hunfalvy, *op. cit.* pag. 97 crede că precum din Erdö-elve, numele unguresc al Ardealului s'a născut, prin traducere, Ultra Silvania și mai apoi Transilvania; tot astfel din ungurscul Havas el földje, am avea, în traducere, Ultra montes nivium și mai apoi Transalpina.

37) Aug. Bunea, *Incercare de Istoria Românilor până la 1382*, pag. 130 sq.

38) C. Kogălniceanu, *Românii sub Unguri până la întemeierea Țării Românești și a Moldovei*, în *Arhiva*, XXXVII, a. 1930, pag. 98.

39) Hurmuzaki, *Doc. I*, pag. 235.

al căror nume îl socotește format din radicalul brodo—munte și sufixul nic.

Plecând dela înțelesul etimologic al cuvântului Brodnic, radic. brod și sufixul nic, istoricii noștri au căutat să arate cari sunt acele vaduri lângă cari a trăit acest popor al Brodnicilor.

Domnul Iorga crede că numele de Brodnic este împrumutat dela «o obișnuință», mai mult de la «o cancelarie slavonă», iar ipoteza susținută de Onciul, cum că Brodnicii, ca și voevodul lor Ploscânea ar fi Români, nu o admite. Iată cum argumentează D-sa în această privință:

«Dacă în veacul al XII încă ar fi fost o organizație românească în stare să ducă așa de departe lupte, când cu Turanienii când alături de Turanieni, jucând și un rol ca cel al lui «Ploscânea», evident că am fi avut de multă vreme o formă politică determinată în regiunile Moldovei, unde ea apare abia la jumătatea secolului al XIV. Trebuie lăsați la o parte deci acești Brodnici, al căror nume va fi avut sensul derivat de «pribegi», pe care-l menționează Onciul și a căror asemănare cu Cazacii Donului se poate menține»⁴⁰).

D-sa pare deci că face deosebire între Brodnicii anelilor rusești și Brodnicii ce trăiau în regiunile noastre. Vorbind despre identificarea Brodnicilor cu Bordonii (Brodnii), din cronica bizantină, cari luptă alături de Cumani în contra Bizantinilor pentru «Bizațul vlaho-bulgăresc al Asaneștilor», susține că ei trebuiesc căutați în vadurile dobrogene și basarabene ale Dunării. Căci zice D-sa: «Oameni de vad, în părțile dunărene, Brodnicii nu pot fi căutați de cât la vadurile dobrogene și basarabene ale Dunării și marilor ei afluenți, acolo unde e vadul dela Isaccea, marele vad, vadul dela Măcin, Vadul-lui-Isac pe Prut, Vadul-lui-Vodă pe Nistru. Ei îndeplineau aici și funcția pe care, pe vremea Avarilor, Bizantinii o atribuie la Dunărea vestică așa numiților vadurai⁴¹).

Și fiindcă numele lor «de cancelarie» trimite la o orga-

40) Iorga, *Brodnicii și Români*, în *An. Ac. Rom.* VIII, s. III, pag. 149.

41) Iorga, *Ibidem*, pag. 150. Cf. și N. Bănescu, *Cele mai vechi știri bizantine asupra Românilor la Dunărea-de-jos* în *Anuarul de Ist. Naț. Cluj*, pag. 146.

nizație, d. Iorga crede că ar putea fi vorba de formațiunile drăstoriene și dobrogene ale lui Tatul și ceilalți cari ar fi format aci un fel de «Vlașcă»⁴²⁾.

Ademenit de înșelătoarea etimologie a cuvântului de «brodnic», d. Iorga cade în contradicere când se găsește în fața interpretării realităților istorice. Căci este silit să constate pe aceiași Brodnici și în regiunile muntoase și fără de vaduri ale Carpaților și se vede obligat, în același timp, să treacă subt tăcere pe Brodnicii din Ardeal.

«Când Manuil, zice d. Iorga, a crezut că poate strânge pe Unguri prin pasurile Moldovei, el a venit prin vadul de la Oblucița, căutând pasurile din Secuime și în cale el ia cu dânsul pe Vlahi, aceiași ca Vădenii brodnici pe cari îi vom întâlni mai târziu la trecerea marilor ape, în legătură cu formațiunile din Dobrogea și dela Silistra»⁴³⁾. Iar mai jos «Existența unor formațiuni de state la Dunărea de jos, existând pe la 1100 și întinzându-se firește cât numele de Vlașca, mențiunea oamenilor dela vaduri, Brodnicii și la Unguri și la Slavi, se va înțelege cum trupele lui Manuil Comnenul au putut găsi... Români în calea lor spre Haliciu»⁴⁴⁾.

Și apoi «Am dovedit aiurea că oamenii dela broduri, adevărați dela vaduri, nu pot fi decât cei dela aceeași Dunăre, unde ființase și un stat al lor care trebuie admis, deci ca existent și acuma, acea Vlașcă a cării întindere mergea în adevăr până subt muscele»⁴⁵⁾.

Evident, avem de a face aci cu Brodnicii cari nu trăiau numai la vaduri.

În cele din urmă, vorbind despre Brutenii amintiți alături de Blaci în luptele lui Ottocar al Boemiei în contra împăratului german, d. Iorga crede că acești Bruteni pot fi «cel mult Brodnici moldoveni».

Din interpretarea faptelor istorice rezultă deci, chiar

42) Vezi C. Necșulescu, *Ipoteza formațiunilor politice române la Dunăre, în sec. XI*, în *Rev. Ist. Rom.* VII, pag. 122, care încearcă să facă dovadă despre netemeinicia acestor formațiuni politice.

43) Iorga, *Istoria Românilor*, III, pag. 75.

44) Iorga, *Istoria Românilor*, III, pag. 81.

45) Iorga, *Ist. Rom.* III, pag. 108. La pag. 114 se vorbește de drumul Brodnicilor dela Câmpulung înainte spre Dunăre.

după d. Iorga, că Brodnicii se găseau peste tot, și în Muntenia și în Moldova și în Ardeal, unde D-sa îi constatase altă dată, iar nu numai la vadurile dobrogene și basarabene.

Domnul V. Motogna admitând pentru numele de Brodnic o etimologie neacceptată de nimenea, a crezut că în vorba Brodnic am avea radicalul Bron sau Bran, ceea ce în limbile slave înseamnă «poartă» și sufixul «ic» și a socotit că poate să identifice pe Brodnici cu Vrânceni, având aceeași însemnare de păzitori ai trecătorilor, de păzitori ai porților⁴⁶⁾). Mai târziu însuși D-sa a părăsit ca neîntemeiată părerea ce emisese.

Părintele I. Ferent, de altfel într'un studiu temeinic făcut asupra Cumanilor, găsește prilejul să se ocupe și de problema Brodnicilor⁴⁷⁾). D-sa, întemeindu-se pe interpretarea diplomei regelui Andrei al II-lea și a confirmării papei Honoriu al III, caută să stabilească localitatea unde puteau trăi Brodnicii. Această localitate nu putea să fie de cât la sudul Moldovei, lângă Siretul inferior.

În ce privește însă naționalitatea acestui popor, părintele Ferent nu-i socotește ca Români, aducând în sprijinul părerii sale următoarele argumente:

Intemeindu-se pe faptul că în unele izvoare rusești Brodnicii ne sunt prezentați ca nomazi, pe când Românii se știe că n'au fost niciodată nomazi, în sensul cum au fost Mongolii și Cumanii; că ei ne apar pe malurile râului Oka în anul 1147, alături de Cumani, ca aliați ai principelui rus Sviatoslav; că, mai târziu, la anul 1186, dau ajutor, tot alături de Cumani, Asaneștilor; iar în 1222 și 1254 îi găsim în Moldova lângă Siretul inferior și în 1223 la Calca lângă Don ca aliați ai Tătarilor, în contra Rușilor și Cumanilor, sub conducerea voevodului Ploscânea, trage concluziunea că Brodnicii nu puteau să fie Români⁴⁸⁾).

De asemenea, împrejurarea că Brodnicii sunt amintiți în anul 1227 alături de Cumani, a căror (Brodnici sau Cumani) convertire la creștinism sau numai la catolicism se

46) V. Motogna, *Revista Istorică*, anul 1922, pag. 55.

47) I. Ferent, *Cumanii și Episcopia lor*, pag. 125.

48) I. Ferent, *loc. cit.*, pag. 127.

nădăjduiește; că în 1254 Brodnicii sunt numiți «infideles», face pe părintele Ferent să conchidă că Brodnicii nu sunt Români. Ei ar fi un trib din neamul turcesc al Berendicilor, popor nomad, despre care ne vorbește cronica lui Nestor. Acești Berendici, locuind pe malul stâng al Niprului ar fi fost numiți de Ruși Brodnici, nume ce li-a rămas și la vadurile Siretului din Moldova de jos ⁴⁹).

«Argumentul, conchide malițios mai departe părintele Ferent, este bolnav de un «nimis probat: ergo nihil probat». A preface pe Ploskinia al anelelor rusești, cum susținuse D. Onciul în Ploscânea și a vedea în el un Român, ne pare un joc filologic, fără valoare decât aceea a unui haz» ⁵⁰).

Cât privește Proștea-Prodnic de lângă Târnava sau Borothnic de lângă Sibiu, acestea, după părintele Ferent, n'ar fi decât niște reminiscențe din epoca slavonă ⁵¹).

Pentru d. Romulus Câdea, Brodnicii sunt un popor de naționalitate română ⁵²). D-sa se bazează pe cercetările lui Onciul și pe cele ale d-lui Iorga ⁵³).

Domnul C. C. Giurescu, după ce constată existența neîndoielnică a Brodnicilor în țara noastră, că acești Brodnici sunt o populațiune care locuia lângă vaduri și anume lângă vadurile râurilor din răsăritul Munteniei și din sudul Moldovei, că «țara Brodnic pare a fi avut o întindere apreciabilă, de vreme ce este amintită alături de Cumania» socotește că, — ținând seama de împrejurarea că la data când apar Brodnicii, asimilarea Slavilor era fapt împlinit, — nu este lipsită de temei ipoteza care îi consideră drept Români. D-sa nu separă pe Brodnicii voevodului Ploscânea cari la 1223 luptaseră la Calca, de Brodnicii din țara

49) I. Ferent, *loc. cit.*, pag. 128.

50) I. Ferent, *op. cit.*, pag. 129.

51) Vezi în *Revista Istorică*, anul 1923 critica întemeiată ce aduce d. V. Motogna, oblecțiunilor părintelui I. Ferent.

52) Rom. Câdea, *Der Katholizismus in den Donaufürstentümern*, pag. 3, notă 2.

53) La 1905, când d. Iorga a publicat *Geschichte des rumänischen Volkes*, Brodnicii, locuitorii dela vaduri erau socotiți ca identici cu Moldovenii. Căci d-sa zice I, pag. 183: «Folglich sind diese Bauern an den «Furten» nichts anderes als diejenigen Rumänen, welche, wie es auch der Bericht über die kaiserlich byzantinischen Züge besagt, in dem Hügellande der Moldau Ackerbau trieben». În același timp amintește tot aci și despre Prodnicii dela Făgăraș și de Borothnicii dela Sibiu.

noastră. Și, prudent, D-sa crede că în starea de astăzi a cunoștințelor despre Brodnici, problema acestei populațiuni rămâne deocamdată nedeslegată⁵⁴).

Pentru d. A. V. Boldur, problema Brodnicilor este una din cele mai interesante probleme ale istoriografiei noastre. Această importanță o atribuie în special faptului că avem de a face aci cu niște Români cari trăiesc în afară de granițele actuale ale țării noastre⁵⁵).

D-sa stabilește mai întâi identitatea dintre Brodnicii anelelor rusești și Brodnicii din regiunile noastre și supunând unei amănunțite cercetări atât cronicile rusești, cât și toponimia provinciilor Voliniei, Podoliei, Chievului și Galiciei, ajunge să constate un surprinzător de mare număr de localități de origine românească. O hartă ce însoțește cartea sa scoate și mai bine în evidență elementul românesc din regiunile pe cari le cercetează. Și d. Boldur conchide că, într'o vreme, raporturile dintre Români și Ruși erau de o strânsă legătură.

În același timp, d. Boldur stabilește definitiv și forma exactă a cuvântului Ploscânea, bănuită numai de Onciul, ca având un timbru românesc, căci, colaționând cronicile Vosresenscaia și Academiciescaia, care este numai o anexă a cronicei numite a lui Lavrentie, constată că, în cronică Academică, numele voevodului este Ploscânea, cu â, «exact cum îl preconizase cu spiritul său pătrunzător Dumitru Onciul⁵⁶).

Domnul Boldur însă ni se pare că greșește atunci când fixează patria Brodnicilor.

În adevăr, D-sa pornind dela împrejurarea că în cronicile rusești denumirea populațiunilor se face sau după caracterul teritoriului unde locuiesc acele populațiuni (Devliani, locuitorii ai dealurilor, Poliani, locuitorii ai câmpiilor), sau dela orașul din care ele se trag (Smoliani-Smolensk, Periaslavți-Periaslavl, Novogorodți-Novogorod) șocotește că și Brodnicii s'ar numi după orașul Brodi, pe care D-sa îl constată ca fiind odinioară capitala și orașul prin-

54) C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, I, pag. 313.

55) A. V. Boldur, *Istoria Basarabiei*, I, pag. 111.

56) A. V. Boldur, *Ibidem*, pag. 115. Vezi și pasajele din *Cronica din Novgorod*, pag. 40 reproduse de noi mai jos.

cipal al regiunii din sud-vestul oraşului, de azi Vladimir Volânski. Oraşul Brodi, în al doilea rând, situat într'o regiune mlăştinoasă cu bălţi şi vaduri, regiune cunoscută astăzi sub numele de Bălţile Pinsk, a jucat în trecut un mare rol istoric. Centrul Brodnicilor ar fi fost, după părerea d-lui Boldur, între Galiţia, Volinia şi Podolia ⁵⁷⁾).

Din regiunea Brodnicilor, ca şi din cea a Bolohovenilor, la Sudul celei dintâi, d. Boldur ne citează o sumedenie de localităţi cari ne dau dovadă despre aşezările româneşti ale Brodnicilor. Astfel, pe lângă numeroasele localităţi cari păstrează în radicalul lor numele de Volohi, Bolo-hi, Vlahi, Vlasi etc., numiri pe cari Slavii le întrebuiţează spre a designa pe Români, ni se citează trei comune numite Plosca, — după care de sigur s'a numit voevodul Brodnicilor, Ploscânea, — apoi localităţile Bronic, Brodniţa, Brodoc — un Brodoc îl întâlnim şi în judeţul Vaslui ⁵⁸⁾, — Satanov (Satu nou), Singura, Troianov, şi alte multe cari păstrează pe dacicul «dava»: Gnidava, Vlodava, Voscodavia, Voscodauţi, etc. şi valul Troian, la hotarul dinspre Halici, ridicat de sigur de Brodnici cari mai păstrau încă amintirea lui Traian ⁵⁹⁾).

O schimbare radicală în configuraţiunea ţărilor româneşti s'a produs numai prin marea invazie tătărească din 1241. Cu această împrejurare Moldova şi Muntenia fiind măturate de elementele barbare suprapuse, Românii şi-au părăsit, după părerea d-lui Boldur, lăcaşurile lor din ţara Brodnic şi din ţara Bolohovenilor, unde se stabiliseră de mult, şi au imigrat unii spre Sud, în Moldova, alţii spre Vest în Polonia şi alţii, în sfârşit spre văile Ucrainei şi pe valea Niprului. Cei ce au rămas pe loc s'au desnaţionalizat complet şi n'au lăsat după ei decât o amintire slabă în toponimia regiunilor ruse ⁶⁰⁾).

57) Boldur, *op. cit.* pag. 119.

58) O villa Brodnuk, o întâlnim în 1253 în Nitra Cf. Fejér. *Cod. dipl.*, V. 2, p. 137; câteva localităţi derivate din Brod. în *Dicţ. Geogr. al Rom.*, Brodniţa (germ. Strassburg) este un oraş în Polonia etc.

59) Boldur, *op. cit.* pag. 132.

60) Boldur, *op. cit.* pag. 140.

Domnul G. I. Brătianu, în două cărți ale D-sale ⁶¹⁾, admițând părerea lui Uspenschi ⁶²⁾, crede, ca și odinioară Dumitru Onciul, că Brodnicii sunt același popor ca și Brodoni-Vordoni din cronica bizantină, οί ἐκ Βορδόνης, ... că numele lor este același cu al Brodnicilor din analele rusești din 1147, uniți atunci cu Cumanii; că acest nume al lor este același cu cel al Brodnicilor din documentele ungurești dela începutul veacului al XIII-lea; că ei sunt stăpâni vadurilor, adică ai regiunilor din Moldova de miazăzi, vecină cu ținuturile Munteniei, brăzdate de atâția afluenți ai Dunării; că, trăind în vecinătatea Cumanilor, n'au fost în totdeauna în bune raporturi cu aceștia; că șeful lor, un voevod cu numele Ploscânea — d. Brătianu nu face deosebire între Brodnicii analelor rusești și Brodnicii regiunilor noastre — se găsea alături de Tătari, când aceștia în 1223 invadaseră Rusia sudică.

Și se întreabă d. Brătianu: «Să fie oare prea riscat de a apropia de misterioșii N. nd. r sau V. n. nd. r pe Vordonii sau Brodonii textelor bizantine, Brodnicii, pe cari cancelaria pontificală, la începutul veacului al XIII, îi confundă cu Românii din Carpați?... Ipoteza V. n. nd. r—Vordoni, Brodoni pare greu de admis».

Iată despre ce este vorba:

Un geograf anonim din Afganistanul de miază noapte a compus la Gozgân, în anul 982, o geografie universală, intitulată *Hudûd-al-Âlam* «frontierele lumii», în care ni se arată că țara Maghiarilor se mărginește la răsărit cu munții, la apus și miazănoapte cu teritoriile Rușilor, la miazăzi cu tribul creștin al V. n. nd. r., cari sunt oameni slabi și săraci, stăpâni pe puține averi. Mirvâții sunt vecini cu munții V. n. nd. r. și se întind de aci până în țara Pecenegilor și până la marea Neagră ⁶³⁾.

61) G. I. Brătianu, *Vicina și Cetatea Albă*, pag. 33 și *Une énigme et un miracle historique: le peuple Roumain*, pag. 98.

62) Th. Uspenschi, *Obrazovanie vtorago bolgarskago carstva*, Odessa, 1879, Anexă, pag. 35.

63) V. Minorsky, *Une nouvelle source persane sur les Hongrois au X-e siècle* in *Nouvelle Revue de Hongrie* LVI (1937), pag. 305. Cf. și G. I. Brătianu, *Une énigme*, pag. 94.

Arătările geografului anonim din Afganistan sunt întregite, cu un secol mai târziu, de informațiunile ce ne dă un scriitor persan, cunoscut de obicei sub numele său de origine, Gardizî, care pe la anul 1050 a scris o carte intitulată *Zayn-al-achbâr*, «podoaba istoriilor» în care între altele ne vorbește despre Maghiari și despre popoarele învecinate cu aceștia. Informațiunile geografului anonim, ca și ale lui Gardizî, ne sunt confirmate și de alți doi scriitori orientali: de Ibn Rusta, dela începutul veacului al X-lea și de Al-Bakrî, dela sfârșitul veacului al XI-lea și de copiatorii lor de mai târziu.

Iată ce ne spune Gardizî în traducerea românească a d-lui A. Decei ⁶⁴⁾.

«Între țara Bulgarilor și țara Es-g-l ⁶⁵⁾ cari sunt tot din Bulgari, este hotarul Maghiarilor. Și acești Maghiari sunt un neam de Turci. Și conducătorul lor e cu 20.000 de călăreți; și pe acest conducător îl numesc K-n-de ⁶⁶⁾ și acesta este numele stăpânului ⁶⁷⁾ lor celui mai mare. Și pe acel conducător care orânduiește treburile îl numesc dj-le ⁶⁸⁾, iar Maghiarii fac ce poruncesc dj-le. Ei au o pustie cu iarbă și loc vast ⁶⁹⁾. Și țara lor e 100 de parasange pe 100 de parasange. Și țara lor e lipită de Marea de Rûm (=Marea Neagră), care din râul Djaihûn în acea mare cade ⁷⁰⁾. Și ei locuiesc între aceste râuri. Și cum se face iarnă, acela care se găsește mai departe de fluviu, se întoarce lângă fluviu și peste iarnă stă acolo; și prind pești și cu aceștia își câștigă hrana. Și acel fluviu este acela care e la stânca lor. Lângă Slavi este un popor din imperiul roman (ăz Rûm) și

64) A. Decei, *Asupra unui pasagiu din geograful persan Gardizî*, în volumul de omagiu al *Fraților Al. și I. Lapedatu*, pag. 881. Tot dela d. A. Decei am împrumutat și notele din acest pasagiu al lui Gardizî. Cf. și Gr. Kuun Géza în *A magyar honfoglalás Kútfoi*, pag. 139 sq.

65) Minorsky: Askil.

66) K-n-de = Kende.

67) Stăpânului, adică regelui.

68) Dj-le, echivalentul lui Γύλας la Porphyrogenitus, ung. Gyula, rom. Gelu.

69) Minorsky: Ei posedă o câmpie întinsă plină de iarbă.

70) În acea mare cade. Pasagiul acesta este neclar. Minorsky: Țara lor se găsește lângă marea de Rûm spre care curg două fluvii mari.

toți sunt creștini și pe ei îi numesc N-n-d-r. Și ei sunt mai mulți decât Maghiarii, însă sunt mai slabi. Și pe aceste două fluvii, pe unul îl chiamă Itil ⁷¹⁾ iar pe celălalt Dûbâ. Și cum Maghiarii sunt pe marginea fluviului, îi văd pe acești N-n-d-z (N-?-dh-z). Și sub N-n-d-r, pe marginea fluviului, este un munte mare și apa (= fluviul) iese pe lângă acest munte. Și dincolo de acest munte este un popor creștin și ei sunt numiți M-r-vat (M-r-dât?) Și între ei și între N-n-d-r (N-n-d-z) este un drum de zece zile... Și așa se zice că numărul lor (al Maghiarilor) e mai mare decât al Romanilor (Rûm). Și ei sunt un popor deosebit... Și țara Maghiarilor este toată cu arbori și mlaștini și pământul lor e umed. Și ei neconținut îi birue pe Slavi și mereu impun Slavilor biruri și pe ei îi au ca pe sclavii lor. Și Maghiarii sunt adoratori ai focului și merg în expediții în contra Slavilor și Rușilor și de acolo aduc robi și îi duc Romanilor și îi vând...»

Prin urmare atât geograful anonim din Afganistan cât și Gardîzî, precum și Al Bacri constată că între Unguri și între Slavi locuiesc două popoare creștine, deosebite de Unguri și de Slavi, considerați și unii și ceilalți ca păgâni și anume poporul M-r-vat, adică poporul Croaților (ung. Horvát) sau poate poporul morav al lui Suatopluc, cucerit de Unguri la 894 și al doilea poporul numit M-n-d (dh)-r(z) sau V. n. nd. r.

Observăm, împreună cu d. Decei, că toate amănuntele, atât cele de ordin geografic: munții, Dunărea, cât și cele de ordin etnic: popor deosebit de Maghiari și de Slavi, apoi faptul că ei sunt mai mulți decât Maghiarii, dar mai slabi decât ei. — evident din punct de vedere militar, ceea ce conglăsuște cu spusele Notarului anonim — că sunt creștini, pe când Maghiarii și Slavii sunt păgâni, că fac parte din imperiul roman și că trăesc între Maghiari și între Slavi, departe de aceștia din urmă la o distanță de 400—500 km.,

71) Minorsky: Atil. Izvoarele persane confundă cele trei etape ale aşezării Ungurilor: cea dela Urali, cu cea dela Atelkuz (Atel-közöt, între ape) de care ne vorbește Porfirogenitul și cu cea din Pannonia.

toate aceste arătări ne fac să credem că aci este vorba de poporul român ⁷²).

«Chiar șovăirea în aplicarea punctelor diacritice, în cele două manuscrise, zice d. Decei care a studiat în amănunte această problemă, ar arăta că în original numele a fost scris altfel» ⁷³).

De aceea n'ar fi exclus ca subț numele V. n. nd. r. să se ascundă numele Vordonilor, adecă al Brodnicilor ⁷⁴).

Brodnicii-Prutenii. Părerea noastră se deosebete cu totul de părerile istoricilor citați până aci.

Numele de Brodnic este după noi — și faptul îl prezentăm ca o simplă ipoteză — traducerea în limba slavă a numelui de Prutean, locuitor al regiunii dela Prut.

Se știe că Românii, în afară de numele lor de origine, au purtat și un al doilea nume distinctiv, luat după cursul apelor în jurul cărora s'au așezat: Olteni, cei din valea Oltului, Crișeni, cei din valea Crișului, Timoceni, cei din valea Timocului, Bănățeni cei din Banatul Timișului, Moldoveni, cei din valea Moldovei și așa mai departe. Tot astfel s'au numit Pruteni cei din valea Prutului.

Numirea de Pruteni, pe care o întâlnim în cronici și în documente, găsindu-se în luptă de întrecere cu numirea de Moldoveni, subț care nume odinioară erau cunoscuți numai locuitorii de lângă râul Moldova, a fost biruită și ea a cedat locul. Astfel s'au numit, cu trecerea vremii, Moldoveni nu

72) De altfel, însuși Minorsky, lector de literatura și istoria persană dela Școala de studii orientale dela Londra, înainte de a se fi pronunțat pentru identificarea poporului N. nd. r sau V. l. nd. r cu tribul turcesc al *Vunundur-ilor* de care vorbește Mas'ûdi și care ar fi invadat în 934 teritoriul bizantin, a socotit că trebuie identificat cu vr'o populație românească din Moldova sau din Muntenia: «J'avais tout d'abord pensé à identifier les N. nd. r à quelque population roumaine de Moldavie, ou même de Valachie»; identificare ce a făcut-o în urmă d. Decei, elevul lui Minorsky.

73) Decei, *l. cit.* p. 899.

74) Atât d. Decei cât și d. Brătianu presupun că subț numele V.n.nd.r. sau N.n.d(dh.).r.(z) s'ar putea să se ascundă numele trecător al vreunui conducător al poporului român, — desemnat, înlăuntru, totdeauna prin numele de «Rumân», iar, în afară, prin numele de «Vlah». — după un vechiu obicei turcesc de a se numi popoarele după numele șefului: Osmanlii (Osman), Selgiuciză (Selciuc).

numai locuitorii din valea Moldovei, ci și cei din valea Siretului, din valea Prutului și din alte văi. Și s'ar putea ca înlăturarea cuvântului Prutean să se fi datorat tocmai faptului că s'a generalizat întrebuințarea cuvântului tradus în limbă slavonă. — Astăzi însă, prin fixarea, pe cale literară, a graiului românesc, se observă în limbă tocmai fenomenul contrar, cel al înlocuirii din circulație a elementelor slave prin elemente de origine latină: vrednic prin demn, vreme prin timp, oblăduire, conducere, etc.

Intre râurile ce se varsă din teritoriul scitic în fluviul Istru, Herodot, cu câteva veacuri înainte de Christos, ne citează și râul Πόρατα, numit de Greci Πυρετός. Mai târziu, același râu, Profirogenitul îl numește Βροῦτος în limba pecenegă Βουράτ. Brutos, este forma ce se apropie mai mult de românescul Prut.

Porata sau Pyretus, însemnând în limba vechilor Traci o apă peste care se poate trece cu plutele sau cu podul de lemn, — Istrul sau Dunărea nu putea fi trecut decât cu bărcile sau cu corăbiile, — Slavii dând în drumul lor spre miazăzi peste Români Pruteni, adică peste Români dela vadurile sau dela podurile Prutului, le-au tradus numele în limba lor, numindu-i Brodnici.

Asupra originii numelui de Prut s'au dat felurite etimologii. Pare însă că vorba e de obârșie iraniană, modificată de fonetica tracă și având însemnarea de: trecere, vad sau pod⁷⁵). Domnul N. Drăgan care ne citează toate aceste etimologii, șovăește de a face o apropiere între numele Prutului și cel al Brodnicilor; dar, ne atrage luarea aminte asupra Prutenilor din cronica lui Simon de Keza și din Cronica pictată dela Viena.

Români Pruteni, în traducere slavă, Brodnici, se întâlnesc pe întregul teritoriu locuit de poporul nostru, și în special în Moldova, patria lor de origine. Deci, îi găsim în același timp, după cum o constată documentele, și în Muntenia și în Ardeal.

Cum însă, după spusele cronicilor publicate de noi, re-

⁷⁵) Asupra numelui de Prut, vezi V. Pârvan, *Nume de râuri daco-scitice*, pag. 8, A. Rosetti, *Resturi de limbă scito-sarmată*, pag. 8. Cf. și N. Drăgan, *Români din veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și onomasticii*, pag. 575.

zultă că Românii s'au dezvoltat și menținut pe un teritoriu foarte extins și cum ei, în epoca migrațiunilor popoarelor, n'au putut rămânea cu totul neatinși de aceste migrațiuni, nu e de mirare că îi întâlnim în regiuni atât de îndepărtate de vatra lor din Carpați. Și deși, cum observă d. I. Nistor, dislocarea Românilor s'a făcut în mare parte odată cu venirea Ungurilor ⁷⁶⁾, când pământul autohtonilor a trecut în proprietatea regelui, dar lăsându-li-se dreptul de migrațiune, este sigur că o așa de mare masă de Români nu putea să imigreze în regiunile din Galiția și din Polonia răsăriteană și să-și mențină, în același timp, și instituțiunile lor și drepturile lor — se citează în Galiția peste cinci sute de comune cu *jus valachicum* ⁷⁷⁾ — dacă n'ar fi fost de mult imigrați aci și considerați oarecum ca autohtoni în acele părți.

Iar dacă întâlnim pe Brodnicii dela Prut până în regiunile Donului nu trebuie să se uite că nicăirea letopiseștele rusești nu ne vorbesc despre acești Brodnici, ca fiind locuitori ai regiunilor în cari ei ne apar ca luptători. În aceste letopisește ni se spune numai atât că ei au luptat alături de Cumani, și într'o împrejurare, ni se numește și conducătorul lor, Ploscânea.

Acești Brodnici ai anelelor rusești cari luptă în contra Rușilor sau alături de Ruși și, totdeodată, alături de Cumani, pe cari îi însoțesc, sau împotriva Cumanilor, sunt o trupă înarmată dusă de împrejurări pe cari nu le cunoaștem până în regiuni atât de îndepărtate.

Uneori întâlnim pe Pruteni sau Bruteni alături de Vlași. Astfel în lupta regelui Ottocar al Boemiei împotriva împăratului german, din anul 1277, Thomas Tuscus ne spune că au luat parte și Blacii și Brutenii: «*Temptat cum multis nobilibus Alamanie machinari rebellionem Brutenos et infideles sibi in adiutorium vocat, sed deo disponente Brutenis et Blacis inter se discordantibus suo rex Boemie proposito defraudatur* ⁷⁸⁾».

76) I. Nistor, *Emigrările de peste munți*. In *An. Ac. Rom.* XXXVIII ser. II, pag. 221.

77) Cf. și D. Mototolescu, *Ius. Valachicum in Polonia*, pag. 9.

78) *Mon. Germ. Hist.* XXII, pag. 525.

Acești Bruteni puși alături de «infideles», adică de necatolici, apoi alături de Blaci, credem că erau Prutenii brodnici, iar nu Ruteni cum îi socotea d. Sacerdoșeanu ⁷⁹⁾ Domnul Iorga e de părere că acești Bruteni nu pot fi Rutenii din Galiția «ci cel mult Brodnicii moldoveni» ⁸⁰⁾.

Prutenii — și câte odată numele Pruteni se confundă cu al Prusienilor ⁸¹⁾ după cum numele Dacilor se confundă cu cel al Dacilor (Datilor) din Danemarca — se întâlnesc în lupte uneori alături de Tătari. Astfel în lupta din anul 1259, împotriva cetății Sandomir — castrum Sandomirien-
se — iau parte împreună cu Tătarii și Prutenii: Anno quo supra (1259) ante festum Sancti Andreae apostoli pro peccatis Christianorum intraverunt Tartari cum Pruthenis, Ruthenis, Comanis et aliis gentibus terram Sandomiriensem ⁸²⁾.

De altfel, nu trebuie să ne mirăm de faptul că Români, fie că se numesc Pruteni sau Brodnici, fie că se numesc Vlahi sau Volochi, se întâlnesc în regiuni atât de îndepărtate de vatra lor. În evul mediu îi întâlnim peste tot locul și în teritorii unde nu ne-am aștepta să-i întâlnim. Astfel, izvoare vrednice de toată încrederea ni-i arăta, la anul 1433, luptând împotriva Turcilor alături de Goții creștini din Crimeea ⁸³⁾; după ce la anul 1210 îl găsiserăm luptând

79) Aur. Sacerdoșeanu, *In jurul unei lupte a Românilor cu Rutenii în anul 1277*, în *Arhivele. Olteniei*, XIII, pag. 285.

80) Iorga, *Istoria Românilor*, III, pag. 150.

81) Cf. *Chronica Albrici monachi Trium Fontium a Monacho novi monasterii Hoiensis interpolata*, în *Mon. Ger. Hist. Scrip.* XXIII, pag. 911: Prutheni pagani, nu pot fi decât Prusienii păgâni.

82) Godyslaw Paszka. *Cron.* în *Mon. Polon. hist.* II, pag. 585, citat de T. Hotnog, *Bersaberii din cronicile vechi, poloneze*, în *Arhiva* XXXIV, pag. 69. Domnul Hotnog crede că acești Prutheni sunt Prusienii.

83) Heyd, *Le colonie commerciali degli Italiani in Oriente nel medio evo* II, pag. 119 ne vorbește despre Valachii cari au luptat pentru apărarea, în anul 1433, a cetății Theodoro. Căci ni se spune: L'armata turca era a campo a un castello fortissimo della Gotia, che si chiama Teodoro, dove si trova il signore della Gotia con trecento Valacchi e gli ha dato cinque battaglie ordinate e non ha potuto ottenere... Vezi și pag. 160: Gli stranieri che si trovavano nella città, come Valacchi, Polacchi, Russi, Georgii, Cerchessi ed altri; essi stessi in parte venduti come schiavi, in parte caricati di catene.

contra Bulgarilor la Vidin ⁸⁴⁾ și după ce i-am constatat mai apoi, în anul 1260, luptând în armata regelui Bela al IV-lea, împotriva lui Ottocar al II-lea, regele Boemiei.

Această cercetare a noastră asupra problemei Brodnicilor, coroborată cu datele ce ni le procură studiul celorlalte izvoare ale istoriei Românilor, ne duce la concluziunea că, înainte de a se fi organizat principatele române pe bază politico-teritorială, cel al Munteniei pe la anul 1290 și cel al Moldovei cu o jumătate de veac mai târziu, au existat în regiunile noastre mici organizațiuni ale populațiilor românești, dintre cari ni se amintesc între alții Brodnicii-Pruteni și că cel dintâi voevod ce-l întâlnim în pragul istoriei noastre naționale a fost voevodul Ploscânea al Brodnicilor.

În același timp, ni se pare că se adeverește și părerea acelorora ⁸⁵⁾ cari susțin că înjghebarea celor două principate române s'a putut face, complet și într'un timp așa de scurt, numai prin conlucrarea, pe lângă elementele interne, și a elementelor externe, în Muntenia prin elementele românești de peste Dunăre și de peste Carpați, în Moldova prin elementele românești din Maramureș și de peste Nistru.

84) D. Jos. Schiopul, *Un comes Scibiniensis la 1210?* în *Daica Istorică* 2, pag. 65, crede că este vorba de un comes din Sebenicul din Dalmația.

85) Cf. A. V. Boldur, *op. cit.* pag. 158.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Т Е Х Т Е Л Е

А

LETOPISETELE RUSEȘTI¹⁾

Anul 1147

Anul 1147. În luptele dintre principii ruși, purtate în anul 1147, au luat parte pe lângă Cumani, și cete de Brodnici.

1. CRONICA IPATIEVSCAIA²⁾

Святославъ же пришедъ ста у Нериньска, и тогда придоша къ нему сли изъ Половецъ, отъ уевъ его, съ Василемъ Половциномъ, 60 чади прислали ся бяхуть, тако рекуче: „прашаемъ здоровія твоего, а коли ны велишь къ собѣ со силоу прити? „Въ то же веремя прибѣгоша изъ Руси дѣцкы и повѣдаша ему Володимира въ Черниговѣ, а Изяслава у Стародубѣ. Святославъ же приде къ Дѣтославлю, и ту придоша къ нему друзи Половцѣ, Токсобичи, и пристави къ нимъ Судимира Кочевича и Горѣна, и посла я на Смолняны, и повоеваша верхъ Угры. Въ то же время выбѣгоша посадничи Володимери и Изяслави изъ Вятичъ, изъ Бряньска, и изъ Мьченьска, и изъ Блове, и оттуда иде Девягорьску, иде заемъ вси Вятичи и до Брянскъ, и до Воробинъ, Подесьнье, Домогощъ и Мценскъ. Въ то же веремя придоша къ нему Бродничи, и Половци придоша къ нему мнози, уевъ его. Въ то же веремя Изяславъ Давыдовичъ изъ Новагорода иде Чернигову. Въ то же веремя приде Гюргъвичъ Глѣбъ ко Святославу Девягорьску, и оттуда идоша Мцьнеску, Святославичемъ, и съ Гюргевичемъ, и съ Половци, и ту даявъ имъ дары многы, и поиде къ граду на Изяславича. И въспадши угонича, рекуче: „не имѣй на ны въ томъ жалобы, но будемы вси за одинъ мужъ, и не помяни злобъ нашихъ а крестъ къ намъ цѣлуй, а отцину свою възми, и что есми

1) *Letopisețelc rusești*, ediția Comisiunii Arheologice din St. Petersburg.

2) *Cronica Ipatievascaia*, pag. 27, seq.

взяли твоего, а то ти възворотимъ" — и цѣлозаша крестъ, и не управиша. Того же лѣта посла Володимиръ и Изяславъ Давыдовича изъ Чернигова послы къ Изяславу князю Кіевському, река: „брате! се заялъ Олговичъ Святославъ волость мою Вятичѣ, поидивѣ нань, аже и проженевѣ, то поидевѣ на Дюрдѣя Суждаль, любо съ нимъ миръ створимъ, любо ся съ нимъ бьемъ“.

2. CRONICA VOSCRESENSCAIA ¹⁾

1146. И повелѣ выняти его изъ поруба, и несоша и въ келію, и лежа ту 8 дній, ни яды, ни пія, ни глаголя, но токмо душа бѣ въ немъ, и повелѣ ся постриши Еуеимию епископу, потомъ же отда ему Богъ немощи, и приведоша и въ Кіевъ въ монастырь святаго Феодора, и призва игумена и братію, и соврѣши имъ же обѣщаль, ту пострижеса и въ схиму. На предняя же возвратимся. Давыдовичи поидоша отъ Корачева ко Дебрянську, а Святославъ Всеволодичъ оста въ Корачевѣ, а оттуду посла въ Козелескъ ко стрывеви своему Святославу, глаголя: „Изяславъ Мьстиславичъ пошель къ Кіеву, а Давыдовичи съ Ростиславомъ Мьстиславичемъ съ Смоленскимъ хотятъ ити по тебѣ“. Давыдовича же пришелъ стага во Дебрянсьцѣ, а Святославъ изъ Козелска иде Дѣдославлю; ту же и разболѣся князь Иванъ Юрьевичъ, внукъ Володимерь. Святославъ же оттуду поиде ко Осетру, и ту отступи отъ него Иванко Берладникъ къ Ростиславу Смоленському князю, вземъ у Святослава 200 гривень сребра, а 12 гривень злата. Пришедшу Святославъ въ Колтескъ городъ, и ту присла ему Юрьи Володимеричъ помочь, тысящу бронникъ дружины Бѣлозерскіе. Святославъ же перебравъ дружину, хотѣ итти съ Бѣлозерци на Давыдовичи ко Дѣдославлю, и въ то время нача изнемогати Иванъ Юрьевичъ и бысть боленъ велми, Святославъ же не ѣха отъ него, ни дружины пусти. Слышавше же Давыдовича, оже присла Юрьи помочь Святославу, и не смѣста по немъ ити, но съзваша Вятичи и рѣста имъ: „се есть ворогъ и вамъ, и намъ; да ловите убити его лестью и дружину его избійте, а имѣніе его на полонъ вамъ“, и тако возвратистася изъ Дѣдославля.

3. CRONICA NICONOVA ²⁾

1146. А князь велики Святославъ Олговичъ иде къ Козелску, и изъ Козелска иде къ Дѣдославлю, и тамо разболѣся у него князь Иванко сынъ князь Юрьевъ Владимирича Ма-

1) *Cronica Voscresenscaia*, pag. 37.

2) *Cronica Niconova*, pag. 171.

номашъ. Князь же Святославъ Олговичъ иде въ Рязань, и бывъ во Мченскѣ, и въ Тулѣ, и въ Дубкѣ на Дону, и въ Елцѣ и въ Пронскѣ, и приде въ Резань на Оку, и поидѣ вверхъ по Окѣ, и пребывъ во градѣ Осетрѣ, и тамо отступи отъ него князь Иванко Берладникъ, сынъ Ростиславль, внукъ Мстиславль, правнукъ Владимира Маномаха, праправнукъ Всеволожь, преправнукъ Ярославль, пращуръ великого Владимира, и иде ко отцу своему Ростиславу въ Смоленскъ, а Святославъ иде вверхъ по Окѣ рѣцѣ, и пришедъ ста на усть Поротвы рѣки въ Любинцѣ Омосовѣ, и пребывъ ту мысляше ити къ Колотску. И присла къ нему князь Юрьи Владимеричъ Маномашъ изъ Суждаля въ помощь четыренадесять тысящъ бронникъ, а князь Изяславъ Давыдовичъ и братъ его Володимеръ Давыдовичъ, то слышевше не смѣста по немъ ити, но възвратистася изъ Дѣдославля. Того же лѣта преставися князь Иванко Юрьевичъ, внукъ Володимера Маномаха, у князя Святослава Олговича на усть Поротвы рѣки въ Любинцѣ Амосовѣ, мѣсяца марта въ 29 день, и взявше тѣло его братія его, князь Борисъ Юрьевичъ, и князь Глѣбъ Юрьевичъ, и идоша ко отцу своему, великому князю Юрью Владимеричю Маномашу, въ Суждаль, а Святославъ иде Олговичъ вверхъ по Окѣ рѣцѣ, пребывая съ великимъ княземъ Юрьемъ Суждалскимъ, съ сыномъ великого князя Володимера Маномаха. Того же лѣта преставися благовѣрная княгини инока Мірина, дщи великого князя Владимира Маномаха, мѣсяца апрѣля въ 30 день, и положена бысть во святей церкви въ монастыри, въ немъ же пострижеса. Того же лѣта здѣлаша четыре церкви камены...

4. CRONICA TVERSCAIA ¹⁾

1146. На ту же осень Игорьъ въ порубѣ болѣнь бѣ, и просяше чернечства, князь великій же повелѣ выпусти(в)ши его постричи, и бысть постриженъ въ Переяславли отъ епископа Еуфимія, потомъ же оздравѣ, и ведоша его въ Кіевъ въ монастырь святаго Феодора, и ту схыму възложиша на нь. Давыдовичи же поидоша за Святославомъ ко Дебрянску, а Святославъ Всеволодичъ Олговича оста въ Карачевѣ, а Святославъ изъ Козельска иде къ Дѣдославлю: ту же разболѣся у него Иванъ Юріевичъ. Онъ же поиде къ Сестру, и ту Ростиславичъ Иванъ Берладичничъ отступи отъ него къ Ростиславу къ Смоленскому, а Святославъ приде во Колтескъ городъ, и ту присла ему Юрій Долгорукій изъ Суждаля помочь 1000 бронникъ, а Давыдовичи то слышавше, не смѣша по немъ ити, но възвратистася изъ Дѣдославля.

1) *Cronica Tverscaia*, pag. 207.

Anul 1216

Anul 1216. In luptele dintre principii ruși Sviatoslav și Iaroslav, iau parte, pe lângă Cumani, și trupe de Brodnici.

5. CRONICA DIN NOVGOROD¹⁾

1216 . Н быша на Городищи на рѣцѣ Сарѣ у святѣй Маринѣ, априля въ 9, въ Великъ день; и ту прѣѣха Костянтинъ князь съ Ростовци, и възрадовашася видѣвшеся, и крестѣцѣловаша. И отрядиша Володимера Псковскаго съ дружиною въ Ростовъ, а сами пришедше съ полкы, сташа противу Персяславлю, въ Ѡмину недѣлю. И ѣхавше изъ полковъ, подъ городомъ изымаша челоувѣка и испыташа, оже князя Ярослава въ городѣ нѣту, пошелъ бяше къ брату Юрьеву съ полкы, скопивъ всю свою волость, съ Новгородци и съ Новоторжци, а Юрью, со Святославомъ, и съ Володимеромъ, вышелъ бяше изъ Володимеря съ всею братьею. И бяху полци силни велми, Муромци, Бродници и Городчанѣ, и вся сила Суздальской земли, бяше бо погнано изъ поселей до пѣщца. Оле страшно чудо и дивно, братіе! поидоша сынове на отци, а отци на дѣти, братъ на брата, рабы на господу, а господа на рабы. И ста Ярославъ и Юрью съ братьею на рѣцѣ Кзѣ, а Мстиславъ и Володимеръ съ Новгородци постависта свои полкы близъ Юрьева, и ту стояста, а Костянтинъ далъ стояше съ своими полкы, рѣцѣ Липицѣ. И узрѣша полкы стояща Ярославля и Юрьевы, и послаша Ларіона соцкога къ Юрью: „кланяемъ ти ся, нѣту съ тобою обиды, обида намъ съ Ярославомъ“. Отвѣща же Юрью: „одинъ есмь братъ съ Ярославомъ“. И посласта къ Ярославу ркуще: „пусти мужи Новгородци и Новоторжци; что еси зашелъ волости Новгородкїи, Волокъ въспяти, а миръ съ нами возми, а крестъ къ намъ цѣлуй, а крови не проливай“ Отвѣща же Ярославъ: „мира не хочу, а мужи у мене; а далече есте шли, и вышли есте аки рыба на сухо“. И сказа Ларіонъ ту рѣчь княземъ и Новгородцемъ И пакы посласта къ обѣма князема съ послѣднею рѣчью: „мы пришли есмя, брате Юрью и Ярославе, не на пролитье крови, не дай Богъ створитя того, управимся, мы есме племенници, а дадимъ старѣйшинство Костянтину, а посадите его въ Володимерѣ, а вамъ земля Суздальская вся“.

Володимеръ же Смоленскїй постави полкъ свой съ края, а отъ него Мъстиславъ и Всеволодъ съ Новгородци, и Володимеръ съ Псковичи, а отъ него ста Костянтинъ съ Ростовци, Ярославъ же ста съ своими полки, и съ Муромскими и съ Городчаны и съ Бродники противу Володимеру и Смоленяномъ, а Юрью ста противу Мъстиславу и Новгородцемъ.

1) *Cronica din Novgorod*, pag. 22 seq.

6. CRONICA VOSCRESENSCAIA ¹⁾

Are aproape același cuprins ca și cronica din Novgorod.

Anul 1224

Anul 1224. In lupta dela râul Calca dintre Tătari și principii ruși au luat parte, pe lângă Cumani, și trupe de Brodnici. Aceștia, sub comanda voevodului lor Ploscânea, au luptat împotriva principilor ruși, fiind de partea Tătarilor.

7. CRONICA DIN NOVGOROD ²⁾

1224. Того же Русьстїи князи не послушаша, нъ послы набиша, а сами поидоша противу имъ, и не дошьдъше Ольшья и сташа на Днѣпрѣ, и прислаша къ нимъ второе послы Татари, рекуще тако: а есте послушали Половьчъ, а послы наша есте избили, а идете противу насъ, тѣ вы поидите; а мы васъ не заяли, да въ семъ Богъ, и отпустиша прочь послы ихъ. Тогда же Мьстиславъ перебродяся Днѣпръ преиде въ 1000 вои на сторожи Татарьскыя, и побѣди я, а прокъ ихъ въбѣже съ воеводою своимъ Гемябегомъ въ курганъ Половьчьскыи, и ту имъ не бы мочи, и погребоша воеводу своего Гемябега жива въ земли, хотяще животъ его ублюсти, и ту ѿ налѣзоша, испросивъше Половьци у Мьстислава. и убиша и. Слышавъше же то князи Русьстїи, поидоша за Днѣпръ, и поидоша вси въ купѣ по нихъ же, идоша 9 днїи, и заидоша за Калакъ-рѣку, и послаша въ сторожихъ Яруна съ Половьци, а сами станомъ сташа ту. Тъгда же Ярунъ съступиися съ ними, хотя битися, и побѣгоша не успѣвъше ничто же Половци назадъ, и потѣпташа бѣжаше станы Русьскыхъ князь, не успѣша бо исполчитися противу имъ, и съмятошася вся, и бысть сѣця зла и люта. Мьстиславъ же Кыевскыи, видя се зло, не движесе съ мѣста никамо же, сталь бо бѣ на горѣ, надъ рѣкою надъ Калкомъ. Бѣ бо мѣсто то камянисто, и ту угоши городъ около себе на колѣхъ, и бися съ ними изъ города того по 3 дни. Ини же Татари поидоша по Русьскыхъ князихъ, бьуче до Днѣпря, а у города того оста 2 воеводѣ, Цыгьрканъ и Тешюканъ, на Мьстислава и на зятя его на Андрея и на Ольксандра Дубровьцьскаго Бѣста бо 2 князя съ Мьстиславомъ. Ту же и Бродница съ Татари быша, и воевода Пlosкына, я тѣ оканьный воевода цѣловавъ крестъ чьстный къ Мьстиславу и къ обѣма князема, яко ихъ не избити,

1) *Cronica Voscresenscaia*, pag. 121 seq.

2) *Cronica Novgorodsciaia*, pag. 40, seq.

нъ пустити ихъ на искупъ, и сълга оканьныи, преда ихъ извѣзавъ Татаромъ; а городъ взяша и люди изсѣкоша, и ту костью падоша, а князи имъше издавиша, подъкладъше подъ дъскы, а сами верху сѣдоша обѣдати, и тако животь ихъ концяша, а иныхъ князь до Днѣпрѣ гоняче убиша 6: Святослава Яневскаго, Изяслава Ингворовиця, Святослава Шюмьскаго, Мьстислава Церниговскаго съ сыномъ, Гюргя Несвѣжскаго. Тъгда же Мьстиславъ Мьстиславлицъ переже перебѣгъ Днѣпръ, отрѣя отъ берега лодьа, да не идуць Татари по нихъ, а самъ одва убѣжа, а прочіи воидесятыи приде кождо въ свояси, а иныхъ Половци побиша изъ коня, а иного изъ порта.

8. CRONICA VOSCRESENSCAIA 1)

1223. Татарамъ же бѣгающимъ, Данилови же избивающе ихъ своимъ полкомъ, и Олгови Курскому крѣпко бьущуся съ ними, тогда же Ярунь и инии полци Половечьстїи съступишеся съ ними, хотяще битися; паку же воскорѣ побѣгоша Половци, и потопташа бѣжаще станы Рускихъ князь, а князи не успѣша оплѣчитися противу ихъ, и смятошася вси полци Рустїи, и бысть сѣча зла и люта, грѣхъ ради нашихъ Рускимъ полкомъ побѣжденомъ бывшимъ. Даниль же видѣвъ, яко крѣпчае брань Татарьска належить, обрати конь свой и побѣже отъ устремленїа противныхъ, и вжда воды и пїй, и почюти рану на тѣлеси своемъ, во брани же не познася крѣпости ради мужества возраста своего, бѣ бо дрѣзь и храборъ, и не бѣ ни въ чемъ же ему зарока. И бысть побѣда на вси князи Рускіе, ака же не бывала отъ начала Руской земли никогда же. Видѣвъ же се великій князь Кїевскїй бывшее зло, и не движеса никамо же съ мѣста, сталъ бѣ на горѣ надъ рѣкою Калкою, бѣ бо мѣсто каменисто, и ту учиниша городокъ съ кольемъ, и бїся съ ними изъ города по 3 дни. А инии Татарове поидоша послѣ Рускихъ князей, бьуще ихъ и до Днѣпра, а у города оставшася два воеводы, Чегырканъ и Тешуканъ, на князя Мстислава, и на зятя его на Андреа, на Александра Дубровьскаго, бѣста бо ту 2 князя со княземъ Мстиславомъ. Ту же и Бродници бышѣ старыи, и воевода ихъ Плоскина, и ту окааннїй даша роту ко князю Мстиславу и обѣма князема, яко не избити ихъ, но пустити ихъ на искупъ, и солгавъ окааннїй предасть ихъ, связавъ, Татаромъ, а городъ взяша, людей же изсѣкоша, а князей подкладоша подъ дскы, и сѣдоша върху ихъ обѣдати, и тако ту скончаша князи животь свой.

1) *Cronica Voscrenscaia*, pag. 131. seq.

B

IZVOARE BIZANTINE

NICETAS CHONIATES

Anul 1186. Nicetas Choniates Acominatus, într'un codice din Veneția, Fol. 104, pe verso, ne spune că Bordonii, οί εκ Βορδόνης considerați ca Brodoni sau Brodnici ¹⁾, o ramură a Taurosciților Ταυροσκυθῶν ἀποσπάδες, au dat ajutor Asanestilor în luptele acestora împotriva armatelor bizantine.

Σκύθαι μὲν γὰρ ἔθνος ἀδούλωτον ἐς δεῦρο, ἄξεινόν τε καὶ λίαν ἀρήιον, καὶ οἱ ἐκ Βορδόνης οὔτοι, τοῦ θανεῖν ὑπερόπται, καὶ Ταυροσκυθῶν ἀποσπάδες, γένος δὲ καὶ οὔτοι κάτοχον Ἐρεῖ τοῖς κατὰ τὸν Αἴμον ἐυναράμενοι βαρβάρους, συνυπέκυψαν αὐτοῖς ἡττηθεῖσι καὶ συναπώλοντο, τὴν δὲ περσικκὴν ὀμαιχμίαν, ἣτις ἀπεβοήθει τοῖς ἀποστάταις καὶ ἀγχοῦροις Φιλαδελφεῦσι ἀπεκρούσω καθάπαξ ἔμβωλων καὶ καταδιώξας ὄπισθεν ἐξεκέντισας.

1) Th. Uspenschiĭ în *Obrazovanie vtorogo bolgarskago carstva*, Odessa, 1879, în Apendice, pag. 35.

C
DIPLOME REGALE — BULE PAPALE

I

Anul 1222 (înainte de 7 Maiu). Regele Ungariei, Andrei al II-lea, confirmă din nou donațiunea ce făcuse mai înainte cavalerilor Teutoni în țara Bârsei și le mai acordă noi privilegii¹⁾.

In nomine sanctae trinitatis et individuae unitatis²⁾. Andreas dei gratia Ungariae, Dalmaciae, Croaciae, Ramae, Serviae, Galaciae Lodomeriaeque rex in perpetuum. Inter regalis excellentiae insignia, quibus recolendae memoriae antecessorum nostrorum recolenda memoria insignitur, illud³⁾ excellentius et commendabilius prae ceteris invenitur commendandis hospitibus largioris liberalitatis dexteram porrigere, quorum conversatio et utilis esse⁴⁾ regno dignoscitur et oratio deo esse commendabilis reperitur. Hinc est quod piae recordationis parentum nostrorum vestigia pio desiderio amplectentes et aeternae vitae bravium cum eis post praesentis vitae cursum⁵⁾ apprehendere cupientes Hermanno magistro religiosae fraternitatis hospitalis sanctae Mariae Theutonicorum⁶⁾ Jerosolimitani eiusque fratribus tam praesentibus quam futuris caritatis intuitu quandam terram Burza nomine ultra silvas versus Cumanos licet desertam et inhabitatam contulimus pacifice inhabitandam et in

1) Primul codice din anul 1280, de pe actul original, este însemnat de noi cu litera *A*. Mai există apoi al doilea codice din anul 1260—1270 al călugărilor din Viena, însemnat cu litera *B* și al treilea codice din 1317 al arhiepiscopului Thomas din Strigoniu, însemnat cu litera *C*. Documentul este reprodus de N. Densușianu în colecția Hurmuzachi, I, pag. 74, de Teutsch-Firnhaber, *Urkundenbuch*, I, 17, de Fejér, *Codex Dipl.* III, 1, pag. 370, și de Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch*, I, pag. 18. Pe acesta din urmă l-am luat de bază pentru textul nostru.

2) *Unitatis*, în *A*. In nomine sanctae et individuae trinitatis.

3) *Illud*. În *B* și *C* istud.

4) *Esse*. În *A* lipsește.

5) *Post praesentis vitae cursum*, în *B* și *C* praesentem cursum.

6) *Theutonicorum*, în *B* Thevtunicorum.

perpetuum libere possidendam, ut et regnum per conversationem eorum propagatum dilatetur et elemosina nostra per orationem eorum ad remedium animae nostrae et parentum nostrorum coram summo¹⁾ deo deportetur. Praeterea eis concessimus, quod si aurum vel argentum in praediota terra Burza inventum fuerit, media pars ad fiscum regium per manus fratrum deportetur, reliqua ad eosdem devolvatur. Insuper libera fora et tributa fororum eiusdem terrae eis totaliter indulgimus et ad munimen regni contra Cumanos castra et urbes lapideas construere eos permisimus, ut et inimicis Christi resistere valeant et personae nostrae et heredibus nostris legitime nobis succedentibus ad coronam ad honorem pateant et munimen. Statuimus etiam quod nullus vaivoda super eos descensum habeat, liberos denarios et pondera eis remisimus et ab omni exactione et collecta eos esse permisimus liberos et immunes. Nullius iudicio sive iurisdictioni, nisi solius regis subiaceant. Iudicem iidem fratres super eorum populum constituent. Nos vero praemissos fratres in possessionem praedictae terrae Burza per pristaldum²⁾ nostrum Facate³⁾ Luna nomine iussimus introduci, qui praedictam terram perambulavit et eam ad verbum Michaelis vaivodae certis metis circumsignatam ipsis assignavit. Prima vero meta huius terrae incipit de indaginibus castri Almaye et procedit usque ad indagines castri Noialt et inde progreditur usque ad indagines Nycolai, ubi aqua defluit quae vocatur Alt et sic ascendit per Alt usque ubi Tartelowe cadit in Alt. Addidimus etiam postmodum eisdem fratribus conferentes castrum quod Cruceburg nominatur, quod fratres praedicti de novo construxerant, cum pratis circa illud adjacentibus et a fine terrae Cruceburg terram, quae vadit usque ad terminos Prodnicorum et ab indaginibus Almaye in parte altera vadit usque ad ortum aquae quae vocatur Burza, et inde progreditur usque ad Danubium, cuius donationis postmodum factae a nobis fratribus memoratis pristaldum dedimus Ypochz banum. Concessimus etiam eisdem fratribus quod super fluvium Alt sex naves et super fluvium Mors sex alias naves habeant liberas per totum regnum nostrum sales deferentes in descendendo nec non alias res in ascendendo referentes, et salifodinas quae akana vocantur sufficientes ad illas duodecim naves libere ubicumque voluerint eisdem concessimus in perpetuum. Item concessimus, quod nullum tributum debeant persolvere nec populi eorum, cum transierint per terram Sicularum aut per terram Blacorum, homines quoque nunc terram inhabitantes praedictam ad eorundem fratrum servitium et domus eorum⁴⁾ utilitatem

1) *Summo*, in C. supremo.

2) *Pristaldum*, in A: *pristallum*.

3) *Facate*, in B: *Facatae*.

4) *Eorum*, in B si C: *ipsorum*.

sine requisitione liberos dimisimus, ita ut si aliqui de cetero de nostris hominibus vel hospitibus terrae nostrae pertinentibus ad ipsos transmigraverint, statim cum ad notitiam fratrum ex veritate pervenerit, eos qui sic intraverint¹⁾ expellant²⁾, et hii qui eos introduxerint in manus regis vel nunciorum eius tradent. Quicumque etiam in regno nostro constitutus proprietatem suam memoratis fratribus pro elemosina dare voluerit, de nostra munificentia liberam habeat facultatem et ipsam donationis nostrae gratiam ut libera permaneat nostro privilegio perpetuo confirmamus. Praeterea talem et tantam eisdem fratribus concessimus libertatem, quod nullus monetariorum ultra silvas terram eorum intret vel praesumat eos in aliquo molestare et ipsum ius et utilitatem, quam in terra ipsorum percipere deberemus de nova moneta, totaliter eisdem fratribus indulgimus, quia ira nostra contra eos provocata eo tempore, cum terram, saepe dictam eis praeceperamus auferri, fuerant non modicum damnificati. Quam restaurationem facimus eo, quod ipsi³⁾ in confinio illo tamquam plantatio novella sint positi et assiduos paganorum patientes insultus, se pro regno tamquam firmum propugnaculum de die in diem morti opponere non formidant. Verumtamen nullam potestatem habeant cudendi quamcumque monetam sine regis licentia speciali. Domum autem seu hospitale fratrum eorundem cum omnibus possessionibus et bonis suis, quae in praesentiarum legitime habere cognoscuntur aut in futurum praesente deo iuste poterint⁴⁾ adipisci, sub nostra protectione suscipimus, statuentes ut perpetuis futuris temporibus sub regia tutela et defensione consistant. Et ut istud eis ratum permaneat atque firmum, praesentem paginam sibi iussimus bullae nostrae aureae caractere insigniri⁵⁾. Datum per manus Cleti aulae regiae cancellarii, Agriensis praepositi, anno ab incarnatione domini millesimo CCo. XXII. Venerabili Johanne Strigoniensi, Ugrino Colocensi archiepiscopis, Desiderio Chenadiensi. Ruberto⁶⁾ Vesprimiensi, Stephano Zagrabiensi, Thoma Agriensi, Alexandro Waradiensi, Cosma Geuriensi, Bartholomeo Quinqueecclesiensi, Briccio Waciensi episcopis et Reginaldo Ultrasilvano electo existentibus et ecclesias dei feliciter gubernantibus⁷⁾. Theodoro filio Wetich palatino, Pousa filio Nane curiali, Nicolao Bachiensi, Tiburcio Psoniensi, Helia Bichoriensi, Martino filio

1) *Intraverint*, in *B* și *C*: intraverunt.

2) *Expellant*, in *B*: expellent.

3) *Ipsi*, lipsește în *A*.

4) *Poterint*, in *B* și *C*: poterit.

5) *Caractere insigniri*, in *B* iussimus sigilli nostri caractere roborare.

6) *Ruberto*, in *B* și *C*: *Roberto*.

7) *Feliciter gubernantibus*, in *A*: episcopis... electo Ultrasilvano existentibus, in *C*: episcopis existentibus et ecclesias utiliter gubernantibus.

Michaelis Novi castrî comitibus¹⁾ existentibus et aliis multis comitatus tenentibus. Regni nostri anno XVII-a.

II.

Anul 1222. Papa Honoriu al III-lea confirmă donațiunea ce făcuse regele Ungariei, Andrei al II-lea, cavalerilor Teutoni în țara Bârsei, precum și nouile privilegii acordate²⁾.

Honorius episcopus servus servorum dei dilectis filiis magistro et fratribus domus sanctae Mariae Theotonicorum Jerosolimitanae salutem et apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur quod iustum est et honestum tum vigor aequitatis quam ordo exigat rationis, ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Sane in privilegiis carissimi in Christo filii nostri Andreae regis Ungarorum illustris perspeximus inter cetera contineri, quod ipse quandam terram nomine Burza tunc desertam et inhabitatam vobis donavit intuitu pietatis perpetuo libere possidendam, concedendo nihilominus vobis, ut si aurum vel argentum in praedicta terra contigerit reperiri, una pars ad regium fiscum pertineat, reliqua vero vestris usibus dep[ute]tur. Libera quoque fora et tributa fororum eiusdem terrae totaliter vobis indulsit, liberos denarios et pondera vobis nihilominus remittendo et reddendo vos ab omni exactione liberos et immunes ac statuendo, quod nulli vajvodae super vos liceat habere descensum. Ipsam quoque terram certis distinxit [im]itibus sive metis, quarum prima incipit ab indaginibus castrî Almag[e] et procedit usque ad indagines castrî Noilgiant et inde progreditur usque ad indagines Nicolym, ubi aqua defluit quae vocatur Alt, sic ascendendo per Alt usque Tertillou cadit in Alt et iterum vadit usque ad ortum eiusdem Tertillou, et ab ortu aquae, quae Timis vocatur, progreditur³⁾ usque ad effluxum aquae, quae dicitur Borsa et deinde, sicut montes nivium terram complectuntur eandem, usque ad Almagiam se extendit. Addidit etiam postmodum idem⁴⁾ rex donationi praedic-

1) *Comitibus*, în *A*: militibus.

2) Originalul este pe un pergament din Archiva statului dela Königsberg. Pergamentul fiind foarte deteriorat, lacunele din el au fost întregite după un copiaru al privilegiilor ordinului dela începutul secolului al XV, codex *A*. Documentul este reprodus de N. Densușianu în colecția Hurmuzaki, *Doc. I*, pag. 76, Fejér, *Codex dipl. III*, 1, pag. 422, de Teutsch-Firnhaber, *Urkundenbuch*, I, 19 și de Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch*, I, pag. 22. Pe acesta din urmă l-am luat de bază pentru textul nostru.

3) *Progreditur*, în *Original*: progreditur.

4) *Idem*, în *Original*: idex.

tae castrum, quod Cuzeburc¹⁾ nominatur de novo constructum a vobis cum pratis adiacentibus circa illud nec non a termino ipsius castrum terram quandam, quae procedit usque ad terminos prodnicorum²⁾ et ab indaginibus Almagie in parte altera protenditur usque ad ortum aquae, quae Burza vocatur, et inde ad Danubium usque procedit. Concessit etiam vobis, ut super fluvium nomine Alt sex naves ac totidem super fluvium nomine Mors liberas habeatis, per totum regnum eius salem descendendo ferentes et referentes res alias ascendendo. Salifodinas etiam quae Akana vocantur sufficientes ad praedictas duodecim naves libere ubicumque volueritis vobis regia liberalitate concessit, concedendo, ut nullum teneamini praestare tributum nec etiam homines vestri, cum per Sicularum terram transierint aut Blachorum. Ad haec homines, qui terram ipsam inhabitabant, quando dicta donatio facta fuit vobis et domui vestrae liberos sine requisitione dimisit, expresso ut si aliqui de hominibus eius vel hospitibus terrae suae ad vos de cetero transmigraverint, eos exinde, quam cito ad notitiam vestram pervenerint, expelletis. Adiecit insuper, ut quilibet in regno eius, qui proprietatem suam vobis in elemosinam voluerit elargiri, id faciendi habeat liberam facultatem. Ea etiam vos concessit libertate gaudere, ut nullus monetariorum ultra silvas terram vestram intrare vel vos in aliquo molestare praesumat, totum ius et utilitatem, quam in terra vestra debebat percipere, vobis totaliter indulgendo. Id pensando specialiter in recompensationem [da]mn[orum], quae] perpessi fuistis, quando eius ira contra vos provocata praedictam [te]rram vobis praecipit auferri, ac etiam [ideo], quod in regni confinio [positi] frequen]tes paganorum sustinetis insultus, vos pro regno morti tanquam [firmum] propugnaculum opposcentes, verumtamen nullam potestatem hab[eat]is] cudendi quamcumque monetam absque regis licentia speciali. Nos ergo vestris iustis precibus benignum impertientes assensum, praedictas terras cum libertatibus et immunitatibus suis, sicut eas iuste ac pacifice obtinetis, et in privilegiis dicti regis plenius continetur, vobis et domui vestrae auctoritate apostolica confirmamus et praesentis scripti patrocinio communitus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumserit, indignationem omnipotentis dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursurum. Datum Laterani, XIII Kalendas Januarii, pontificatus nostri anno septimo.

1) *Cuzeburc*. Codex A: *Cruceburg*.

2) *Prodnicorum*. Textul in Hurmuzaki: *Blachorum*. In mai multe locuri textul acesta din colecția Hurmuzaki diferă de textul stabilit de Zimmermann-Werner.

III.

Anul 1223 (după 30 Novembre). Regele Ungariei, Andrei al II-lea, confirmă donațiunea ce a făcut preotul Gocelinus mănăstirei din Cârța, județul Făgăraș, o moșie pe care regele i-o dăruise mai înainte acestui preot ¹⁾.

In nomine sanctae trinitatis et individuae unitatis. Andreas dei gratia Hungariae, Dalmaciae, Croaciae, Ramae, Serviae, Galliciae Lodomeriaeque rex in perpetuum. Cum quaelibet iusta petitio apud regiae serenitatis excellentiam sit admittenda, illa maxime mereri censetur obtentum quae ab animo divinitus inspirato procedens prodit velle petentis largiendo terrena lucrari caelestia et temporalibus institutis acquirere sempiterna. Hinc est quod ad universorum notitiam tenore praesentium pervenire volumus, quod cum fidei et dilecto clerico nostro magistro Gocelino propter indeciduae fidelitatis obsequia montem sancti Michaelis cum ecclesia et terra sibi pertinente situm in Ultrasilvanis partibus, quem de Zebeniensi ecclesia in concambium terrae Borothnik receperamus simul cum omnibus suis pertinentiis eodem iure libertatis quo nos obtinuera-
mus libere et pacifice iure perpetuo possidendam per fidelem nostrum Pouka filium Ceci Eliahim contulisse, postmodum processu temporis divinitus sibi inspirante pro remedio animae suae intuitu aeternae retributionis quo unusquisque generaliter indiget, monasterio de Kerch contulisset, accedens ad nostram praesentiam multa precum postulavit instantia, quod donationi suae assensum praeberemus et privilegio regiae auctoritatis confirmarem. Cum igitur regiae maestatis intersit cuiusque iura integra conservare et piis dispositionibus auctoritatem impendere iustas eius petitiones et optimam intentionem considerantes favorem adhibuimus condignum praenominatum itaque montem simul cum ecclesia et terra cum suis pertinentiis eodem titulo libertatis, quo iam dictus magister Gocelinus per nos possederat ²⁾, in praesenti pagina adnotatam fecimus auctoritate nostri privilegii perennari praememorato monasterio iure perpetuo possidendam. Prima meta terrae montis sancti Michaelis

1) Originalul din 1273 ce se găsea odinioară în Cisnădioara, apoi în Cisnădia, a dispărut astăzi cu totul. O copie din 1359 se găsește în Archiva din Sibiu; o a doua copie din 1449 se afla la Capitlul din Alba Iulie, iar o a treia copie se găsește în Muzeul Brukenthal din Sibiu. Documentul este reprodus de N. Densușianu în colecția Hurmuzaki, *Doc. I*, pag. 79; în revista *Transilvania* a. 1871, pag. 42; de Fejér, *Codex Dipl. III*, 1, 399 și VII, 1, 212; de Teutsch-Firnhaber, *Urkundenbuch*, I, 23 și de Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch*, I, pag. 26.

2) *Possederat*, în *Original*: *possiderat*.

incipit ab oriente in pede alpium et descendit per torrentem descendentem ab ipsis alpibus versus villam Ruetel metis assignatis secus rivulum usque ad viam, quae ducit de ipso monte ad villam Ruetel, inde transit ipsam viam et ascendit per quandam viam usque ad metam quae dividit territoria de villa Hermani et de villa Reutel, inde tendit sub pede montis vinearum de villa Hermani et per quandam semitam quae ducit ad Insulam Christianam usque verticem montis nemorosi et per ipsum verticem ascendit iterum in alpes versus occidentem et ibi terminatur. Item etiam confirmamus in praesenti privilegio terram quam prius eidem monasterio contuleramus exemptam de Blaccis pro remedio animae nostrae per fidelem ac dilectum nostrum Benedictum tunc temporis vaivodam assignari facientes. Meta vero huius terrae incipiens a fluvio Alt, ubi finis est cuiusdam insulae ascendit per paludem quae vocatur Eguerpotak usque fagos quae dicuntur Nogebyk et in fine dictarum fagorum cadit in rivulum qui dicitur Arpas et exinde per eundem rivulum ascendit usque alpes et per alpes veniens versus australem plagam descendit in rivum qui dicitur Kurchz et per eundem rivum venit in fluvium Alt et sic terminatur. Ut autem huius nostrae confirmationis series salva semper et inconcussa permaneat, praesentem concessimus paginam sigilli nostri munimine in perpetuum roboratam. Datum per manus Cleti aulae nostrae cancellarii et Agriensis praepositi, anno dominicae incarnationis millesimo CCo XXo IIIo. Strigoniensi sede vacante, reverendo Wgrino Colocensi archiepiscopo existente, Desiderio Chenadiensi, Roberto Vesprimiensi, Stephano Zagradiensi, Thoma Agriensi, Briccio Vacienti, Bartolomeo Quinquecclesiensi, Regnaldo Ultrasilvano et aliis episcopis ecclesias dei gubernantibus. Jula palatino et comite Budrogiensi, Salamone bano, Nicolao curiali comite reginae et comite Supruniensi, Botez aulae nostrae curiali comite et comite Bekesiensi, Buzad Psoniensi, Martino Musuniensi, Laurencio Wyuariensi et aliis comitibus comitatus tenentibus. Regni autem nostri anno vigesimo.

IV.

Anul 1227. Papa Grigorie al IX numește pe archiepiscopul din Strigoniu ca legat apostolic în țara Cumanilor și în țara Brodnic și-l autoriză să predice, să boteze, să înființeze biserici și să instituie preoți și episcopi ¹⁾).

Gregorius episcopus etc. Venerabili fratri... Strigoniensi, Archiepiscopo apostolicae sedis Legato, salutem etc. Gaudemus

1) Reprodus de Theiner, în *Vetere Monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*, I, pag. 86, de Fejér, în *Codex Dipl.* III, 2, pag. 108 și de Denșianu în colecția Hurmuzaki, *Doc.* I, pag. 102.

in domino magnificam et mirificam Salvatoris nostri clementiam laudum praeconiis extollentes, quod nichil odiens eorum, quae fecit, sed omnes salvos fieri et neminem perire volens, homines iacentes in tenebris ignorantiae de gentilitatis errore ad viam veritatis dignatur per suam ineffabilem misericordiam revocare. Nuper siquidem per litteras tuas nobis transmissas accepimus, quod Jesus Christus deus ac dominus noster super gentem Cumanorum clementer respiciens, eis salvationis ostium aperuit hiis diebus. Aliqui enim nobiles gentis illius per te ad baptismi gratiam pervenerunt et quidam princeps Bortz nomine de terra illorum cum omnibus suis subditis per ministerium tuum fidem desiderat suscipere christianam; propter quod unicum filium suum una cum fratribus praedicatoribus, messis dominicae operariis in terra praedicta, ad te specialiter destinavit, attentius obsecrans, ut personaliter accedens ad ipsum et suos viam vitae ostenderes ipsis, per quam ad veri dei notitiam valeant pervenire. Unde quamvis pro executione voti tui, quod emiseras pro terrae sanctae succursu, in peregrinationis esses itinere constitutus, considerans tamen tam magnum animarum fructum et augmentum christianaе fidei exinde pervenire posse, si piis eorum desideriis condescendas, intermisso dictae peregrinationis itinere, dilectum filium... Archidiaconum de Zala ad nos destinare curasti, devote ac humiliter supplicans ut tibi hoc faciendi non obstante voto praedicto licentiam praeberemus; et quia magis fructificare poteris, si apostolicae sedis legatione fungaris, cum auctoritas semper consueverit multum favoris habere in Cumania et Brodnic¹⁾ terra illa vicina, de cuius gentis conversione speratur, legationis officium tibi committere dignaremur, per quod habeas potestatem in eisdem terris vice nostra predicandi, baptizandi, aedificandi ecclesias, ordinandi clericos, nec non et creandi episcopos, et generaliter omnia quae ad cultum et ampliationem fidei pertinent, exercendi. Cum igitur maius bonum minori sit merito praeferendum, et de tuae caritatis ardore geramus fiduciam pleniorē, accedendi ad dictas provincias licentiam tibi concedimus postulatam, devotioni tuae super praedictis plenae legationis officium in eisdem provinciis committentes²⁾. Datum Anagninae II Kal. Augusti. Anno Primo.

1) Brodnic. In *Documentele Hurmuzaki* se dă facsimul acestui cuvânt împreună cu facsimilul cuvintelor: Cumanorum, Cumania, Bortz și Zala.

2) In *Chronicon Alberici*, la Fejér, III. 2, p. 111 se spune:

«In Hungaria, magister Robertus Vesprimiensis, vir bonus et religiosus, in Leodiensi Diaecesi natus, factus Archiepiscopus Strigoniensis (A 1226). cui cruce signato, et in procinctu itineris constituto, occurrit filius Principis de

V.

Anul 1231. Papa Grigorie al IX felicită pe arhiepiscopul din Strigoniu că a întors la creștinism mai mulți Cumani și-l numește legat apostolic al său în țara Cumanilor și în țara Brodnic cu dreptul de a predica, de a înființa biserici, de a institui preoți și episcopi și tot ceea ce privește cultul¹⁾.

Gregorius episcopus etc. Venerabili fratri... Archiepiscopo Strigoniensi apostolicae sedis legato, salutem etc. Gaudemus in domino magnificam et mirificam Salvatoris nostri clementiam laudum praeconiis extollentes, quod nichil odiens eorum, quae fecit, sed omnes salvos fieri et neminem perire volens, homines iacentes in tenebris ignorantiae, de gentilitatis errore ad viam veritatis dignatur per suam ineffabilem misericordiam revocare. Sane te accepimus referente, quod Jesus Christus deus et dominus noster super gentem Cumanorum clementer respiciens, eis salvationis hostium aperuit hiis diebus. Aliqui enim principes et alii nobiles gentis illius cum omnibus sibi subditis per te ad baptismi gratiam pervenerunt, attentius obsecrantes, ut iterum personaliter ad ipsos accedens, viam vitae ipsis ostendas, per quam ad veri Dei notitiam valeant pervenire. Unde quamvis ad executionem voti tui, quod emiseras pro terrae sanctae subsidio, tenearis, considerans tamen tam magnum animarum fructum et augmentum christianae fidel exinde provenire posse, si piis eorum desideriis condescendas, devote nobis ac humiliter supplicasti, ut te a voto absolventes eodem, hoc faciendi tibi licentiam praeberemus: et quia magis fructificare poteris, si apostolicae sedis legatione fungaris, cum auctoritas semper consueverit multum favoris habere in Cumanorum et Brodnico-

Cumania, et ait: Domine, baptista me cum duodecim istis; et Pater meus veniet ad te utrasilvas, in tali loco cum duobus millibus virorum, qui omnes desiderant de manu tua baptisari. Quo facto abiit Archiepiscopus ultrasylvas in occursum Patris illius cum Bartholomaeo Quinqueecclesiarum Episcopo — et ibi baptisati sunt ultra quindecim millia hominum».

Și Fejér mai adaugă: «Meminit eventus huius etiam Theodoricus de Appoldia in vita S. Dominici, scribens: Ducem Bemborch cum mille fere ex familia elus converterunt (filii S. Dominici) quem e sacro Baptismatis fonte non absque magno gaudio suscepit Serenissimus Hungariae Rex».

1) Reprodus de Theiner, in *Vetera Monum. hist. Hung.* I, pag. 93, de Fejér, in *Codex Dipl.* III. 2. pag. 238 și de N. Densușianu în colecția Hurmuzaki, *Doc.* pag. 113.

rum¹⁾ provinciis sibi vicinis, de quorum gentis conversione speratur, legationis officium tibi committere dignaremur, per quod habeas potestatem in eisdem terris vice nostra praedicandi, baptizandi, hedicandi ecclesias, ordinandi clericos nec non et creandi episcopos, et generaliter omnia, quae ad cultum et ampliacionem fidei pertinent, exercendi. Cum igitur maius bonum minori sit merito praeferendum, et de tuae caritatis ardore geramus fiduciam plenior, a praedicto voto te penitus absolventes, accedendi ad dictas provincias licentiam tibi concedimus postulata, devotioni tuae super praedictis plenae legationis officium in eisdem provinciis committendo. Datum Laterani III Kal. Martii. Pontificatus nostri Anno Quarto.

VI

Anul 1254. Regele Ungariei, Bela al IV-lea, scrie papei Inocentie al IV-lea că Tătarii au pus de gând să invadeze din nou Ungaria și roagă pe pontifice să-i vină într'ajutor, precum și în contra Rutenilor, Brodnicilor, Bulgarilor și Bosnienilor, popoare vecine cu Ungaria²⁾).

Sanctissimo in Christo Patri et D-no I. dei gracia Sacrosanctae Romanae ecclesiae summo Pontifici, B. eadem gracia rex Hungariae reverenciam in omnibus tam debitam quam devotam. Cum regnum Hungariae per pestem Thartharorum pro maiori parte in solitudinem sit redactum, et quasi ovile saepibus sit diversis infidelium generibus circumsaeptum, utpote Ruthenorum, Cumanorum, Brodnicorum³⁾ a parte orientis; Bulgarorum et Boznensium haeticorum a parte meridiei, contra quos etiam ad praesens per nostrum exercitum dimicamur; Alamannorum vero a parte occidentis et aquilonis, a quibus propter consimilem professionem fidei, fructum alicuius subsidii dictum regnum sentire deberet, non fructum, sed spinas guerrae suae sentire compellitur, bona dicti regni per rapinas subitaneas diripiencium: propter quod, sed maxime propter Thartaros, quos timere per

1) *Brodnicorum*. In Documentele din colecția Hurmuzaki se dă facsimilul acestui cuvânt împreună cu facsimilul cuvântului *Cumanorum*.

2) Reprodus de Theiner in *Vetera Monum. hist. Hung.* I, pag. 230—232: de Fejér, *Codex Dipl.* IV, 2, pag. 218—224 și de N. Densușianu, in colecția Hurmuzaki, *Doc.* I, pag. 259—262.

3) *Brodnicorum*. In Documentele din colecția Hurmuzaki se dă facsimilul acestui cuvânt împreună cu facsimilul cuvintelor: Thartharorum, Cumanorum, Boznensium, Thartaros, apoi Ruscia, Cumania, Brodnici, Bulgaria, Bulgarorum, Romanle, Danubius și Totyla.

experienciam belli didicit, prout aliae nationes per quas transiverunt, consimiliter didicerunt, requisito consilio Praelatorum ac principum nostri Regni ad Christi vicarium ac fratres suos, tanquam ad unicum et ultimum in ultimis christianae fidei necessitatibus protectorem dignum duximus confugere, ne nobis, ymmo pocius vobis in nobis et aliis christicolis accidat, quod timetur. Rumores enim de Thartharis de die in diem nobis adveniunt, quod non solum contra nos, cui indignati sunt quamplurimum, eo quod post tantam laesionem eis subesse renuimus, cum omnes aliae nationes, contra quas experti sunt vires suas, tributarias se eisdem constituerunt, et specialiter regiones, quae ex parte orientis cum regno nostro conterminantur, sicut Ruscia, Cumania, Brodnici, Bulgaria, quae in magna parte nostro dominio antea subiacebant, ymmo etiam contra totam christianitatem condixerunt et prout a quam pluribus fide dignis pro certo dicitur, firmiter in brevi proposuerint contra totam Europam suam innumerabilem exercitum destinare. Timemus etiam, quod si ipsa gens venerit, ut nostri nequeunt, vel etiam nolentes saeviciam ferocitatis Thartharicae hostiliter sustinere, eorundem iugo nobis etiam invitis, timore ducti, se submittant, prout iam fecerunt sui praelati alii convicini, nisi per circumspectam sedis apostolicae provisionem regnum nostrum caucius et potenticius muniatur, ut consolentur populi, qui habitant in eodem. Nos autem haec scribimus principaliter propter duo, ne possimus argui super possibilitate et negligencia. Super possibilitatis articulo dicimus, quod quicquid adesse possibilitatis nostrae super hoc per experienciam facti concludi potuit, nos conclusimus, nos et nostra Thartharorum viribus et ingeniis nondum cognitis exponentes. Super negligencia vero nequaquam redargui possumus. Requisivimus enim, adhuc Thartharis in regno nostro dimicantibus contra nos, super conducto negotio tres tocus christianitatis principaliores Curias, scilicet vestram, que domina et magistra omnis Curiae a christicolis creditur et habetur, et imperialem, cui etiam propter hoc nos submittere decreveramus, si tempore praedictae pestilenciae nobis competens auxilium impenderet et iuvamen; Francorum etiam Curiam requiri fecimus: de quibus omnibus nichil consolacionis vel subsidii recepimus, nisi verba. Nos vero ad id quod potuimus recurrentes propter bonum christianitatis maiestatem regiam humiliando, duas filias nostras duobus ducibus Ruthenorum et terciam duci Poloniae tradidimus in uxores, ut per ipsos et alios amicos nostros, qui sunt ex parte orientis, sciremus nova, quae multum latent de Thartharis, ut sic eorundem conatibus et fraudulentis ingeniis utcumque commodius resistere valeremus. Cumanos etiam in regno nostro recepimus, et prohdolor per Paganos hodie regnum nostrum defendimus, et per Paganos infideles ecclesiae conculcamus. Amplius propter defensionem fidei christianae filio nostro primogenito Cumanam quandam thoro coniunximus maritali, ut per hoc vi-

taremus deterius, et ut occasionem aliquam nancisci possemus, per quam valeremus eosdem, sicut plures iam fecimus, ad baptismi lavacrum convocare. Ex hiis ergo et aliis exoptamus, ut pateat sanctitati Summi pontificis per argumentum evidens, quod in tot rerum angustiis a nullo christianorum Europae principe, seu gente alicuius iuvaminis emolumentum recepimus, nisi a domo Hospitalis iherosolimitani, cuius fratres ad requisitionem nostram nuper arma sumpserunt contra Paganos et Scismaticos ad defensionem regni nostri et fidei christianae, quos iam partim collocavimus in loco magis suspecto videlicet in confinio Cumanorum ultra Danubium et Bulgarorum, per quem etiam locum tempore invasionis regni nostri ad nos aditum habuit exercitus Thartharorum, de quo etiam loco intendimus, et speramus, quodsi factum nostrum et dictorum fratrum deus prosperaverit, et sedes apostolica eisdem favorem suum dignata fuerit impertiri, quod propagines Catholicae fidei, sicut protenditur Danubius usque ad mare Constantinopolitanum, per ipsos poterimus propagare, et sic Romanie imperio et etiam terrae sanctae poterunt impendere subsidia opportuna. Partim vero eosdem in medio regni nostri collocavimus ad defensionem castrorum, quae circa Danubium aedificari facimus, cum gens nostra ad hoc adstiterit insueta, quia in hoc resedit examinatum quampluries nostrorum consilium, quod esset salubrius nobis et toti Europae, ut Danubius fortalicis muniretur. Haec enim est aqua contradictionis, hic Eraclius occurrit Cosdroe pro Romano imperio defendendo, et hic etiam nos quantumcunque improvisi, et tunc enormiter laesi per decem menses contradiximus Thartaris, regno nostro tunc fere penitus fortalicis et defensoribus immunito, quod, quod absit, si possideretur a Thartaris, esset pro ipsis apertum hostium ad alias fidei catholicae regiones, tum quia ex ista parte versus christicolos non est mare impediens, tum quia possint familias suas ac animalia, in quibus habundant mirabiliter, ibidem apcius quam alibi collocare. Totyla ad exemplum veniat, qui ex parte orientis ac occidentalem veniens subiugandam, in medio regni Hungariae sedem suam principaliter collocavit; et contra Caesares, qui ex occidente ad sibi submitendum oriens dimicaverant, quam plurima ad constructionem exercitus faciunt, infra regni nostri terminos deponebant. Super hiis ergo provideat circumspecta pontificalis sanctitas, et antequam vulnus marcescat, salutare dignetur apponere medicamen. Admiratur enim quam plurimum sapiencium multitudo, eo quod rebus ut nunc sic se habentibus, Regem Franciae, tam nobile membrum Ecclesiae, de Europae finibus vestra paternitas licentiarum sustinuit. Admiratur inquam et admirari non desinit, eo quod apostolica clemencia multis provideat, sicut Constantino-politano imperio et ultramarinis partibus, quae si amitterentur, quod absit, non tamen nocerent Europae habitatoribus, quantum si regnum nostrum solum a Thartharis contingeret possideri

Protestamur itaque deum et hominem, quod tanta est necessitas et magnitudo dicti negotii, quod nisi diversa viarum pericula nobis contradicerent, non solum nuncios, quos mittimus, mitteremus, sed etiam ad proclamandum in facie totius Ecclesiae, ad excusandum nos, et licenciandum etiam, licet invitos, ad componendum cum Thartharis, si super hoc auxilium non impenderit paterna sanctitas, et necesitas ingruerit, ad pedes vestros, personaliter venissemus. Supplicamus igitur, ut consideret sancta mater Ecclesia, etsi non nostra, saltem sanctorum Regum praedecessorum nostrorum merita, qui plena devocione et reverencia se et suum populum per eorum praedicationem orthodoxae fidei subiugatum, inter ceteros mundi principes in puritate fidei et obedienciae servaverunt, propter quae sibi et suis successoribus, quamdiu eisdem successerunt prospera, apostolica sedes irrequisita interdum promittebat omnem gratiam et favorem, si necessitas immineret. Eya ergo gravis necessitas nunc imminere pro certo creditur, aperite paterna viscera, manum competentis subsidii pro defensione fidei, et utilitate publica in tantae persecucionis tempore porrigendo: alioquin si in petitione tam favorabili, et universaliter pro obedientibus Romanae ecclesiae tam necessaria, quod credere non possumus, pateremur repulsam, cogermur non tanquam filii, sed privigni necessitate compulsi, quasi extra gregem patris exclusi suffragia mendicare. Datum in Potoca in die sancti Martini Episcopi et Conf. III Idus Novembris.

VII.

Anul 1359. Decemvrie 11. Regele Ungariei, Ludovic I, însărcinează Capitlul din Alba Iulia să ancheteze și să-i raporteze în privința afacerii proprietății din comuna Proștea ¹⁾.

Ludovicus dei gratia rex Hungariae fidelibus suis capitulo Albensi Transilvaniae salutem et gratiam. Dicit nobis discretus vir Paulus praepositus Zebenensis, quod universi Saxones de sede Senk quandam possessionem suam Prepostfalva alio nomine Prodnik nuncupatam, quae semper et ab antiquo ad dictam ecclesiam suam Zebenensem pertinuisset, potentialiter occupassent et nunc detinerent occupatam et in suum praeiudicium non modicum et gravamen. Super quo fidelitati vestrae firmiter praecipiendo mandamus, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fide dignum, quo praesente Nicolaus filius quondam Symonis bani de Darlaz aut Symon filius Laurencii de Balasteleke aut Akus de Hydeguiz aliis absentibus homo noster

1) Reprodus de Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch*, II, pag. 170. Originalul in Archiva Capitlului din Alba Iulia.

ab omnibus et specialiter a Saxonibus in congregatione nostra generali Albae ad feriam sextam proximam ante festum conceptionis beatae virginis celebrari proclamata concurrentibus a quibus decet, licet diligenter de praemissis investigando sciat et inquirat omnimodam veritatem. Et post haec prout vobis veritas constiterit praemissorum nobis fideliter rescribatis. Datum in Alba Juliae, feria quarta proxima post festum conceptionis beatae virginis supra dictum, anno domini MCCCLmo nono.

In dos, adresa: Fidelibus suis capitulo Albensi Transivanae pro Paulo praeposito Zebeniensi inquisitoria.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TRADUCEREA TEXTELOR

A

IZVOARELE RUSEȘTI

Anul 1147. In luptele dintre principii ruși, din anul 1147, au luat parte, pe lângă Cumani, și trupe de Brodnici.

1. CRONICA IPATIEVSCAIA ¹⁾.

Anul 1147. Iar Sviatoslav, după ce a sosit, s'a oprit la Nerinsk și aci au venit la el soli dela Cumani, dela unchiul său, împreună cu Vasile Cumanul, și șasezeci de tineri au trimis spunându-i: „te întrebăm de sănătate. Ne poruncești oare să venim la tine cu oaste?” In același timp au venit din Rusia soli și i-au pus pe Vladimir la Cernigov și pe Iziaslav la Starodub. Iar Sviatoslav a venit la Dedoslavl, și acolo au venit la el alți Cumani, Toxobicii, și au adăugat pe lângă ei pe Sudimir Kocebici și pe Goren și i-a trimis împotriva Smolenilor și i-au biruit in sus de Unguri. In același timp alergară voevozii lui Vladimir și ai lui Iziaslav dela Viatici, din Briansk și din Mcensk și din Blove; și de aci au mers spre Deviatgorsk și mergând au crotopit pe Viatici până la Briansk și până la Vorobin ținutul Desnei, Domagoști și Mcenesk. In același timp au venit la el Brodnicii și mulți Cumani au sosit la el, unchiul său. In același timp Iziaslav Davidovici s'a dus dela Novgorod la Cernigov. In aceeași vreme a venit Gleb Ghiurghevici la Sviatoslav, la Deviatgorsk și de acolo au mers spre Mcensk, cu Sviatoslavici și cu Ghiurghevici și cu Cumani; și acolo le-au dat daruri multe și au plecat spre oraș, împotriva lui Iziaslavici. Și ridicându-se el, l-au ajuns solii lui Vladimir Davidovici spunându-i; „să nu fii supărat pe noi, ci să fim uniți cu toții ca unul singur și nu-i mai aminti de supărările noastre, ci sărută-ne crucea, iar ceea ce ai avut de baștină, să-ți iai înapoi și ceea ce ți-am luat dintr'ale tale, ți le vom înapoia”, și au sărutat crucea și n'au mai făcut nimic. In același an au trimis Vladimir și Iziaslav Davi-

1) *Cronica Ipatievscia*, pag. 30.

dovici dela Cernigov soli la Iziaslav cneazul din Chiev spunându-i „frate, iată că Sviatoslav Olgovici a cotropit țara mea Viatici; să pornim împotriva lui, și dacă îl vom goni să plecăm împotriva Suzdalului al lui Ghiurghe și ori să facem pace cu el, ori să ne batem cu el”.

2. CRONICA VOSCRESENSCAIA ¹⁾.

Anul 1146. Și a poruncit²⁾ să-l scoată din închisoare și l-au dus la chilie și a zăcut acolo opt zile, fără să mănânce, fără să bea și fără să grăiască ceva, ci numai sufletul mai era în el. Și a poruncit episcopului Eutimie să-l călugărească; iar apoi ușurându-i Dumnezeu boala, l-au dus la Chiev, la mănăstirea sfântului Teodor, unde au chemat egumenii și frații săvârșind cele prescise, l-au tuns acolo pentru schimă. Dar să ne întoarcem la cele de mai sus. Davidovicii s'au dus la Koracev, la Debriansk, iar Sviatoslav Vsevolodici a rămas la Koracev, iar de acolo a trimis un sol la Kozelsk, la unchiul său Svlatoslav zicându-i: „Iziaslav Mstislavici s'a dus la Chiev, iar Davidovicii cu Rostislav Mstislavici al Smolenskului vor să vie după tine”. Iar Davidovicii venind au stat la Debriansk, iar Sviatoslav s'a dus dela Kozelsk la Dedoslavl și acolo s'a îmbolnăvit cneazul Ivan Iurievici, nepotul lui Vladimir. Iar Sviatoslav voia să meargă de acolo la Osetr; și acolo l-a lăsat Ivanko Berladnik mergând la Rostislav al Smolenskului, după ce a luat dela Svlatoslav 200 grivne argint și 12 grivne aur. Când Sviatoslav a venit la orașul Koltesk, lurte i-a trimis acolo într'ajutor o mie de bronnici din drujina dela Belozersk. Iar Sviatoslav după ce și-a luat drujina voia să se ducă cu Belozerenii împotriva Davidovicilor la Dedoslavl și în acel timp a început să se îmbolnăvească Ivan Iurievici și a fost greu bolnav, iar Sviatoslav nu pleca de lângă el, nici n'a lăsat drujina. Iar Davidovicii după ce au aflat că Iurie a trimis ajutor lui Sviatoslav n'au mai îndrăznit să vie după el, ci au chemat pe Viatici și le-a spus: „acesta este dușmanul vostru și al nostru, căutați să-l omoriți prin șiretenie și drujina lui să o distrugeți, iar bogăția lui să fie pradă pentru voi” și astfel s'a întors dela Dedoslavl...

3. CRONICA NICONOVA³⁾.

Anul 1147. Iar marele cneaz Sviatoslav Olgovici s'a dus la Kozelsk, iar dela Kozelsk s'a dus la Dedoslavl și acolo s'a

1) *Cronica Voscresenscaia*, pag. 37.

2) În *cronica Voscresenscaia* în loc de anul 1147 avem indicat anul 1146, iar în loc de anul 1224 avem indicat anul 1223. De asemenea în *Cronica Tverscaia* în loc de anul 1147 avem indicat anul 1146.

3) *Cronica Niconova*, pag. 171.

îmbolnăvit cneazul Ivanko, fiul cneazului Iurie Vladimerici Monomah. Iar cneazul Sviatoslav Olgovici s'a dus la Reazan și a fost la Mcensk, și la Tula, și la Dubok pe Don și la Eleț și la Pronsk și a venit la Reazan la Oka și a mers în sus pe Oka și s'a oprit în orașul Osetr și acolo l-a părăsit cneazul Ivanko Berladnik, fiul lui Rostislav, nepotul lui Mstislav, strănepotul lui Vladimir Monomah, stră-strănepotul lui Vsevolod, stră-stră-strănepotul lui Iaroslav al lui Vladimir cel Mare și s'a dus la tatăl său Rostislav, la Smolensk, iar Sviatoslav s'a dus la râul Oka în sus și a ajuns la gura râului Porotva, la Lubineț Omosov și fiind acolo voia să meargă la Kolotsk. Și i-a trimis cneazul Iurie Vladimerici Monomah din Suzdal 14 mii bronnici în ajutor; iar cneazul Iziaslav Davidovici și fratele său Vladimir Davidovici, când au văzut aceasta, n'au îndrăznit să meargă după el, ci s'au înapoiat dela Dedoslavl. În același an a repausat cneazul Ivanco Iurievici, nepotul lui Vladimir Monomah, la cneazul Sviatoslav Olgovici, la Lubineț Amosov, la gura râului Porotva, luna Martie în a 29-a zi și au luat trupul lui frații săi cneazul Boris Iurievici și cneazul Gleb Iurievici și au mers la tatăl lor marele cneaz Iurie Vladimerici Monomah, la Suzdal, iar Sviatoslav Olgovici s'a dus pe Oka în sus, rămânând în prietinie și în unire cu marele cneaz Iurie al Suzdalului, fiul marelui cneaz Vladimir Monomah. În același an a repausat binecredincioasa cnează, călugărița Marina, fiica marelui cneaz Vladimir Monomah, luna Aprile în ziua a 30-a, și a fost înmormântată la sfânta biserică dela mănăstirea, la care s'a călugărit. În același an s'au zidit patru biserici de piatră...

4. CRONICA TVERSCAIA ¹⁾.

Anul 1146. Tot în acea toamnă se îmbolnăvi în temniță Igor și ceru să fie călugărit; atunci marele cneaz porunci să-l libereze și să-l călugărească și fu călugărit la Periaslavl de episcopul Eufimie; în urmă se însănătoși și l-au dus la Chiev, la mănăstirea sfântului Teodor și acolo au pus schimă pe el. Iar Davidovicii s'au dus după Sviatoslav la Debriansk, iar Sviatoslav, fiul lui Vsevolod, l-a lăsat pe Olgovici la Karacev, iar Sviatoslav dela Kozelsk s'a dus la Dedoslavl; acolo se îmbolnăvisc Ioan, fiul lui Iurie. Iar el se duse la Sestra și acolo Ioan Rostislavici Berladici se retrase dela el la Rostislav cel dela Smolensk, iar Sviatoslav veni la orașul Koltesk și acolo i-a trimis Iurie Dolgoruki ajutor dela Suzdal 1000 bronnici; iar Davidovicii dacă au aflat aceasta n'au mai îndrăznit să meargă după el, ci s'au înapoiat dela Dedoslavl.. .

1) *Cronica Tverscaia*, pag. 207.

Anul 1216. Luptele dintre principii ruși Iaroslav și Sviatoslav, lupte la cari au luat parte și trupe de Brodnici.

5. CRONICA DIN NOVGOROD ¹⁾.

Anul 1216. Și au fost la Gorodiște, la râul Sara, în zlua sfintei Marina, la 9 Aprilie, la Paști și au sosit acolo cneazul Constantin cu Rostovenii și s'au bucurat văzându-se și au sărutat crucea. Și au trimis pe Vladimir din Pscov cu drujina sa la Rostov, iar ei venind cu armatele lor s'au oprit în fața Periaslavlului, în săptămâna Tomei. Și cei ce au ieșit din armată au prins lângă oraș un om și au aflat că cneazul Iaroslav nu se găsește în oraș, că s'a dus la fratele său Iurie cu oștiri, cu Novogorodeni și cu Novotorjeni, iar cneazul Iurie (Vsevolodici), cu Sviatoslav și cu Vladimir au ieșit din (orașul) Vladimir cu toate trupele lor și erau foarte puternice oștirile lor: Muromeni, Brodnici, Gorodceni și toate forțele din țară Suzdalului, că au ieșit din sălașurile lor până și cei ce luptau pe jos. Vai ce grozavă și ciudată minune, fraților! au pornit fiii împotriva părinților și părinții împotriva fiilor lor, fratele împotriva fratelui său, stăpânii împotriva robilor, robii împotriva stăpânilor lor! Și s'au oprit Iaroslav și Iurie cu oștirile lor la râul Kza, iar Mstislav și Vladimir cu Novogorodeni și-au așezat armatele lângă cea a lui Iurie și au stat acolo, iar Constantin cu oștirea sa a rămas mai departe lângă râul Lipița. Și au văzut stând armatele lui Iaroslav și ale lui Iurie și au trimis la Iurie pe sutașul Larion (spre a-i spune): „Ne închinăm ție; pe tine n'avem nici o supărare; supărarea noastră este împotriva lui Iaroslav“. Iurie a răspuns: „Tot frate sunt cu Iaroslav“. A trimis apoi la Iaroslav, spunându-i: „Lasă-ți soldații Novogorodeni și Novotorjeni. Ceeace ai cuprins din țara Novgorodului, Volocul, dă-l înapoi și împacă-te cu noi și sărută-ne crucea și nu vărsa sânge“. Iar Iaroslav răspunse: Nu vreau pace; soldați am, iar voi ați mers prea departe și ați ajuns ca peștele pe uscat“. Și Larion povesti cnejilor și Novogorodeniilor ceeace a spus el. Și au trimis din nou la cei doi cneji ultima sa vorbă: „am venit, fraților, Iurie și Iaroslav, nu să vărsăm sânge. Dumnezeu să ne ferească să facem aceasta, că doar suntem rude, ci să dăm întâietatea lui Constantin, să-l așezați la Vladimir, iar voi să rămâneți cu țara Suzdalului... Și au început să-și rândulască oștirile: Vladimir din Smolensc și-a așezat armata la margine, dincolo de el s'a așezat Mstislav și Vsevolod cu Novogoreni și Vladimir din Pscov cu Pscovenii; după el și-a rânduit trupa sa de Rostoveni Constantin. Iaroslav însă s'a așezat cu trupele sale de Muromeni, de Gorodceni și de

1) *Cronica Novgorodscaia*, pag. 22, seq.

Brodnici în fața lui Vladimir și a Smolenilor, iar Iurie în fața lui Mstislav și a Novgorodenilor...

6. CRONICA VOSCRESENSCAIA ¹⁾

Anul 1216. Are aproape același cuprins ca și cronica din Novgorod.

Anul 1224

Anul 1224. Lupta dela Calca dintre Tătari și principii ruși. Alături de Cumani au luat parte în această luptă și trupe de Brodnici. Acestea, sub conducerea voevodului Ploscânea au luptat împotriva principiiilor ruși, fiind de partea Tătarilor.

7. CRONICA NOVGORODULUI ²⁾.

Anul 1224. Iar cnejii Ruși nu l-au ascultat, ci i-au omorît solii și au pornit împotriva lor, dar n'au ajuns până la Oleșie, ci au rămas la Nipru și au trimis la ei Tătarii alți soli spunându-le următoarele; „ați ascultat de Cumani, iar pe solii noștri i-ați omorît și acum veniți împotriva noastră; veniți; noi nu v'am cotropit țara, pentru asta Dumnezeu ne este martor". Și au lăsat să plece solii lor. Atunci Mstislav a trecut Niprul cu o mie de soldați și, lovind sentinelele tătărăști, le-au biruît, iar cei ce au scăpat au fugit cu voevodul lor Gemeabeg la movila Cumană și acolo ne mai având putere și-au băgat pe voevodul lor Gemeabeg în pământ de viu, voind să-i scape vieața și acolo l-au găsit Cumanii și primind învoirea lui Mstislav -au omorît. Iar cnejii Ruși dacă au aflat despre aceasta, s'au dus dincolo de Nipru și au pornit toți împreună după ei (după Tătari) și au mers nouă zile și au ajuns până dincolo de râul Kalak ³⁾ și au trimis ca sentinele pe larun împreună cu Cumanii și ei au rămas cu tabăra acolo. Atunci s'a ciocnit larun cu dânșii voind să dea lupta, dar Cumanii au fugit, fără să fi avut vr'un succes și în fuğa lor au călcat taberile cnejilor Ruși cari n'au izbutit să-și orânduiască împotriva lor linia lor de bătaie și a fost o mare învălmășeală și o luptă grea și crâncenă. Dar Mstislav al Chievului, văzând această nenorocire, nu s'a urnit din loc, ci stetea pe un deal, deasupra fluviului Kalak, că era

1) *Cronica Voscresenscaia*, pag. 121 seq.

2) *Cronica din Novgorod*, pag. 40 seq.

3) Kalak = Calca, fluviu ce se varsă în marea de Azov.

o movilă pietroasă și acolo a făcut o întăritură cu pari și din această întăritură s'a luptat cu dânșii timp de trei zile. Cellalți Tătari însă au pornit după cnejii Ruși și i-au bătut până la Nipru, iar lângă întăritură au lăsat doi voievozi, pe Țigârcan și pe Teșucan, împotriva lui Mstislav și a ginerilor săi Andrei și Alexandru Dubrovețchi, căci doi cneji au fost pe lângă Mstislav. Au fost acolo împreună cu Tătarii și Brodnicii cu voevodul lor Ploscâna și acest voevod viclean a sărutat cinstita cruce a lui Mstislav și a celor doi cneji, că nu vor fi omoriți, ci lăsați să se răscumpere; dar a mințit vicleanul și i-a trădat dându-i legați Tătarilor și întăritura a fost cucerită, pe oameni i-au taiat și au căzut acolo morți, iar pe cneji luându-i i-au strivit punându-i subt scânduri și așezându-se deasupra lor la un ospăț și astfel și-au sfârșit vieața; pe ceilalți cneji gonindu-i până la Nipru au omorit șase din ei: pe Sviatoslav Iancovski, pe Iziaslav Ingorovici, pe Sviatoslav Șumski, pe Mstislav Cernigovski cu fiul său, pe Ghiurghe de Nesvej. Apoi Mstislav Mstislavici a trecut cel dintâi Niprul, ducând lotcile dela mal ca să nu vie cu ele în urma lor Tătarii și de abia au scăpat; iar dintre soldați al zecelea de abia a ajuns îndărăt, iar pe ceilalți i-au omorit Cumanii, pe unii pentru cai, iar pe alții pentru hainele lor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
8. CRONICA VOSCRESENSCAIA ¹⁾.

Anul 1223. Iar când Tătarii au început să fugă și Daniil cu oastea sa îi nimicea și Oleg dela Kursk îi sdrobea, iarun și alte trupe cumane i-au lovit, voind să se bată cu ei. Dar Cumanii au luat-o curând la fugă și în fuga lor a călcat taberile cnejilor ruși. Aceștia n'au izbutit să se ridice împotriva lor și s'a produs o mare învălmășeală în toate trupele rusești și a fost o luptă grea și crâncenă și, pentru păcatele noastre, armatele rusești au fost biruite. Atunci Daniil, văzând că oastea tătărească este mai puternică, și-a întors calul și a fugit de urmărirea vrășmașilor săi și însetând, a băut apă și și-a simțit boală în trupul său; în luptă însă n'a simțit puterea ei în trupul său, din cauza volniciei sale și a tinereții sale, căci era viteaz și dârz și înfrunța totul. Și asupra cnejilor ruși a fost o biruință, precum n'a mai fost niciodată dela începutul țării rusești. Iar marele cneaz al Chievului, văzând nenorocirea ce s'a ivit, nu s'a urnit din loc, ci s'a așezat pe un deal deasupra râului Calca, căci era un loc pletros și acolo a făcut o întăritură din pari și timp de trei zile s'a luptat cu ei din întăritură. Iar alți Tătari au plecat pe urma cnejilor Ruși, biruindu-i până la Nipru, iar la întăritură au lăsat doi voievozi, pe Cegârcan și pe Te-

1) *Cronica Voscrenscaia*, pag. 131 seq.

șucan, împotriva cneazului Mstislav și a ginerilor lui Andrei și Alexandru Dubrovski, căci fuseseră acolo doi cneji împreună cu cneazul Mstislav. Și tot acolo au fost și Brodnicii cei vechi ¹⁾ și voevodul lor Ploscânea și acolo vicleanul a făcut jurământ cneazului Mstislav și celor doi cneji că n'au să fie omorâți, ci o să fie lăsați pentru răscumpărare și a mințit vicleanul și i-a trădat Tătarilor legați și întăritura au luat-o, pe oameni i-au tăiat, iar pe cneji i-au pus sub scânduri și s'au așezat deasupra lor la masă și astfel și-au sfârșit acolo viața cnejii ²⁾.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Brodnicii cei vechi, adică Brodnicii cu organizație familială, nu cu organizație politico-teritorială.

2) Legături de prietenie între populațiile române și între Tătari le constată și alte letopisețe rusești. Astfel *cronica Ipatievskaia*, ed. III St. Petersburg, pag. 626, ne spune că principele Daniel după ce a robit pe Bolochoveni i-a lăsat pe aceștia Tătarilor «ca să le are și să le samene grâu și meiu».

B

IZVOARE BIZANTINE

NICETAS CHONIATES

Anul 1186. Nicetas Choniates într'un codice dela Veneția Fol. 104, pe verso, ne spune că Bordonii οί ἐκ Βορδόνης adică Brodonii sau Brodnicii ¹⁾, o ramură a Taurosciților, Ταυροσκυθῶν ἀποσπάδες, au dat ajutor Asaneștilor în luptele acestora împotriva armatelor imperiale bizantine.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sciții, ²⁾ popor care până astăzi încă n'a fost robit, neospitalier și foarte războinic și acei ce-și trag originea din Bordoni ³⁾ disprețuitori de moarte și fiind o ramură a Taurosciților, popor îndrăgît de zeul războiului, dând ajutor barbarilor ⁴⁾ au căzut, fiind învinși împreună, și au pierit, iar alianța de arme cu Persii cari dedeau ajutor rebelilor și Egiptenilor învecinați a desfăcut-o, respingându-i din nou și în urmă i-a gonit omorându-i-

1) Th. Uspenschi, în *Образованіе второго болгарскаго царства*, Odessa 1879, în *Аpendісе*, pag. 35.

2) Se numeau Sciți popoațele dela Nordul Dunării. În vremea aceasta, la anul 1186, conducerea politică în regiunile din stânga Dunării o aveau Cumanii cari trăiau în simbioză cu Românii. Cf. *Izvoarele Istoricii Românilor*, XI, Introducerea.

3) Bordonii, adică Brodonii, considerați de istorici ca Brodnici.

4) Barbarii sunt Vlachi și Bulgarii cari se luptau împotriva împăratului din Bizanț, Isaac Angel.

C

DIPLOME REGALE — BULE PAPALE

I.

Anul 1222 (înainte de 7 Maiu). Regele Ungariei, Andrei al II-lea, confirmă din nou donațiunea ce făcuse mai înainte cavalerilor Teutoni în țara Bârsei și le mai acordă noi privilegii.

În numele sfintei Treimi, una și nedespărțită. Andrei, din mila lui Dumnezeu pentru totdeauna rege al Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei,¹⁾ Serbiei, Galiției și Lodomeriei. Între semnele superiorității regale prin cari se pune în evidență amintirea deosebită a predecesorilor, este socotit acela ca mai însemnat și ca mai vrednic de recomandat, între toate celelalte, care întinde o mână darnică străinilor a căror convertire pe de o parte este recunoscută ca fiind folositoare pentru țară, iar, pe de altă parte, ruga lor este considerată ca fiind plăcută înaintea lui Dumnezeu. De aceea, călcând cu pietate filială pe urmele părinților noștri de pioasă amintire și dorind după trecerea acestei vieți, să legăm cu ei frumusețea unei vieți eterne, am dăruit lui Hermann, magistrul frățietății religioase a sfintei Marii a Teutonicilor dela Ierusalim, și fraților lui atât celor de astăzi cât și celor viitori, în vederea dragostei pentru ei, țara numită Burza²⁾, de dincolo de păduri,³⁾ dinspre Cumani, deși ea este pustie și nelocuită, spre a o locui în pace și spre a o stăpâni liber pe vecie, pentru ca și țara noastră, prin rămânerea lor acolo, să se mărească și dania aceasta a noastră plină de milă să se prefacă înaintea lui Dumnezeu cel prea înalt, prin rugăciunile lor, într-o mântuire a sufletului nostru și al părinților noștri. Pe lângă aceea, le-am dat concesiunea ca

1) Rama era o parte din Bosnia.

2) Terra Borza, țara Bârsei.

3) De dincolo de păduri, adică *Ultrasilvania* sau *Transilvania*.

aurul și argintul ce se va fi găsit în numita țară Burza, jumătate să fie dat fiscului regesc de mâinile fraților,¹⁾ iar restul să fie întrebuințat de ei²⁾. Le-am mai acordat încă în întregime libertatea târgurilor și veniturile târgurilor din acea țară și le-am dat voie să zidească fortărețe și cetăți de piatră împotriva Cumanilor și pentru întărirea regatului nostru, pentru ca să poată rezista și dușmanilor lui Christos și, în același timp, să servească spre cinste și pază persoanei noastre și urmașilor noștri cari ne-ar succeda legal la coroană. Și am dispus ca nici un voevod să nu se amestece într'ale lor și le-am dat libertatea monetelor și măsurilor și le-am permis să fie liberi și scutiți de ori ce dări și de ori ce biruri. Și să nu fie supuși la nici o altă judecată sau iurisdicțiune decât singură a regelui; și ca numai frații să stabilească judecători pentru poporul lor. Și am mai dat ordin ca frații trimiși înainte să fie introduși în stăpânirea mai sus numitei țări Burza prin pristaldul nostru³⁾ Facate Juna care a cutreerat dela un capăt până la celălalt țara amintită și, în urma dispoziției voevodului Mihail, le-a dat-o în seamă, după ce le-a fixat de jur împrejur hotarele precise. Primul hotar al acestei țări începe dela prisăcile fortăreței Almage⁴⁾ și merge înainte până la prisăcile fortăreței Noialt⁵⁾ și de aci înaintează până la prisăcile Nycolae⁶⁾ unde apa curge în jos, apă ce se numește Olt și astfel hotarul urcă pe Olt până unde Tartelove⁷⁾ se varsă în Olt. Acelorași frați le-am mai acordat în urmă fortăreața ce se numește Cruceburg⁸⁾ pe care mai sus numiții frați o construiseră din nou, împreună cu livezile ce se găsesc de jur împrejur și dela marginea teritoriului Cruceburg, pământul ce merge până la hotarul Brodnicilor și dela prisăcile Almage, în altă direcție hotarul merge până la izvorul apei ce se numește Burza și de aci înaintează până la Dunăre; iar ca pristald pentru această donație făcută în urmă de noi, am dat pe banul Ypochz. Și am mai acordat încă acelorasi frați dreptul ca șase corăbii să ducă în libertate, pe fluviul Olt și alte șase corăbii pe fluviul Mureș, sare, la scoboriș în jos, în tot regatul

1) Adecă ale frățietății cavalerilor Teutoni.

2) Nu trebuie să ne prinză mirarea văzând conținutul acestui pasagiu. În țara Bârsei se găseau mine de aur în regiunea Branului. Urmele acestora se pot vedea și astăzi în movilele de pământ scormonit în partea de miazănoapte a satului Bran.

3) Pristaldul. avocatul executor al regelui. Fekete Iános.

4) Almaye, Almage, Almagia, Halmagen, Halmágy, Halmeag, de lângă Șercala, jud. Făgăraș.

5) Galt am Alt sau Rupea.

6) Miklosvar, adecă orașul lui Nicolae.

7) Tartelove, Tertillou, Tarlunga. râu după care s'a numit satul Tărlun-
geni, din jud. Brașov.

8) Cruceburg, Crucpurg, Crișburg, Kreuzburg, Nyén (Năeni?) sau Teliu.

nostru, precum și alte lucruri să transporte la urcuș în sus. și le-am mai acordat pentru totdeauna minele de sare ce se numesc Ocna, ajungându-le pentru cele douăsprezece corăbii să facă transport liber ori unde vor voi. De asemenea le-am mai acordat ca oamenii lor să nu fie obligați să plătească dări când vor fi trecut prin țara Secuilor și prin țara Românilor, iar oamenii ce locuiesc acum în numita țară a acelorași frați i-am lăsat liberi, fără să fie rechiziționați pentru serviciul acelorași frați și pentru folosul casei lor; așa că dacă cineva din ceilalți oameni ai noștri sau dintre străinii ce se găesc în țara noastră ar fi fugit la ei, îndată ce faptul ar fi fost adus la cunoștința fraților, pe cei cari vor fi intrat la ei să-i gonească și pe cei cari cari îi vor fi introdus să-i dea în mâinile regelui sau a denunțătorilor lui. Și ori ce locuitor din țara noastră va fi voit să dea în dar numiților frați vr'o proprietate de a lor, să aibă voie din partea noastră, și pentru ca această favoare a donațiunii noastre să rămână liberă pentru totdeauna, o confirmăm prin acest privilegiu al nostru. În afară de aceasta, am dat acelorași frați o astfel și o atât de mare libertate că nici un monetar să nu intre din țara de dincolo de păduri¹⁾ sau să încerce să le aducă vr'o supărare și le-am acordat în întregime acelorași frați dreptul și folosul pe care noi ar trebui să-l percepem în țara lor din noua monedă, fiindcă prin supărarea noastră iscată față de ei, în timpul când dăduserăm ordin ca țara de atâtea ori amintită să li se ia înapoi, fuseseră nu puțin pedepsiți. Această restabilire de aceea am făcut-o ca ei înșiși să fie așezați în acea margine a țării ca o nouă plantație²⁾ și înfruntând necontenitele atacuri ale păgânilor să nu se teamă de a rezista din zi în zi mai mult morții, fiind ca un puternic bastion. Totuș însă nu le-am dat puțință de a bate monete noi fără o specială incuviințare regală. Casa lor însă sau ospitalitatea lor³⁾ împreună cu toate posesiunile și moșiile lor cari în prezent sunt recunoscut: ca avându-le legal dobândite, sau cele ce vor mai putea dobândi cu ajutorul lui Dumnezeu, le luăm sub protecția noastră, hotărînd ca în toate vremurile viitoare să se găsească sub pază și apărarea regească. Și pentru ca aceasta să rămână pe vecie ratificată și confirmată, am dat ordin ca prezenta pagină să fie prevăzută cu caracterul bulei noastre de aur. S'a dat prin mână la Cletus, cancelarul curței regale, prepozit de Agría, în anul dela întruparea Domnului o mie două sute douăzeci și doi, fiind de față arhiepiscopii venerabilul Ioan din Strigoniu și Ugrín din Calocca și episcopii, fereciți conducători ai bisericii, Desideriu din Cenad, Rupert din Vespren, Ștefan din Zagreb, Toma din Agría, Alexandru din Oradia, Cosma din Geur, Bar-

1) Transilvania sau Ultrasilvania.

2) *Nova plantatio*, o nouă colonizare.

3) *Hospitale*. casa călugărilor numiți ospitali.

tolomeiu din Cinci-Biserici și Bricciu din Vaț. Fiind de față Reginald ales în Ultrasilvania; în prezența comiților Theodor, palatinul, fiul lui Wetich, Pousa, judecător al Curții, fiul lui Nane, Nicolau din Bacia, Tiburciu din Pojon, Helia din Bihor, Martin fiul lui Michael din Novum Castrum și alții mai mulți șefi de comitate. În anul al VII-lea al domniei noastre.

II.

Anul 1222. Papa Honoriu al III-lea confirmă donațiunea ce făcuse regele Ungariei, Andrei al II-lea, Ordinului cavalerilor Teutoni în Țara Bârsei, precum și nouile privilegii acordate.

Honoriu, episcopul, robul robilor lui Dumnezeu, iubiților mei fii, magistrului și fraților din casa sfintei Marii a Teutonicilor Ierosolimitani sănătate și binecuvântare apostolică. Ni se cere, pe de o parte, un lucru drept și cinstit, iar, pe de o altă parte, puterea dreptății, pe care o urmărește ordinea și rațiunea, pretinde ca prin autoritatea noastră lucrul să ajungă la rezultatul dorit. În adevăr, din privilegiul prea scumpului nostru fiu intru Cristos, Andrei, strălucitul rege al Ungurilor, am aflat, printre altele, că se găsește și aceea că el v'a dăruit, în pietatea sa, o țară oarecare ce se chiamă Burza, deșartă și nelocuită, spre a o stăpâni liber de veci, acordându-vă nu mai puțin ca, dacă în numita țară se va întâmpla să se găsească aur sau argint, o parte să revie fiscului regesc, iar cealaltă parte să rămână pentru folosul vostru. V'a mai acordat în întregime și libertatea târgurilor și venitul târgurilor din aceeași țară, lăsându-vă nu mai puțin libertatea banilor și a măsurilor și dându-vă libertate și scutire de orice dajdie și a dispus ca nici un voevod să nu aibe voie să se amestece în treburile voastre. Și chiar și țara v'a fixat-o prin anumite hotare sau miezuine,²⁾ dintre cari cel dintâi incepe dela prisăcile fortăreții Almage³⁾ și înaintează până la prisăcile fortăreții Noilgiant și de aci merge înainte până la prisăcile fortăreții Nicolym unde curge apa ce se chiamă Olt și urcând cursul Oltului până la Tertillou care se varsă în Olt și de aci merge până la izvorul aceluiași Tertillou și dela izvorul apei ce se chiamă Timiș și înaintează până la izvorul apei ce se numește Borsa și de aci, cum munții

1) Honoriu era mare pontifice la Roma și din modestie se numește simplu episcop, robul robilor.

2) *Mcta* înseamnă propriu zis țeruş sau stălp de hotar.

3) Asupra localităților vezi notele din capitolul precedent, reprodus în mare parte în acest capitol.

de zăpadă¹⁾ inconjoară această țară se întinde până la Almagia. Același rege v'a mai acordat în urmă, pe lângă amintita danie, fortăreața ce se numește Cuzeburc, zidită de voi din nou, împreună cu livezile ce se întind de jur împrejur și nu mai puțin, dela marginea acestei fortărețe, un teritoriu oarecare ce se întinde până la hotarul Brodnicilor și dela prisăcile Almagiei se întinde, în cealaltă parte, până la izvorul apei ce se numește Burza și de aci înaintează până la Dunăre. V'a mai acordat ca să aveți libere, pe fluviul numit Olt, șase corăbii și tot atâtea pe fluviul numit Mureș, transportând în jos prin tot regatul lui sare și transportând în sus alte mărfuri. Dărnicia regală v'a mai acordat chiar și minele de sare ce se numesc Acana,²⁾ indestulătoare pentru cele douăsprezece corăbii, liberi de a face transporturi ori unde veți voi, făcându-vă concesia ca să nu fiți obligați să plătiți nici o dare nici voi nici oamenii voștri, când veți trece prin țara Secuilor sau a Românilor. Pe lângă aceea, oamenii ce locuiesc în acea țară,³⁾ fiindcă numita danie vi s'a făcut vouă și casei voastre, au fost lăsați liberi de ori ce rechiziționare⁴⁾, precizându-se că dacă careva ar fi venit la voi fie dintre oamenii lui (ai regelui) sau dintre străinii din țară,⁵⁾ să-i alungăți îndată ce lucrul va fi ajuns la cunoștința voastră. A mai adăugat încă pe deasupra că, dacă cineva din regatul său va fi voit să vă facă danie vr'o proprietate, să aibă voie liberă să o facă. Și v'a mai îngăduit să vă bucurați de o astfel de libertate ca nimenea dintre monetari să nu poată să intre din Ultransilvania în țara voastră sau să încerce să vă aducă vr'o supărare, acordându-vă vouă ori ce drept și folosință ce el ar fi trebuit să-l perceapă din țara voastră. Aceasta, fiindcă s'a gândit în special la recompensa daunelor ce ați suferit atunci, când supărarea regală provocată împotriva voastră a căutat să vă ia dreptul asupra numitului teritoriu⁶⁾ și mai ales fiindcă, fiind voi așezați la marginea regatului său, aveți de susținut atacurile dese ale păgânilor și fiindcă, pentru regatul său, rezistați înfruntând moartea ca o fortăreață de apărare; dar dreptul de a bate monedă nu-l aveți, fără de o specială învoire a lui. Deci, dându-vă asentimentul la rugăciunile voastre drepte, vă confirmăm teritoriile amintite cu libertățile și scutirile lor, precum le-ați dobândit în pace și pe bună dreptate și cari se gă-

1) *Montes nivium* sunt Carpații.

2) Acana, Ocna.

3) Oamenii ce locuiesc în acea țară. Rezultă că țara nu era *deserta et inhabitata*, cum s'a spus mai sus. *Deserta* și *inhabitata* înseamnă de sigur lipsită de o armată organizată.

4) Rechiziționare pentru serviciul Ordinului Teutonilor.

5) Străinii purtau numele de *hospites*.

6) Înainte de a fi fost goniți în anul 1225, cavalerii teutoni mai avuseseră conflicte cu regele Ungariei.

sesc amănuțit expuse în privilegiile numitului rege, atât pentru voi cât și pentru casa voastră, cu autoritatea noastră apostolică și le întărim cu puterea prezentei scrisori.¹⁾ Nimenea să nu aibă pe viitor dreptul de a călca această scrisoare de confirmare sau să îndrăznească să i se opună. Iar cel ce va fi căutat totuș să se atingă de ea, să știe că va întâmpina pedeapsa atot puternicului Dumnezeu și a apostolilor Petru și Pavel. Dat în Lateran, la 14 ale Calendelor lui Ianuarie, în anul al șaptelea al pontificatului nostru.

III.

Anul 1223 (după 30 Novembre). Regele Ungariei, Andrei al II-lea, confirmă donațiunea ce a făcut preotul Gocelin monastirei din Cârța, județul Făgăraș, o moșie pe care regele i-o dăruise mai înainte acestui preot.

În numele sfintei Treimi, una și nedespărțită. Andrei, din mila lui Dumnezeu rege pentru totdeauna al Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei²⁾, Serbiei, Galiției și Lodomeriei. Deoarece cererile drepte trebuie să găsească o primire favorabilă înaintea serenității supreme regale, acelea mai ales merită să aibă câștig de cauză cari, pornind dintr'un suflet inspirat de divinitate, dă la iveală voința celui ce caută să dobândească cele cerești, necotind cele pământești și să ajungă la stăpânirea lumii veșnice în locul lumii trecătoare. Pornind dela astfel de considerațiuni, am voit să ajungă la cunoștința tuturor cuprinsul celor de față că atunci când am dat, prin omul nostru de încredere Pouka, fiul lui Eliahim cel Orb, credinciosului și distinsului nostru cleric, magistrului Gocelinus, pentru neștirbita sa fidelitate, muntele Sfântului Michail³⁾, împreună cu teritoriul ei, situat în părțile Ardealului, proprietate ce am luat-o dela biserica Sibiului, în schimbul teritoriului Borothnic, împreună cu toate ce-i aparțineau și cu același drept de libertate cu care noi îl dobândiserăm, pentru a-l stăpâni de veci, liber și în pace, iar acum, după trecerea vremii (același Gocelinus), în urma unei inspirații divine, pentru mântuirea sufletului său și în vederea unei recompense eterne, de care fiecare dintre noi avem nevoie, l-a cedat mănăstirii Cârța și venind înaintea noastră a cerut cu stăruitoare rugăminți ca să-i dau asentimentul pentru această danie și să o întăresc cu privilegiul autorității regale; deci, fiindcă

1) Prezenta scrisoare este o bulă papală.

2) Rama era numele unei părți din Bosnia.

3) Muntele Sf. Michael, Michelsberg, este satul de astăzi Cisnădioara.

interesul maiestății regale este de a păstra în întregime drepturile tuturor și de a acorda autoritate dispozițiilor pline de pietate, având în vedere cererea lui cea dreaptă și prea frumoasă lui intenție, i-am acordat favoarea necesară. Deci, muntele numit mai sus, împreună cu biserica și cu teritoriul și cu cele ce atârnau de ele, le-am dat de veci mănăstirii amintite cu același titlu de libertate, cu care numitul magistru Gocelinus le-a stăpânit dela noi, fiind consemnate în prezentul act spre a le stăpâni cu drept de veci și cu autoritatea privilegiului nostru. Hotarul cel dintâi al teritoriului muntelui Sfântului Michael începe, din partea dinspre răsărit, dela poalele Carpaților ¹⁾ și coboară pe apa ce curge din Carpați spre satul Ruetel ²⁾, hotarul fiind însemnat, în afară de apă, de țărushi ³⁾ până la calea ce duce chiar dela munte până la satul Ruetel; apoi de aci trece calea însăși și urcă pe o altă cale până la hotarul ce desparte teritoriul orașului lui Herman ⁴⁾ și al satului Reutel, apoi înaintează sub poalele dealului cu vii ale orașului lui Herman și printr'o potecă oarecare ce duce la Insula Creștină ⁵⁾ până la vârful plin de păduri al dealului și pe vârf urcă iarăși până la Carpați în partea din spre apus și aci se termină. Deasemenea, tot prin prezentul privilegiu, confirmăm din nou dania de pământ pe care, pentru mântuirea sufletului nostru, o am făcut aceleleași mănăstiri, rupând-o din teritoriul Vlachilor ⁶⁾ și dându-i-o prin credinciosul și iubitul nostru Benedict, pe acea vreme voevod. Hotarul acestei moșii începe dela râul Olt, unde se găsește capătul unei insule, urcă prin mlaștina ce se numește Eguerpotak ⁷⁾, până la fagii ce se numesc Nogejik ⁸⁾ și pe la capul acestui Făget ajunge până la râul ce se numește Arpaș și de acolo pe același râuleț urcă în sus până la munți și prin munți venind spre regiunea dinspre miazăzi, coboară până la râul ce se chiamă Cârța și pe același râu în jos ajunge până la Olt, unde se termină. Pentruca această confirmare a noastră să rămână întreagă și neatinsă, am făcut ca această diplomă a noastră să fie întărită prin aplicarea sigiliului nostru. S'a dat prin mâna lui Cletus, cancelarul Curții noastre și prepozit în Agria, în anul intrupării Domnului o mie

1) *Alpes* este numirea ce se dă în general Carpaților. *Mons* propriu zis însemnează deal.

2) Ruetel, Cisnădia, Heltau, Nagy Disznod.

3) *Meta* însemnează și hotar, miezuină și țărushi de hotar.

4) *Villa Hermannii* este Sibiul. Familia lui Hermann după care s'a numit orașul Sibiu, Cibinium.

5) *Insula Christiana*, este satul Christian de lângă Sibiu.

6) *Exemptam de Blaccis*; aci n'a fost un schimb de pământ.

7) Valea Arinilor.

8) Făgetul Mare.

două sute două zeci și trei, Scaunul din Strigoniu fiind vacant și fiind de față reverendul Ugrin, arhiepiscop de Calocsa, Desideriu din Cenad, Robert din Vesprem, Ștefan din Zagreb, Thoma din Agria, Bricciu din Vaș, Vartolomeiu din Pecs¹⁾, Regnald din Ultrasilvania și alți episcopi conducători ai bisericii lui Dumnezeu. Fiind de față Jula palatinul și comitele de Bodrog, banul Solomon, Nicolae comite curial al reginei și comite de Sopron, Botez²⁾, comite curial al Casei noastre și comite de Bekes, Buzad din Pojon, Martin din Moson, Laurentiu din Wyvaria³⁾ și alți comiți din comitate. În anul al douăzecilea al domniei noastre.

IV

Anul 1227. Papa Grigorie al IX-lea numește pe arhiepiscopul din Strigoniu ca legat apostolic în țara Cumanilor și în țara Brodnic și-l autoriză să predice, să boteze, să înființeze biserici și să instituie preoți și episcopi.

Episcopul Grigorie⁴⁾ etc. Venerabilului frate... Arhiepiscopului din Strigoniu, delegat al Scaunului Apostolic, sănătate etc. Ne bucurăm, preaslăvind cu laude nefârșite mărețta și minunata milă a Mântuitorului nostru care, fără de nici o ură împotriva celor ce el a creiat, ci voind ca toată lumea să fie mântuită și ca nimenea să nu piară, a găsit cu cale, în mila sa neșarmurită, să readucă dela păcatul original la calea adevărului pe oamenii ce zac în bezna întunericului. În adevăr, am aflat din scrisoarea ta trimeasă nouă de curând că Dumnezeu și stăpânul nostru Iisus Christos, aruncându-și ochii cu îndurare asupra poporului Cumanilor, le-a deschis în zilele din urmă poarta mântuirii. Căci din această nație au sosit la tine unii fruntași ca să-i botezi și că un principe al lor, cu numele de Bortz, din țara lor, dorește să primească împreună cu supușii săi, prin mijlocirea ta, credința creștină; de aceea, pe unicul său fiu l-a trimis în special la tine, împreună cu frații predicatori⁵⁾, rugându-te cu insistență, după ce s'a săvârșit liturgia de duminică, ca ducându-te personal la el și la ai săi, să le arăți calea vieții pe care cale să poată să ajungă la cunoștința adevăratului Dumnezeu. De aceea, deși în executarea promisiunii

1) Pecs, Cinci Biserici.

2) Botez poartă nume românesc.

3) Wyvaria, Ujvár.

4) E vorba despre Papa Grigorie al IX care din modestie, se mulțumește cu titlul de episcop.

5) Trimiși anume de papă în Orient pentru propagandă creștină și ca observatori politici.

tale¹⁾, pe care ai dat-o pentru cucerirea pământului sfânt, te găsești ca un pelerin pe drum, socotind totuș că pe calea apucată acum se pot dobândi mai multe suflete și un mare spor în credința creștină, dacă ai ceda dorinței arzătoare a aceloră, intrerupându-ți drumul peregrinării, pe iubitul fiu... arhidiaconul din Zala ai căutat să-l trimiți la mine, rugându-te cu închinăciune și umilință ca să-ți acordăm libertatea de a face aceasta, fără să fii împiedicat de făgăduința amintită²⁾; și fiindcă vei putea să aibi succese mai mari, dacă te ai bucura de o delegație a Scannului Apostolic — căci prestigiul nostru se bucură întotdeauna de o mare trecere în Cumania și în Brodnic, țară vecină cu ea, despre convertirea cărui popor avem mari speranțe³⁾, — am găsit de cuviință să-ți dăm însărcinarea de delegat⁴⁾, în temeiul căreia să aibi putere în aceste țări ca, în numele nostru, să predici, să botezi, să zidești biserici, să hirotonisești preoți și de asemenea să institui episcopi și în general de a exercita toate cele ce privesc cultul și lățirea credinței. Deci, fiindcă este firesc lucru ca un bun mai mare să aibă precădere față de un bun mai mic, și fiindcă avem deplină încredere în zelul dragostei tale, îți încuviințăm libertatea cerută de a te duce în numitele provincii, incredințând devotamentului tău însărcinarea unei delegațiuni complete în acele provincii, amintite mai sus⁵⁾. Dat la 2-a ale Calendelor lui August⁶⁾, anul întâi (1227). BCU Cluj / Central University Library Cluj

V.

Anul 1231. Papa Grigorie al IX-lea felicită pe arhiepiscopul din Strigoniu că a întors la creștinism mai mulți Cumani și-l numește legat apostolic al său în țara Cumanilor și în țara Brodnic cu dreptul de a predica, de a înființa biserici, de a institui preoți și episcopi și a lua măsuri în tot ceea ce privește cultul.

Episcopul Grigorie⁷⁾ etc. Venerabilului frate Arhiepiscopului din Strigoniu, delegat al Scaunului Apostolic, sănătate etc.

1) *Votum*, adecă dorința exprimată în fața lui Dumnezeu și a oamenilor de a se duce, ca un cruciat, să lupte pentru cucerirea sfântului mormânt.

2) De a face pelerinagiul.

3) Este nesigur dacă aci este vorba de o convertire la creștinism sau la catolicism și dacă această convertire se referă la Brodnici ori numai la Cumani.

4) Delegat apostolic.

5) Adecă în Cumania și în țara Brodnicilor.

6) In colecțiunea de documente a lui Theiner găsim: *Datum Anagninae...*

7) Vezi notele dela capitoul IV, textul fiind în mare parte o reproducere a aceluia capitoul.

Ne bucurăm, preaslăvind cu laude nesfârșite mărețta și minunata milă a Mântuitorului nostru care, fără nici o ură împotriva celor ce el a creiat, ci voind ca toți să fie mântuiți și ca nimenea să nu piară, a găsit cu cale, în mila sa nețărmurită, să readucă dela păcatul originar la calea adevărului pe cei ce zac în bezna întinericului. În adevăr, am aflat din raportul tău că Domnul și Dumnezeuul nostru Isus Christos, arucându-și ochii cu îndurare asupra poporului Cumanilor, le-a deschis în zilele din urmă calea spre mântuire. Căci unii principii și unii nobili din acest popor, împreună cu toți supușii lor au ajuns, prin mijlocirea ta, la taina botezului, rugându-te stăruitor ca, ducându-te la ei să le arăți personal calea vieții, pe care cale să poată să ajungă la cunoștința adevăratului Dumnezeu. Deaceea, cu toate că ești obligat să-ți îndeplinești o făgăduială, pe care ai dat-o ca să ajuți țara sfântă, socotind totuș că pe calea apucată acum se pot dobândi mai multe suflete și un mare spor de credință creștinească, dacă ai ceda dorinții arzătoare a acelora, te-ai rugat de noi cu închinăciune și umilință, ca slobozându-te de această făgăduință, să-ți dăm libertatea de a face aceasta; și fiindcă ai putea să aibi succese mai mari dacă te ai bucura de o delegație a Scaunului Apostolic, — căci prestigiul nostru se bucură întotdeauna de o mare trecere în provinciile Cumanilor și ale Brodnicilor vecini cu ei, de convertirea cărui popor avem o mare nădejde, — am găsit de cuvânt să-ți dăm însărcinarea de delegat, în temeiul căreia să aibi puterea ca, în numele nostru, în aceste țări să predici, să botezi, să zidești biserici, să institui preoți și de asemenea de a face episcopi și în general de a exercita toate cele ce privesc cultul și lăfșirea credinței. Deci, fiindcă este firesc lucru ca un bun mai mare să albă precădere față de un bun mai mic, și fiindcă avem o deplină încredere în zelul dragostei tale, slobozindu-te cu totul de făgăduiala amintită mai sus, îți acordăm libertatea cerută de a te duce în provinciile arătate, incredințând devotamentului tău însărcinarea unei delegațiuni complete în acele provincii. Dat la Lateran la 3 ale Calendelor lui Martie. Anul al patrulea al pontificatului nostru (1231).

VI.

Anul 1254. Regele Ungariei, Bela al IV-lea, scrie papei Inocentie al IV-lea că Tătarii au pus de gând să invadeze din nou Ungaria și-l roagă pe pontifice să-i vină într'ajutor atât în contra Tătarilor cât și în contra Rutenilor, Brodnicilor, Bulgarilor și Bosnienilor, popoare vecine cu Ungaria.

Prea sfințitului întru Christos părinte și stăpân, Inocentie, din mila lui Dumnezeu pontifice suprem al Sfintei biserici ro-

mane, eu Bela, din aceeaș milă rege al Ungariei, cu devotată supunere ce-ți datoresc în toate. Deoarece țara Ungariei a fost prefăcută, în cea mai mare parte, într'un pustiu, din pricina invaziei Tatarilor și este înconjurată, întocmai ca un staul de oi, de îngrămădirea diferitelor popoare necredincioase, ca Ruși, Cumani și Brodnici, din spre răsărit, de ereticii Bulgari și Bosnieni, dinspre miazăzi, împotriva cărora chiar și în timpul de față purtăm războiu; iar din partea dinspre apus și miază noapte, de unde pentru asemănarea credinței ar trebui ca țara noastră să simtă bucuria unui ajutor oarecare, dar în realitate este împinsă să simtă spîinii războiului, fiindcă prin jafuri neașteptate ne răpesc averile regatului nostru: de aceea și, mai ales, din pricina Tătarilor, de cari, în urma experienței războiului, am învățat să ne temem, după cum de asemenea și alte popoare pe la cari au trecut, au învățat să se teamă de ei; după ce ne-am constătit cu prelații și cu fruntașii țării noastre, am găsit de cuviință să recurgem la ajutorul reprezentantului lui Christos și al fraților săi, oarecum ca la singurul și ultimul sprijin la nevoie al credinții creștine, ca să nu ni se întâmple, de ceace ne temem, atât nouă, cât și mai degrabă vouă în noi și alți slujitori ai lui Christos. Căci, zi de zi, ne sosesc vești dela Tătari că ei s'au declarat nu numai împotriva noastră, față de cari sunt foarte supărați, că am refuzat să li ne supunem, după marele nostru dezastru, în vreme ce alte popoare, împotriva cărora și-au arătat puterea lor, li s'au constituit ca tributare și în special regiunile cari se mărginesc cu regatul nostru dinspre răsărit ca Rusia, Cumania, Brodnicii și Bulgaria, țări cari înainte vreme în mare parte stăteau sub oblăduirea noastră, ci ei (Tătarii) s'au declarat împotriva întregii creștinătăți, și, după cum se asigură din partea celor mai mulți bărbați de încredere, și-au pus în gând să-și trimeată, la sigur, nenumărata lor armată împotriva întregii Europe. Și mai avem o teamă, ca nu cumva după ce vor fi sosit Tătarii, ai noștri, neputînd sau chiar și numai nevoind să înfrunte, ca dușmani, grozăvia cruzimii tătărești, să nu se supună, împinși de frică, sub jugul acelora, și fără voia noastră, după cum au făcut-o înainte vreme și alți vecini, amintiți mai sus¹⁾, dacă nu se vor lua măsuri de precauțiune și încă din toate puterile, pentru ca să fie întărit regatul nostru și popoarele ce locuiesc în el să aibe o încurajare. Noi însă scriem toate acestea mai ales pentru două motive: să nu putem fi învinovați pentru posibilitate și pentru neglijență. În privința punctului posibilitate, spunem că ceace se poate conchide asupra acestui fapt, am conchis, din experiența trecutului, atunci când ne-am expus pe noi și ale noastre forțelor și tacticii necunoscute până atunci ale Tătarilor.

1) Brodnicii, sub conducerea lui Ploscânea, s'au luptat, în lupta dela Calca, alături de țari împotriva Rușilor. Vezi pag. 39.

În ce privește neglijența nu putem fi nici decum învinovațiți. Căci, pe când încă se luptau Tătarii cu noi în țara noastră, am făcut apel, în această privință, la cele trei Curți¹⁾ mai principale din întreaga creștinătate: și anume la a voastră care este socotită și considerată de creștini ca stăpâna și magistra ori cărei Curți și la cea a Împăratului căruia, din acest motiv, hotărâsem să-i ne supunem, dacă în timpul amintitului dezastru ne-ar fi acordat ajutorul și sprijinul necesar; și-am făcut apel chiar și la Curtea franceză. Dela toți aceștia n'am primit nici o mângăere și nici un sprijin, decât numai vorbe. Noi însă am recurs la ceea ce am putut, înjosind, pentru folosul creștinătății, maiestatea noastră regală și am dat în căsătorie pe cele două fiice ale noastre după doi principii ruși și pe a treia după principele Poloniei, pentru ca prin ei și prin ceilalți prietini ai noștri, cari se găsesc în țările de răsărit, să aflăm noutăți cari de Tătari sunt ținute în taină și astfel să putem rezista oarecum mai ușor încercărilor și tacticii lor ascunse. Și am primit în țara noastră chiar și pe Cumani și astfel, spre marea noastră durere ne apărăm astăzi țara prin Păgâni și prin niște Păgâni căutăm să nimicim pe necredincioșii bisericii. Mai mult încă, în vederea apărării credinței creștine, am dat în căsătorie fiului meu prim-născut o Cumancă oarecare, pentruca prin aceasta să scăpăm de un rău mai mare și pentru ca să găsim mijlocul de a putea prin aceasta să-i aducem la legea botezului, după cum am făcut aceasta până acum cu mai mulți înși. Am dori ca din toate acestea, ca și din altele, să reiasă în mod evident pentru sanctitatea marelui Pontifice dovada că, într'o atât de mare strâmtorare, n'am primit nici un sprijin dela nici un principe creștin din Europa și dela nici un popor, decât dela Casa Ospitalilor din Ierusalim, ai căror frați, la apelul nostru au luat armele în contra Păgânilor și Schismaticilor²⁾, pentru apărarea țării noastre și a credinței creștine. Pe aceștia, în parte, i-am și așezat într'un loc mai expus și anume la hotarele Cumanilor dincolo de Dunăre și la cele ale Bulgarilor. Căci prin aceste locuri a pătruns armata Tătarilor în timpul invaziei în regatul nostru, locuri din cari avem intenția și nădejdia, dacă Dumnezeu ne va ajuta în fapta noastră și a numiților frați, și dacă Scaunul Apostolic va găsi cu cale să ne împărtășească de sprijinul său, să putem să răspândim prin ei sămânța credinței catolice, cum se revarsă Dunărea, până la marea Constantinopolitană și astfel vor putea Frații Ospitalieri să aducă sprijinul lor necesar imperiului roman³⁾ și chiar țării sfinte. Pe aceștia, în parte, i-am și așezat în mijlocul regatului

1) Curiae, Curți sau foruri.

2) Se vede și de aci ce mare interes punea Papa pe convertirea la catolicism a Ortodocșilor schismatici.

3) *Imperium Romaniae* este imperiul roman de răsărit.

nostru, pentru apărarea fortărețelor pe cari am pus să se zidească lângă Dunăre, poporul nostru nefiind deprins cu astfel de treburi. Căci la aceasta s'a oprit hotărîrea noastră pe care am examinat-o de atâtea ori că este mai sănătos pentru noi și pentru întreaga Europă ca Dunărea să fie întărită cu fortărețe. Căci această apă este apa hotarului de discuție¹⁾; aci s'au întâlnit apărând imperiul roman Eraclie cu Cosdroe și tot aci, noi, oricât de nepregătiți și grozav de loviți, aci ne-am împotrivit Tătarilor, timp de zece luni, deși țara noastră era pe atunci aproape cu totul lipsită de fortărețe și de apărători, țară care, doamne ferește, dacă ar fi în stăpânirea Tătarilor, ar fi o poartă deschisă, chiar pentru ei, spre alte țări ale legii catolice, atât fiindcă din această parte nu există nici o mare care să-i împiedice în spre creștini, cât și fiindcă ar putea aci, mai mult decât în altă parte, să-și așeze familiile și animalele lor, de cari au un număr foarte mare. Să luăm de exemplu pe Totyla; acesta, venind din răsărit ca să căderească apusul, și-a așezat reședința sa mai ales în mijlocul Ungariei și, dimpotrivă, Impărații cari din apus au căutat ca să cucerească răsăritul cele mai multe pregătiri pentru armatele lor le făceau aci și erau isprăvite dincolo de țara noastră. Asupra acestora sanctitatea pontificală, în prevederea ei, să ia aminte și, înainte ca rana să fi făcut puroi, să se gândească să-i aplice leacul tămăduitor. Astăzi o lume întreagă de înțelepți stă uimită în fața voastră, fiindcă în împrejurările de acum sanctitatea voastră a căutat să îndepărteze din Europa pe regele Franței, un membru atât de distins al bisericii. Vă admiră și nu încetează de a vă admira, fiindcă mila voastră apostolică are în vedere pe mulți, chiar și pe cei din împărăția dela Constantinopol și din regiunile de peste mare, cari, dacă s'ar pierde, doamne ferește, totuș n'ar fi pentru locuitorii Europei o suferință atât de mare, pe cât ar fi, dacă țara noastră s'ar întâmpla să fie cucerită de Tătari. Luăm de martori pe Dumnezeu și pe oameni, că așa de mare este acum strâmtorarea noastră și atât de grozavă este mulțimea nevoilor noastre, că dacă nu ne-ar sta împotriva diferitele primejdii de călătorie, nu v'am trimite numai soliile pe cari vi le trimitem, ci, spre a striga în gura mare, în fața întregii biserici, am veni personal la picioarele voastre spre a ne scuza și chiar de a vă cere învoiala ca să ne înțelegem, deși fără voia noastră, cu Tătarii, dacă, în privința ajutorului cerut, sanctitatea voastră, ca un părinte, nu ne-ar putea face nimic și dacă nevoia ne-ar obliga la aceasta. Ne rugăm, deci ca sfânta Biserică să țină seama, dacă nu de meritele noastre, cel puțin de ale predecesorilor noștri cari, în prevederea lor, s'au păstrat și pe ei și poporul unit în credința ortodoxă²⁾ printre ceilalți principii ai lumii, în cură-

1) *Aqua contradictionis*.

2) Adecă a adevăratului catolicism. Nu este aci vorba de ortodoxism, ci de întrebuintarea etimologică a cuvântului *ortodox*.

jenia credinței și a devotamentului lor. Din această cauză, ea (biserica) le-a făgăduit și lor și urmașilor lor, câtă vreme le-a mers lor bine, toată dragostea și tot sprijinul de care ar avea cândva nevoie. Iată deci ziua când nevoia este grozavă; deschideți-vă inima, întinzând acum o mână de ajutor necesar și pentru apărarea credinței și pentru folosul public, în această vreme de grea restriște; în cazul contrar, dacă la o cerere atât de îndreptățită și în general atât de necesară pentru supușii bisericii romane, am primi un refuz, ceea ce nu ne vine să credem, am fi siliți, nu ca niște fii sufletești, ci ca niște fii vitregi, împinși de nevoie, să cerșim în altă parte ajutor, în afară de familia tatălui nostru. Dat la Potoca, în ziua episcopului și confesorului Sf. Martin, la 3 ale Idelor lui Novembrie.

VII.

Anul 1359. Decembrie 11. Regele Ungariei, Ludovic I-iu, însărcinează Capitlul din Alba Iulia să ancheteze și să-i raporteze în privința proprietății din comuna Proștea.

Ludovic, din mila lui Dumnezeu rege al Ungariei, credincioșilor săi din Capitlul dela Alba Julia din Transilvania, sănătate și dragoste. Secretarul meu Paulus, prepozitul dela Sibiu, ne-a adus la cunoștință că toți Sașii din scaunul Cinc i-au ocupat cu forța proprietatea sa Proștea¹⁾, numită cu alt nume și Prodnik²⁾, care a aparținut totdeauna, din vechime, de biserica sa din Sibiu și că după ce au ocupat-o o stăpânesc acum în prejudețul și în paguba sa. În această privință atrăgându-vă vouă, credincioșii mei, serioasa luare aminte, vă ordonăm să trimiteți ca martor un om de încredere, în fața căruia Nicolae, fiul lui Symon, fost ban de Darloz sau Symon, fiul lui Laurențiu din Blajel³⁾, sau Akus din Hoghiz⁴⁾, în lipsa altora, omul nostru să afle și să cerceteze adevărul în tot felul, după ce va fi examinat mai întâi antecedentele dela toți cei ce se cuvine și mai ales dela Sașii cari vor fi venit în congregația noastră generală convocată la Alba Julia pentru ziua de Vineri înainte de Sărbătoarea Bunei Vestiri a Maicii Domnului. Și în urmă să ne comunicați nouă precis care este adevărul stabilit în baza cercetărilor făcute.

În dos, Adresa: Credincioșilor săi din Capitlul dela Alba din Transilvania. Anchetă pentru Paulus, prepozitul din Sibiu.

1) *Prepostfalva*. Probstdorf.

2) Adecă satul *Brodnicilor*.

3) *Balastelke*.

4) *Hidegviz*.

INDICELE NUMELOR PROPRII

- Acana 69.
 Acominatus 5, 41.
 Afganistan 26, 27, 28.
 Agnita 14.
 Agria, Agriensis 44, 48, 67, 71, 71.
 Akana 46.
 Akus 54, 78.
 Alamania 31, 51.
 Alba Julia, Albensis 13, 14, 47, 54, 55, 78.
 Al Bacri 27, 28.
 Albericus, Albricus 32, 49.
 Alexander 4, 40, 44, 63, 67.
 Almage, Almaye 7, 43, 45, 46, 66, 68, 69.
 Alt 43, 45, 46, 48.
 Amosov (Omosov) 37, 59.
 Anagnia 49.
 Andreas Sf. 32.
 Andrei Dobrovshi 4, 40, 62, 63.
 Andrei II 6, 7, 8, 9, 22, 42, 45, 47, 65, 63, 70.
 Angel 5, 64.
 Appodia 50.
 Ardeal 7, 8, 12, 13, 14, 19, 21, 22, 30, 70.
 Arpaş, Arpaşelul 9, 48, 71.
 Asan 5.
 Asanesti 5, 17, 19, 20, 22, 41, 64.
 Ascelinus 19.
 Atelcuz 28.
 Atil 28.
 Azov 3, 16, 20, 39, 61.
 Bacia, Bachiensis 44, 68.
 Balasteleke 54, 78.
 Balcani 5.
 Banat, Banaţeni 29.
 Barsa, Bursa 6, 7, 8, 42, 65.
 Bartholomeu 44, 48, 50, 67.
 Basarabia, basarabean 3, 20, 22.
 Bati 17.
 Bekes 72.
 Bekesiensis 48.
 Bela III 5.
 Bela IV 11, 12, 13, 33, 51, 74, 75.
 Belozerenii 36, 58.
 Belozersk 36, 58.
 Bemborch 50.
 Benedict 9, 48, 71.
 Berendici 23.
 Berlad, Berladnic, Bârladean 3, 10, 19, 36, 37, 58, 59.
 Bihor, Bichoriensis 44, 68.
 Bizanţ, Bizantini 5, 17, 19, 20, 64.
 Blaci, Blacci 8, 9, 10, 19, 21, 31, 32, 43, 46, 48, 71.
 Blăjel 78.
 Blove 35, 57.
 Boemia 21, 31, 33.
 Boldur A. 3, 4, 16, 24, 25, 33.
 Bolechov 16.
 Bolohi 25.
 Bolohovci 17.
 Bolochoveni 16, 17, 25, 63.
 Bodrog 72.
 Bordoni 6, 19, 41, 64.
 Boris 37, 59.
 Boroşinău 14.
 Borothnic, Borodnic 9, 10, 19, 23, 47, 70.
 Borsa 45, 68.

- Bortz 10, 49, 72.
Bosnia, Bosnieni 12, 51, 65, 74, 75.
Botez 48, 72.
Bourat 30.
Bran, Bron 13, 22.
Braşov 66.
Briansk 35, 57.
Briccius 44, 48, 68, 72.
Brodi 24, 25.
Brodnic (Prodnic) Bronniki, Brod-
niţii 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12,
13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23,
24, 25, 26, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36,
37, 38, 39, 40, 41, 48, 49, 50, 51, 52,
57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 69,
72, 73, 74, 75.
Brodnuc 25.
Brodniţa 25.
Brodoc 25.
Bronic 25.
Brodoni 20, 26, 41, 64.
Brătianu G. 26, 29.
Brukenthal 47.
Bruteni 21, 31, 32.
Budrogensis 48.
Bulgari, Bulgaria 5, 12, 13, 27, 33,
51, 52, 53, 64, 74, 75.
Bunea Aug. 18, 19.
Bursa-Burza 42, 43, 45, 46, 65, 66,
68, 69.
Buzad 8, 72.
Calca 3, 4, 22, 23, 39, 40, 61, 62, 75.
Caloceca 67, 72.
Câmpulung 21.
Cândea 23.
Candela 9.
Carpaţi 9, 12, 19, 21, 26, 31, 33, 69,
71.
Cârţa 8, 9, 10, 47, 70, 71.
Cegărcan 40, 62.
Cenad, Chenadiensis 44, 48, 67, 42.
Cerchessi 32.
Cernigov 35, 36, 57, 53.
Cernigovschi 40, 62.
Chiev, 3, 4, 5, 17, 24, 36, 37, 39, 40,
58, 59, 61, 62.
Choniates 5.
Cibinium 71.
Cinc 13, 78.
Cinci Biserici 68, 72.
Cingiscan 4.
Cisnădia 47, 71.
Cisnădioara 9, 10, 47, 70.
Cistercensi 8.
Ciuc 7.
Cletus 44, 48, 67, 71.
Cohalm 8.
Colocensis 44, 48.
Comnen 21.
Constantin 38, 60.
Constantinopol 5, 53, 76, 77.
Cosdroe 53, 77.
Cosma 44, 67.
Covasna 14.
Crimea 32.
Criş, Crişeni 29.
Cristian 9, 71.
Croatia 28, 42, 47, 65, 70.
Cruceburg, Kreuzburg, Cuzeburg 7,
43, 46, 66, 69.
Cumani (Comani), Cumania, 2, 3, 4,
5, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 17, 18, 19,
20, 22, 23, 26, 31, 32, 35, 39, 40, 42,
43, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 57, 61, 62,
64, 65, 66, 72, 73, 74, 75, 76.
Daci, Dacia 1, 8, 16, 32.
Dalmatia 33, 42, 47, 65, 70.
Danemarca 32.
Daniil 40, 62, 63.
Danubius 43, 46, 51, 53.
Darlaz 54, 78.
Dati 32.
Davidicii 37, 69.
Davidovicii 35, 36, 37, 57, 58, 59.
Debriansk 36, 37, 58, 59.
Decei A. 27, 28, 29.
Dedoslavl 35, 36, 37, 57, 58, 59.
Densuşianu N. 42, 45, 47, 48, 50, 51.
Desiderius 44, 48, 67, 72.
Desna 35, 57.
Deviagorsk, 3, 35, 57.
Devliani 24.
Djaihun 27.
Doboşi Al. 9.

- Dobrovețchi (Dubrovețchi) 4, 40, 62, 63.
Dolgoruchi 3, 37, 59.
Domagosti 35, 57.
Dominicus S. 50.
Dnipro 4.
Dobrogea, dobrogean 20, 21, 22.
Don 3, 6, 15, 16, 20, 22, 31, 37, 59.
Drăgan N. 30.
Drăstorian 21.
Duba 28.
Dubok 37, 59.
Dunarea 5, 6, 7, 17, 20, 21, 26, 28, 30, 33, 64, 66, 69, 76, 77.
Egipteni 41, 64.
Eguerpotak 48, 71.
Eleț 37, 59.
Eliahim 47, 70.
Eraclius 53, 77.
Erdöelve 19.
Esgl 27.
Eufimie 37, 59.
Eutimie 36, 58.
Europa 10, 13, 52, 53, 75, 76, 77.
Facate 43, 66.
Făgăraș 8, 9, 10, 13, 23, 47.
Făgetul Mare, 9, 71.
Fejér 25, 42, 45, 47, 48, 49, 50, 51.
Fekete Janos 66.
Ferenț I. 22, 23.
Firnhaber 42, 45, 47.
Franci 12, 52.
Francia 53.
Galatia, Galltia, Gallicia 4, 16, 24, 25, 31, 32, 42, 47, 65, 70.
Gardizi, 27, 28.
Gemeabeg 39, 61.
Georgii 32.
Geur, Geuriensis 44, 67.
Ghiurghe 36, 40, 58, 62.
Ghiurghevici 35, 57.
Giurescu C. C. 23, 24.
Gleb Ghiurghevici, Iurievici 35, 37, 57, 59.
Gnidava 25.
Gocelinus 9, 10, 47, 70, 71.
Goren 35, 57.
Gorodcenl 38, 60.
Gorodiște 38, 60.
Gozgân 26.
Goti, Gotia 32.
Greci 11, 30.
Grigorie IX 10, 11, 12, 48, 50, 72, 73
Gyula, Gyla 27.
Halici 4, 17, 21, 25.
Halmeag 7, 8.
Hauenschild 2.
Havaselföldje 19.
Helia 44, 68.
Heltau 71.
Herman 42, 48, 65, 71.
Herodot 30.
Heyd 32.
Hidegviz, Hydegviz 54, 78.
Hoghiz, 78.
Holensis 32.
Homorod 8.
Honoriu III 8, 22, 45, 68.
Horvat 28.
Hotnog T. 32.
Hrușevschi 15.
Hunfalvy 16, 19.
Hurmuzaki 10, 11, 19, 42, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51.
Iaroslav 3, 37, 38, 59, 60.
Iancovschi 40, 62.
Iarun 39, 40, 61, 62.
Ibn Rusta 27.
Ierosolimitanus 42, 45, 53, 65, 66, 76.
Igor 37, 59.
Ilovaischi 16.
Ingvorovici 40, 62.
Inocentie 12, 51, 74.
Insula Creștină 48, 71.
Ioan Iurevici 37, 59.
Ioan din Strigoniu 44, 67.
Iorga 17, 20, 21, 22, 23, 32.
Ipatie 17.
Isaac 5, 64.
Isaccea 20.
Istru 5, 30.

- Italieni 32.
Itil 28.
Iudeii 11.
Iula 48, 72.
Iuna 43, 66.
Iurie 37, 38, 39, 59, 60, 61.
Iurievici 36, 37, 58, 59.
Ivanko Iurievici 36, 37, 58, 59.
Ivanco Berladnic 36, 58.
Iziaslav 3, 30, 35, 36, 37, 57, 58, 59.
Iziaslav Ingvorovici 40, 62.
Iziaslavici 35, 57.
- Kalak 39, 61.
Karacev 37, 59.
Karacsonyi 7, 8, 13, 14.
Karamzin 2, 4, 15, 16.
Kende 27.
Kerch (Cârța) 9, 47.
Kis Disznod 9.
Kocebici 35, 57.
Koracev 36, 58.
Kogalniceanu C. 19.
Kolotsk 37, 59.
Koltesk 36, 37, 58, 59.
Kozelsk 36, 37, 58, 59.
Königsberg 45.
Kreuzburg 7.
Kürchz 48.
Kursk 40, 62.
Kuun Geza 27.
Kza 38, 60.
- Lapedatu A. și I. 27.
Larion 38, 60.
Lateran 46, 51, 70, 74.
Laurentius 24, 48, 54, 72, 78.
Lăzărescu Em. 7.
Leodiensis 49.
Lipița 38, 60.
Lodomeria 42, 47, 65, 70.
Londra 29.
Lubineț 37, 59.
Ludovic I, 13, 54, 78.
Lupaș I. 7.
- Măcin 20.
Maghiari 26, 27, 28.
- Munuil 21.
Maria 42, 45, 63, 68.
Marina 37, 38, 59, 60.
Maramureș 33.
Martin 44, 48, 68, 72, 78.
Mcensk 35, 37, 57, 59.
Mcenesk 35, 57.
Michael 43, 45, 66, 68.
Sf. Michael 47, 70, 71.
Michelsberg 9, 70.
Miklosich 14.
Miklosvár 66.
Minorski 26, 27, 28, 29.
Mirvati 26.
Moldova-Moldoveni 1, 11, 12, 13, 14,
16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 29, 30,
33.
Mongoli 2, 4, 5, 17, 22.
Montani 19.
Monomah 37, 38.
Mors (Mureș) 43, 46.
Moson 72.
Motogna V. 22, 23.
Mototolescu D. 31.
Movila Cumană 39, 61.
Mrvat 28.
Mstislav 3, 4, 5, 37, 38, 39, 40, 59,
60, 61, 62, 63.
Mstislavici 36, 40, 58, 62.
Muntenia, Muntean, 1, 12, 18, 19, 22,
23, 25, 26, 29, 30, 33.
Mureș 7, 8, 66, 69.
Muromeni 38, 60.
Musuniensis 48.
- Nagy-Disznod 71.
Nane 44, 68.
Neagra, marea 16, 26.
Necșulescu C. 21.
Nemți 11.
Nerinsk 35, 57.
Nestor 23.
Nesvej 40, 62.
Nicetas Choniates 3, 6, 41, 64.
Nicolae 43, 44, 48, 54, 55, 66, 68, 72,
78.
Nipru 23, 25, 39, 40, 61, 62.
Nistor I. 31.

- Nistru 18, 20, 33.
Nitria 25.
Nogebik 9, 48, 71.
Noialt 43.
Noilgiant 45, 68.
Novgorod, Novgorodeni 3, 24, 35, 38,
39, 57, 60, 61.
Novgorodți 24.
Novotorjeni 38, 60.
Novum castrum 45, 68.
Nndr 28.
Nyén (Näeni) 7, 66.
- Oblucița 21.
Ocna 67, 69.
Odorhei 8.
Oka 2, 22, 37, 59.
Olah 8.
Oleg 40, 62.
Oleșie 39, 61.
Olgovici 36, 37, 58, 59.
Olt, 7, 9, 19, 29, 66, 68, 69, 71.
Oltean 29.
Omosov 37, 59.
Onciul D. 16, 17, 18, 20, 23, 24, 26.
Oradia 67.
Oșdola 14.
Osetr 36, 37, 58, 59.
Osman 29.
Osmanlii 29.
Ospitalieri 13, 76.
Ottocar 21, 31, 33.
- Pannonia 28.
Papolț 14.
Părăul Arinilor 9.
Párvan V. 30.
Paszka God. 32.
Paulus ap. 46.
Paulus 53, 55, 78.
Pavel ap. 70.
Pecenegi 14, 26.
Pecs 72.
Peisker 16.
Periaslavl 24, 37, 38, 59, 60.
Periaslavți 24.
Petru ap. 46, 70.
Petru (Asan) 5.
Perșani 8.
Pinsk 25.
Ploscânea 3, 4, 17, 20, 22, 23, 24, 25,
26, 31, 33, 39, 40, 61, 62, 63, 75.
Podolia 24, 25.
Polacchi 32.
Poliani 24.
Poloni, Polonia 12, 19, 25, 31, 52, 76.
Polovci 3.
Popa-Lisseanu G. 7.
Pojon, Posoniensis 44, 48, 68, 72.
Porphyrogenitus 27, 28, 30.
Porata 30.
Porotva 37, 59.
Potoca 54, 78.
Pouka 47, 70.
Pousa 44, 68.
Prepostfalva 13, 54.
Probstdorf 14, 78.
Prodnic 7, 8, 13, 14, 19, 23, 43, 46,
54, 78.
Pronsk 37, 59.
Proștea 13, 14, 23, 54, 76.
Prusieni 32.
Prut 18, 20, 29, 30, 31.
Prutcan, 29, 30, 31, 32, 33.
Pscov 38, 60.
Pscoveni 38, 60.
Pyretus 30.
- Quinqueecclesiae 44, 48, 50.
- Rama 42, 47, 65, 70.
Rășinari 9.
Reazan 37, 59.
Reutel 47.
Reginald 44, 48, 68, 72.
Robert 12, 13, 44, 48, 49, 72.
Roma 2, 11, 68.
Romania 76.
Români, România 1, 2, 5, 7, 8, 10,
11, 12, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21,
22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 33,
51, 53, 54, 64, 67, 69.
Romanovici 4.
Rosetti A. 30.
Rosetti R. 16, 17, 30.
Rostislav, 36, 37, 58, 59.

- Rostov 38, 60.
Rostoveni 38, 60.
Rum 27, 28.
Ruetel 47, 71.
Rupea 66.
Rupert 67.
Ruricovici 4.
Rusi, Ruscia 3, 4, 5, 6, 13, 14, 15, 16,
17, 18, 22, 23, 24, 26, 28, 31, 32, 35,
39, 40, 51, 52, 57, 61, 62, 75.
Rutenii, Rutheni 12, 32, 51, 52, 74.
Sacerdoțeanu Aur. 7, 16, 17, 32.
Salamon 48.
Sandomir, Sandomiriense, 32.
Sara 38, 60.
Sașii 13, 14, 78.
Satanov 25.
Saxones 54, 55.
Scaunul apostolic 2, 10, 11.
Scibiniensis 33.
Schiopul Ios 6, 7, 8, 9, 33.
Scișii 5, 41, 64.
Sebenicul 33.
Secul, Seculme 7, 8, 13, 21, 67, 69.
Selgiuczi 29.
Senk, 54.
Serbia, Servia 42, 47, 65, 79.
Șercaia 66.
Sestra 37, 59.
Sibu 9, 10, 13, 23, 47, 70, 78.
Siculi 7, 43, 46.
Siliștra 21.
Simon de Keza 30.
Singura 25.
Siret 22, 23, 30.
Slavi 18, 21, 23, 25, 27, 28, 28, 30.
Smoleni 24, 35, 39, 57, 61.
Smolensk 4, 36, 37, 38, 58, 59, 60.
Solomon 72.
Sopron 72.
Starodub 35, 57.
Stephanus, Stefan 44, 48, 67, 72.
Strassburg 25.
Strigoniu, Strigoniensis 10, 12, 13,
42, 44, 48, 49, 50, 72, 73.
Sudimir 35, 57.
Supruniensis 48.
Sumski 40, 62.
Suzdal 3, 36, 37, 38, 58, 59, 60.
Sviatoslav 2, 3, 22, 35, 36, 37, 38,
40, 57, 58, 59, 60, 62.
Sviatapoluc 28.
Symon 54, 78.
Tartelowe, Tarlunga 43, 66.
Tarlungeni 66.
Tarnava 8, 14, 23.
Tatari, Thartari 3, 4, 12, 13, 17, 18,
19, 22, 26, 32, 39, 40, 51, 52, 53, 54,
61, 62, 63, 75, 76.
Tatul 21.
Tauroscitli 6, 41, 64.
Teliu 7, 66.
Tertilou, Tertillou 45, 68.
Teșucan 40, 62.
Teutoni, Theutonii, Teotoni, 6, 7, 11,
42, 45, 65, 66, 68, 69.
Teutsch-Firnhaber 42, 45, 47.
Teodor, Theodor 32, 36, 37, 44, 58, 59,
68.
Theodoricus 10, 50.
Theiner 48, 50, 51, 73.
Tiburciu 44, 68.
Țigurcan 40, 62.
Timiș 29, 45, 68.
Timoc, Timoceni 29.
Toma, Thomas 38, 60, 67.
Totyla 51, 53, 77.
Toxobici 35, 57.
Traci 30.
Traian 25.
Transilvania 19, 47, 65, 67, 78.
Treiscaune 7, 13, 14.
Troianov 25.
Tula 37, 59.
Turanieni 20.
Turci 27, 32.
Ucraina 15, 25.
Ugrin, Wgrinus 44, 48, 67, 72.
Ultrasilvania, Ultrasilva 19, 44, 47,
48, 65, 67, 68, 69, 72.
Ujvár 72.
Unguri, Ungaria (Hungari, Hunga-
ria) 5, 6, 9, 11, 12, 13, 14, 18, 19,

- 21, 26, 28, 35, 42, 45, 47, 48, 50, 51,
53, 54, 57, 65, 68, 69, 70, 74, 75, 77,
78.
- Urali 28.
Uspenschi 26, 41, 64.
- Vaciensis (Vaț) 44, 48, 68, 72.
Vădeni 21.
Vadul lui Isac 20.
Vadul lui Vodă 20.
Valachi, Valachia 29, 32.
Walati, Walathi 11.
Valea Arinilor 71.
Valul Troian 25.
Varadiensis 44.
Vartolomeu 72.
Vasile Cumanul 35, 57.
Vaslui 25.
Vaț, v. Vaciensis
Venetia 41, 64.
Werner 45, 46, 47, 54.
Veselago 16.
Vesprem, Vesprimiensis 44, 48, 49,
67, 72.
Wetich 44, 68.
Viatici 2, 35, 36, 57, 58.
Vicina 26.
Vidin 33.
Viena 17, 42.
Vlachi, Valachi, Vlasi 5, 6, 7, 16, 17,
18, 21, 25, 29, 31, 32, 64, 71.
- Vladimir oraș 25, 38, 60.
Vladimir 4, 35, 36, 37, 38, 39, 57, 58,
59, 60, 61.
Vladimerici 37, 59.
Vlașca 21.
Vlodava 25.
Volga 2.
Volinia 17, 24, 25.
Volochi 16, 25, 32.
Volocul 38, 60.
Vordoni 26, 29.
Vorobin 35, 57.
Voscodaui 25.
Voscodavia 25.
Vrânceni 22.
Vsevolod 37, 59.
Vsevolodici 36, 38, 58, 60.
Vunundur 29.
Wyvaria, Wyvariensis 48, 72.
- Ypochz 43, 66.
Ysmahelyta 11.
- Zagon 14.
Zagreb 67, 72.
Zabrabiensis 44, 48.
Zala 10, 49, 73.
Zebeniensis 9, 47, 54, 53.
Zimmermann-Werner, 8, 42, 45, 46,
47, 54.

C U P R I N S U L

Prefață.

	Pag.
Introducerea — — — — —	1
Izvoarele rusești — — — — —	1
Izvoarele bizantine — — — — —	2
Izvoarele ungurești. Diplomele regilor unguri — Bu- lele papale — — — — —	6
Brodnicii în istoriografia străină și în cea română	14
Brodnicii-Prutenii — — — — —	29

Textele.

A. Letopisețele rusești — — — — —	35
B. Izvoarele bizantine — — — — —	41
C. Diplomele regale — Bulele papale — — —	42

Traducerea.

A. *Izvoarele rusești.*

1. Cronica lui Ipatie, Anul 1147 — — —	57
2. Cronica Voscresenscaia — — — — —	58
3. Cronica Niconova — — — — —	58
4. Cronica Tverscaia — — — — —	59
5. Cronica din Novgorod, Anul 1216 — — —	60
6. Cronica Voscresenscaia — — — — —	61
7. Cronica din Novgorod, Anul 1224 — — —	61
8. Cronica Voscresenscaia — — — — —	62

B. *Izvoarele bizantine.*

C. *Diplomele regale -- Bulele papale.*

Pag.

1. Regele Ungariei, Andrei al II-lea, confirmă donățiunea făcută cavalerilor Teutoni în țara Bârsei — — — — —	65
2. Papa Honoriu al III confirmă donățiunea re- gală făcută Cavalerilor Teutoni în țara Bârsei — — — — —	68
3. Regele Ungariei, Andrei al II-lea, confirmă donățiunea făcută de preotul Gocelin —	70
4. Papa Grigorie al IX-lea numește pe arhiep- scopul din Strigoniu legat apostolic în Cu- mania și țara Brodnicilor — — — —	72
5. Papa Grigorie al IX-lea felicită pe arhiep- scopul din Strigoniu și-l numește legat apo- stolic în Cumania și țara Brodnicilor —	73
6. Regele Ungariei, Bela al IV-lea, cere ajutor dela Papă împotriva Tătarilor, Brodnici- lor, etc. — — — — —	74
7. Regele Ungariei, Ludovic I, însărcinează Ca- pitlul din Alba Iulia cu o anchetă — —	78
Indicele — — — — —	79

E R R A T Ă

Pag. 32, ultimul rând a se citi ii în loc de il.

Pag. 41, penultimul rând a se citi έπεβοήθει în loc de άπεβοήθει.

DIN PUBLICAȚIUNILE AUTORULUI

Mitologia greco-romană în lectură ilustrată, 2 vol. cu ilustrații și planșii.

Legende și povești antice, cu stampe și ilustrațiuni.

Monografia Drâstorului-Siliștra, cu hărți și ilustrațiuni.

Cetăți și orașe greco-romane în noul teritoriu al Dobrogei, cu o hartă și ilustrațiuni.

Romanica (Tablele cerate, Insula Șerpilor, etc.) studii istorice, filologice și archeologice, cu o hartă și ilustrațiuni.

Vieța și opera lui G. Lazăr (în colaborare).

Basarabia, privire istorică.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Versificațiunea latină, Prosodia și Metrica.

Istoria literaturii latine, Antologie și Crestomație.

Studii pedagogice, Limbile clasice în învățământul secundar și metodic lor.

Secuii și secuizarea Românilor.

Sicules et Roumains, Un procès de dénationalisation.

Date privitoare la maghiarizarea Românilor.

Plinius, Corespondența cu Impăratul Traian, traducere.

Apuleius, Amor și Psyche, cu ilustrațiuni, traducere.

Lucian, Toxaris sau Prietinia, traducere.

Cicero, Discursul pentru Archias, traducere.

COLECȚIUNEA IZVOARELOR ISTORIEI ROMÂNILOR

A U A P Ă R U T :

1. Anonymus Bele regis notarius
Gesta Hungarorum

2. Anonymus geographus
Descriptio Europae Orientalis

3. Daco-Romani in Carminibus medii aevi

4. Simon de Keza
Chronicon Hungaricum

5. Rogerius
Misérable Carmen

6. Ricardus
De Inventa Ungaria magna

7. Nestor
Chronica

8. Priscus Panites
Excerpta de Legationibus

9. Flavius Vopiscus
Divus Aurellanus

10. Eutropius
Breviarium historiae Romanae

11. Chronicon plectum Vindobonense

12. Brodnicl

V O R A P Ă R E A :

13. Ammiani Marcellini
Rerum gestarum Iber XXXI (Bellum Gothicum).

14. Jordanis
De origine actibusque Getarum.